

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

SIMONA ŠLERPAITĖ
(TEISĖS (SPECIALIZACIJA – BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA)
MAGISTRANTŪROS STUDIJŲ PROGRAMA, NUOLATINĖS STUDIJOS)

DOKUMENTO SUKLASTOJIMAS IR DISPONAVIMAS SUKLASTOTU DOKUMENTU
KAIP NUSIKALSTAMA VEIKA: DOKTRINA IR TEISMŲ PRAKTIKA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof., dr.
Olegas Fedosiukas

Vilnius, 2017

TURINYS

ĮVADAS	3
1. DOKUMENTO SUKLASTOJIMO IR DISPONAVIMO SUKLASTOTU DOKUMENTU KAIP NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES KONCEPCIJA, ĮTVIRTINTA LIETUVOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE, IR JOS TAIKYMO PROBLEMOS	8
1.1. Bendroji dokumento samprata ir įstatymo saugomo teisinio gėrio identifikavimo problema	8
1.1.1. Bendroji dokumento samprata dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normos kontekste.....	8
1.1.2. Dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu objektas ir jo nustatymo problema	16
1.2. Dokumentas kaip nusikalstamos veikos dalykas: tikro ir netikro dokumento sampratos .	20
1.3. Alternatyvios veikos ir jų pavojingumo nustatymo problema.....	27
1.4. Tyčinės kaltės nustatymo problematika.....	41
2. KVALIFIKUOTOS NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES TAIKYMO PROBLEMOS	48
3. BAUDŽIAMOSIOS IR ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ DOKUMENTO SUKLASTOJIMĄ IR DISPONAVIMĄ SUKLASTOTU DOKUMENTU ATRIBOJIMO KLAUSIMAI.....	58
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	65
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	77
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	78
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	79
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	80

IVADAS

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir ištyrimo lygis. Po naujojo Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso¹ (toliau – ir BK) priėmimo ir įsigaliojimo², dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu kaip nusikalstamos veikos sudėties koncepcija, jos probleminiai aspektai Lietuvos baudžiamosios teisės mokslininkų buvo tyrinėti nedaug ir pakankamai siaurai, dėmesį iš esmės skiriant tik atskiriems dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties požymiams. M. Aidukas straipsnyje³ aptarė baudžiamąją atsakomybę už dokumentų suklastojimą numatančių teisės normų sistemą naujajame BK, palygindamas ją su įtvirtinta BK, priimtame 1961 m., taip pat analizavo dokumentų suklastojimo, numatyto BK 300 str., sudėtį. Analizuodamas naujajame BK įtvirtintą dokumentų suklastojimo sudėtį autorius, be kita ko, nurodė, kad tiesioginiu dokumentų suklastojimo objektu reikėtų laikyti normalią valstybės ar savivaldos institucijų veiklą. Taip pat, kiek vėlesniame moksliniame straipsnyje (2006 m.)⁴, M. Aidukas, remdamasis kai kurių užsienio valstybių baudžiamaisiais įstatymais, numatančiais baudžiamąją atsakomybę už dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu dokumentu, siekė atskleisti galimas tobulinimo gaires Lietuvos BK įtvirtintai dokumento suklastojimo sudėčiai. E. Sinkevičius moksliniame straipsnyje⁵, nagrinėdamas dokumentų suklastojimo koncepciją, pateikė kiek kitokį požiūrį į dokumentų suklastojimo sudėties objektą ir pasiūlė šio nusikaltimo objektu laikyti ne valdymo tvarką, o teisinės apyvartos patikimumą ir funkcionalumą, kartu pabrėždamas ir dokumento sąvokos ribų išplėtimą. Dokumento sampratą ir jos reikšmę teisingam nusikalstamos veikos kvalifikavimui nagrinėjo ir A. Tamašauskienė⁶, siūlydama dokumentą, kaip BK 300 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos dalyką, laikyti materialiu teisinio fakto liudijimu. Dar kitokį požiūrį į dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu koncepciją pateikia D. Pranka⁷, siūlydamas kriminalizuoti netikro ar suklastoto dokumento įgijimą bei tobulinti galiojančią BK 300 str. normą, joje nurodant papildomą būtiną požymį – teisiškai reikšmingų padarinių sukėlimą.

¹ “Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas,” *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).

² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas buvo priimtas 2000 m. rugsėjo 26 d., o įsigaliojo 2003 m. gegužės 1 d.

³ Marius Aidukas, “Baudžiamosios atsakomybės už dokumentų suklastojimą problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse,” *Teisė* 48 (2003): 15-24.

⁴ Marius Aidukas, “Baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą, suklastoto dokumento panaudojimą arba realizavimą pagal kai kurių užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus,” *Teisė* 59 (2006): 7-17.

⁵ Edvardas Sinkevičius, “Dokumentų suklastojimo koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse,” *Jurisprudencija* 45, 37 (2003): 99-105.

⁶ Andžela Tamašauskienė, “Dokumento samprata ir jos reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui,” *Jurisprudencija* 60, 52 (2004): 125-134.

⁷ Darius Pranka, “Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu taikymo ypatumai Lietuvos baudžiamosios teisės jurisprudencijoje,” *Jurisprudencija* 23, 1 (2016): 58-72.

Taigi, matyti, kad dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu kaip nusikalstamos veikos sudėties koncepcijai mokslinėje literatūroje dėmesio skirta nedaug, o kompleksinių, gilesnių tyrimų šia tema taip pat neaptikta. Todėl šiame darbe plačiau nagrinėjama ir tiriama Lietuvos baudžiamojoje teisėje šiuo metu įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma ir jos sudėtis, pateikiamas naujas požiūris į ją, remiantis teisės doktrinoje randamais pasiūlymais, teismų formuojama praktika bei užsienio šalių teisiniu reguliavimu, kartu įvertinant dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normos taikymo ribas bei nustatant ar ši norma nėra pernelyg plačiai veikianti.

Baigiamojo darbo aktualumas. BK 300 str. įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties koncepcija po naujojo BK įsigaliojimo praktiškai nesikeitė. Tik 2006 m. priėmus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 300, 302 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 302¹ straipsniu įstatymą⁸ ir vėliau šiems pakeitimams įsigaliojus⁹, BK 300 str. įtvirtinta dokumento suklastojimo norma buvo papildyta naujais objektyviaisiais požymiais, kartu numatant naują kvalifikuotą veikos sudėtį ir baudžiamąją atsakomybę už tam tikros rūšies dokumentų suklastojimą¹⁰. Skaitant BK 300 str. įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normą, atrodo, kad ji yra pakankamai aiški ir nekelianti jokių aiškinimo ir taikymo problemų nei baudžiamosios teisės teorijoje, nei teismų praktikoje. Visgi, doktrinoje sutinkamos baudžiamosios teisės mokslininkų nuomonės, taip pat po naujojo BK įsigaliojimo priimtos net kelios Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – ir LAT arba kasacinis teismas) išplėstinės septynių teisėjų kolegijos nutartys dokumentų suklastojimo bylose¹¹ bei vieno iš LAT teisėjų atskiroji nuomonė¹² rodo, kad nors įstatymo leidėjo įtvirtinta dokumento suklastojimo norma yra pakankamai stabili ir nekintanti,

⁸ “Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 300, 302 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 302¹ straipsniu įstatymas,” *Valstybės žinios* 17, 605 (2006).

⁹ Įstatymas, keičiantis BK 300 str., buvo priimtas 2006 m. sausio 20 d., o pakeitimai įsigaliojo 2006 m. vasario 11 d.

¹⁰ Naujajame BK 300 str., priešingai nei iki tol galiojusiam, buvo papildomai įtvirtinta atsakomybė už žinomai netikro ar žinomai suklastoto tikro dokumento laikymą, gabenimą ir siuntimą (BK 300 str. 1 d.), taip pat numatyta baudžiamoji atsakomybė už netikros asmens tapatybės kortelės, paso, vairuotojo pažymėjimo ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo pagaminimą, šių dokumentų suklastojimą ir disponavimą žinomai netikrais ar žinomai suklastotais minėtais dokumentais (BK 300 str. 2 d.), bei taip pat papildomai numatyta baudžiamoji atsakomybė už minėtų dokumentų didelio kiekio pagaminimą, suklastojimą ar disponavimą jais (BK 300 str. 3 d.).

¹¹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-200/2008,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/91054>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/730506>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-175-303/2015,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1004202>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-47-895/2016,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1173577>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1410778>

¹² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo Olego Fedosiuko 2015 m. vasario 17 d. atskiroji nuomonė Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 17 d. nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-175-303/2015,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1003899>

tačiau teismų praktikoje, taikant BK 300 str. bei aiškinant jame numatytos nusikalstamos veikos požymius neretai kyla neaiškumų ir kvalifikavimo problemų. Teismų praktikos analizė taip pat rodo, kad teismai skirtingai traktuoja ir supranta įstatyme įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normą, neretai mechaniškai, nesigilindami į bylos aplinkybes, taiko baudžiamąjį įstatymą net ir visiškai nepavojingai dokumento suklastojimo veikai, o ir pačiame kasaciniame teisme, aiškinant šios nusikalstamos veikos kvalifikavimo ypatumus, dėl vieningos praktikos taip pat iki galo nėra sutariama. Todėl nagrinėjama tema yra aktuali praktiniu, teisės taikymo, aspektu. Be to, kaip minėta, doktrinoje taip pat neaptinkama gilesnių ir išsamesnių studijų, nagrinėjančių dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties koncepciją, todėl pasirinkta tema aktuali ir teisės mokslo doktrinai.

Kadangi teismų praktikoje iškyla įvairių problemų taikant ir aiškinant galiojančią dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normą, kyla abejonų dėl tinkamo jos įtvirtinimo ir nustatymo baudžiamajame įstatyme. Todėl šiame darbe pateikiama baudžiamosios teisės doktrinos, teismų praktikos, Lietuvos ir užsienio šalių teisinio reguliavimo analizė bei vertinimas, atskleidžiamos ir identifikuojamos galiojančios dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties koncepcijos problemos ir siūlomi jų sprendimo būdai taip pat gali būti aktualūs ir įstatymo leidėjui.

Tiriamos problemos. Ar BK 300 str. įtvirtinta ir šiuo metu galiojanti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu koncepcija nėra pernelyg plačiai veikianti? Ar BK 300 str. įtvirtinta dokumento suklastojimo norma nesukelia dirbtinio veikos kriminalizavimo?

Baigiamojo darbo reikšmė. Darbas naudingas teismų praktikai, teisėkūrai ir teisės doktrinai, kadangi darbe nustatomos, tiriamos ir įvertinamos dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu kaip nusikalstamos veikos sudėties koncepcijos problemos, pateikiamas esamo teisinio reguliavimo ir teismų praktikos vertinimas, jų trūkumai, taip pat pateikiamos šiuo metu galiojančios dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normos tobulinimo kryptys. Darbe pateiktas vertinimas ir analizė gali būti reikšmingi ir kitiems baudžiamosios teisės mokslininkams ar praktikams, toliau nagrinėjant dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu koncepciją bei ateityje atliekant išsamesnius tyrimus.

Baigiamojo darbo originalumas. Darbe pateikiami konkretūs siūlymai, kaip išspręsti iš teisinio reguliavimo kylančias ir teismų praktikoje pasitaikančias problemas. Pateikiama autorės išanalizuota teisės doktrina ir teismų praktika, lyginamas Lietuvoje galiojantis ir užsienio šalių teisinis reguliavimas, minimos naujos teismų praktikos tendencijos. Pateikiamas naujas ir

argumentuotas požiūris į dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties koncepciją.

Tyrimo tikslas. Remiantis teisės doktrina, teismų praktika, galiojančių ir galiojusiu teisiniu reguliavimu, ištirti ir įvertinti Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties koncepciją ir jos taikymo ribas, nustatyti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties probleminius aspektus ir pateikti jų sprendimo variantus.

Tyrimo uždaviniai.

1. Aptarti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu kaip nusikalstamos veikos sudėties koncepciją, nustatyti, įvertinti ir išnagrinėti jos taikymo problemas, pateikti jų sprendimo variantus;
2. Pateikti bendrąją dokumento sampratą, nustatyti ir įvertinti įstatymo saugomo teisinio gėrio identifikavimo problemas;
3. Įvertinti dokumento, kaip nusikalstamos veikos dalyko, probleminius aspektus;
4. Aptarti alternatyvias veikas, išnagrinėti ir įvertinti jų pavojingumo nustatymo problemas;
5. Išnagrinėti tyčinės kaltės nustatymo problematiką;
6. Nustatyti ir aptarti kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties taikymo problemas;
7. Aptarti baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už dokumento suklastojimą atribojimo klausimus;

Tyrimo metodika.

1. Baudžiamosios teisės doktrinos, teismų praktikos, Lietuvos ir užsienio šalių teisinio reguliavimo sisteminės analizės metodas nustatant ir įvertinant dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu probleminius aspektus, atrenkant aktualias teismų praktikos bylas;
2. Dokumentų analizės metodas, analizuojant ir įvertinant atrinktą teismų praktiką, analizuojant Lietuvos ir konkrečių užsienio šalių baudžiamuosius įstatymus, teisės mokslo doktrinoje sutinkamas nuomones;
3. Lyginamasis metodas, išskiriant Lietuvos ir užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu koncepciją, lyginant teismų praktikos ir baudžiamosios teisės mokslininkų požiūrius;
4. Loginis metodas – suformuluojant pagrįstas ir objektyvias išvadas bei pasiūlymus.

Tyrimo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalys, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, anotacijos, santraukos ir patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą. Pirmojoje dėstomojoje dalyje atskleidžiama ir analizuojama dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu kaip nusikalstamos veikos sudėties koncepcija, nustatomos

jos taikymo problemos. Pateikiama bendroji dokumento samprata, nustatoma ir įvertinama įstatymo saugomo teisinio gėrio identifikavimo problema, analizuojamos tikro ir netikro dokumento sampratos, aptariamos alternatyvios veikos, atskleidžiama jų pavojingumo nustatymo problema, įvertinama tariamo ir apsimestinio sandorio problema, taip pat analizuojama tyčinės kaltės nustatymo problematika. Šiuo metu BK įtvirtinta ir galiojanti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma lyginama su užsienio šalyse įtvirtintomis panašiomis normomis, probleminiu požiūriu analizuojama ir vertinama teismų praktika. Antrojoje dėstomojoje dalyje sprendžiamas kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties taikymo problemos, o trečiojoje dalyje aptariami baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu dokumentu atribojimo klausimai. Pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

Ginamasis teiginys. Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtinta ir šiuo metu galiojanti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties koncepcija yra plataus veikimo, todėl jos taikymas negali būti mechaninis ir kiekvienu atveju turi būti pagrįstas, patikrinus ir įvertinus, ar konkreti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veika tikrai yra tokia pavojinga, kad už ją būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė.

1. DOKUMENTO SUKLASTOJIMO IR DISPONAVIMO SUKLASTOTU DOKUMENTU KAIP NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES KONCEPCIJA, ĮTVIRTINTA LIETUVOS BAUDŽIAMOJOJE TEISĖJE, IR JOS TAIKYMO PROBLEMOS

Dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtis įtvirtinta BK 300 str. Baudžiamosios teisės doktrinos ir teismų praktikos analizė rodo, kad daugiausia neaiškumų, prieštaravimų ir problemų šią sudėtį aiškinant bei taikant praktikoje kelia baudžiamojo įstatymo saugomo teisinio gėrio, dokumento, kaip nusikalstamos veikos dalyko, sampratos identifikavimo klausimai, taip pat alternatyvių veikų pavojingumo bei tyčinės kaltės nustatymo klausimai. Todėl šioje darbo dalyje toliau bus analizuojami bei vertinami būtent šie būtineji dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties požymiai.

1.1. Bendroji dokumento samprata ir įstatymo saugomo teisinio gėrio identifikavimo problema

1.1.1. Bendroji dokumento samprata dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normos kontekste

Dokumentai sutinkami įvairiose visuomenės gyvenimo ir veiklos srityse. Juose įtvirtinama, fiksuojama įvairi informacija, jais nustatomi, konstatuojami bei patvirtinami tam tikri faktai, įvykiai, reiškiniai. Būtent dokumente įtvirtinta informacija, dokumento paskirtis ir reikšmė rodo dokumento svarbą visuomenėje¹³. Kadangi dokumentai egzistuoja įvairiose visuomenės gyvenimo ir veiklos srityse, o juose yra įtvirtinama tam tikrą reikšmę turinti informacija, ypatingas dėmesys yra skiriamas dokumentų bei juose įtvirtintos informacijos tikrumui. Tikrovės neatitinkantis, suklastotas dokumentas gali „įtvirtinti teisinėje apyvartoje tikrovės neatitinkančią informaciją, lemti neteisingų sprendimų priėmimą, suinteresuotų asmenų teisių pažeidimą ir pan.“¹⁴, t. y. gali turėti neigiamos įtakos asmenims, padaryti žalos jų tarpusavio ir visuomeniniams santykiams. Atsižvelgiant į tai, įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme numatė dokumentų baudžiamąją teisinę apsaugą, t. y. baudžiamąją atsakomybę už dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu dokumentu. Tačiau, nors baudžiamajame įstatyme ir numatyta atsakomybė už dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu

¹³ Andžela Tamašauskienė, *supra* note 6: 129.

¹⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1410778>

dokumentu, šiuolaikinėje visuomenėje dokumento suklastojimo atvejų sutinkama vis dažniau¹⁵. Dokumentai neretai klastojami siekiant gauti tam tikros naudos, suteikti tam tikrų teisių ar privilegijų sau ar kitam asmeniui, taip pat ir kitų tikslų, juose įtvirtinant melagingą, tikrovės neatitinkančią informaciją.

Visgi, kyla klausimas, ar bet kokio dokumento suklastojimas gali būti laikomas nusikalstama veika, užtraukiančia baudžiamąją atsakomybę? Į šį klausimą galėsime atsakyti tik nustatę, kas yra laikytina dokumentu, t. y. išsiaiškinę ir apibrėžę bendrąją dokumento sampratą, kadangi būtent tinkamas dokumento, kaip teisinės kategorijos, sampratos apibrėžimas bei suvokimas padeda teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką, kaip dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu dokumentu.

Atkreiptinas dėmesys, kad nei šiuo metu galiojančiame BK 300 str., numatančiame baudžiamąją atsakomybę už dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu dokumentu, nei jokiame kitame BK straipsnyje, dokumento samprata nepateikiama. Kadangi baudžiamajame įstatyme dokumento samprata nepateikta, o „konkrečiu atveju dažnai kyla neaiškumų, ar tam tikras raštas ar panašus dalykas pripažintinas dokumentu, [...] baudžiamosios teisės doktrinoje ne kartą siūlyta baudžiamajame įstatyme išaiškinti dokumento sąvoką“¹⁶. Nepaisant to, kaip minėta, iki šiol dokumento sąvoka baudžiamajame įstatyme nėra išaiškinta ir pateikta, todėl dokumento sąvoką priversti formuluoti baudžiamosios teisės mokslininkai ir teismai. Visgi, baudžiamosios teisės doktrinos ir teismų praktikos analizė rodo, kad vis dar nėra iki galo nusistovėjusios ir vieningos dokumento sampratos bei kriterijų, kuriais vadovaujantis būtų galima suformuluoti dokumento apibrėžimą, todėl teismų praktikoje neretai kyla klausimų, ar tam tikrą informacijos įtvirtinimo priemonę galima laikyti dokumentu BK 300 str. prasme. Todėl atitinkamų dokumentui keliamų reikalavimų nustatymas ir įtvirtinimas bei išsamaus dokumento apibrėžimo pateikimas yra būtini siekiant, kad teismai, nagrinėdami bylas, tinkamai įvertintų praktikoje susiklostančias situacijas ir teisingai kvalifikuotų asmens padarytą veiką.

Pastebėtina, kad anksčiau galiojusiam, 1961 m. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamajame kodekse¹⁷ (toliau – ir Lietuvos TSR BK), baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta tik už oficialių dokumentų suklastojimą¹⁸. Nors baudžiamasis įstatymas nepateikė oficialaus dokumento sampratos, tačiau ją aiškino baudžiamosios teisės doktrina ir teismų

¹⁵ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2017 m. sausio-rugsėjo mėnesiais buvo užregistruoti 796 dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejai, iš kurių 526 atvejai perduoti į teismą kaltinamuoju aktu, 204 atvejus nuspręsta užbaigti teismo baudžiamuoju įsakymu, o 14 – pagreitinoto proceso tvarka. “Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje (Forma_1G),“ Informatikos ir ryšių departamentas, žiūrėta 2017 spalio 15 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=6396&datasource=15457.

¹⁶ Marius Aidukas, *supra* note 4: 9.

¹⁷ “Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas,” *Valstybės žinios* 18, 147 (1961).

¹⁸ Žiūrėti 1961 m. Lietuvos TSR BK 207 ir 289 straipsnius.

praktika. Baudžiamosios teisės doktrinoje oficialūs dokumentai buvo apibrėžiami kaip įstatymo nustatyta tvarka surašyti aktai, patvirtinantys juridinę reikšmę turintį faktą¹⁹ arba „aktai, surašyti ar išduoti valstybinės ar savivaldybės įstaigos, institucijos vardu ir nustatantys ar patvirtinantys įvykius ar faktus, turinčius teisinę galią“²⁰. Tuo tarpu teismų praktikoje oficialus dokumentas buvo apibrėžiamas kaip „valstybinių ar visuomeninių institucijų nustatytos formos surašytas aktas, patvirtinantis juridinę reikšmę turintį faktą. Tai yra tokį faktą nuo kurio priklauso asmenų arba organizacijų asmeninių ar turtinių teisių atsiradimas, pasikeitimas ar pasibaigimas“²¹. Matyti, kad oficialiu dokumentu tiek doktrina, tiek teismų praktika pripažino tik tokį dokumentą, kuris nustatydavo ar patvirtindavo kokį nors teisinę reikšmę turintį faktą, t. y. faktą, asmenims suteikiantį tam tikrų teisių ar pareigų²². Štai, pavyzdžiui, vienoje kasacinio teismo nutartyje buvo konstatuota, kad „Pats prašymas išduoti vairuotojo pažymėjimą, iš tiesų nėra oficialus dokumentas, kol įgaliotas Kelių policijos pareigūnas nepadaro jame įrašų apie egzaminų išlaikymą. Pareigūnui padarius tokius įrašus, minėtas prašymas tampa oficialiu dokumentu, nes juo konstatuojama, jog pilietis išlaikė KET teorinį ir praktinį vairavimo egzaminus ir tuo pagrindu jis įgyja teisę gauti vairuotojo pažymėjimą“²³. Atsižvelgiant į nurodytą, oficialiais dokumentais taip pat buvo laikomi tokie dokumentai kaip greitosios medicinos pagalbos iškvietimų registravimo žurnalas²⁴, automobilio techninės apžiūros talonas²⁵, policijos įstaigų išduotos įvairios pažymos, pažymėjimai, protokolai²⁶, pažyma apie asmens užimamas pareigas²⁷ ir pan.

Taigi, anksčiau galiojusiam, 1961 m. Lietuvos TRS BK, įstatymų leidėjas pasirinko kriminalizuoti ir numatė baudžiamąją atsakomybę tik už tam tikrą reikšmę turinčių, valstybės ar savivaldos institucijų, įstaigų ar organizacijų surašytų ir išduotų oficialių dokumentų suklastojimą. Privačių asmenų surašyti bei patvirtinti dokumentai galėjo būti pripažįstami oficialiais tik, jeigu valstybė įstatymais ar kitais teisiniais aktais suteikė jiems oficialų statusą ir

¹⁹ E. Bieliūnas ir kt., *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras* (Vilnius: Mintis, 1989), 345.

²⁰ Armanas Abramavičius ir kt., *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Antrasis papildytas leidimas* (Vilnius: Eugrimas, 2001), 309.

²¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101,“ Infolex, <http://www.infolex.lt/tp/19983>

²² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-870,“ Infolex, <http://www.infolex.lt/tp/20463>

²³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-726,“ Infolex, <http://www.infolex.lt/tp/20395>

²⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2000 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-662,“ Infolex, <http://www.infolex.lt/tp/28459>

²⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-315,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/20183>

²⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-870,“ Infolex, <http://www.infolex.lt/tp/20463>

²⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197,“ Infolex, <http://www.infolex.lt/tp/19473>

juridinę reikšmę (pvz., notaro ar kitų jiems prilyginamų asmenų patvirtinti dokumentai)²⁸. Tuo tarpu privačių fizinių ar juridinių asmenų tarpusavyje sudarytų dokumentų (neoficialių dokumentų – *aut. pastaba*) klastojimo atvejai kaip atskiras nusikaltimas nebuvo kriminalizuojami. „Neoficialių dokumentų suklastojimas buvo pripažįstamas nusikaltimu tik konkrečiais baudžiamojo įstatymo numatytais atvejais, kai tokia veika buvo kito nusikaltimo sudėties paprastas ar kvalifikuojamasis požymis“²⁹.

Atsižvelgiant į šiuolaikinės visuomenės realijas, galime teigti, kad šiuolaikinėje visuomenėje privatūs (neoficialūs) dokumentai, pavyzdžiui, tarp fizinių ar juridinių asmenų sudaromos įvairios sutartys, dokumentų teisinėje apyvartoje įgyja vis didesnę reikšmę, kadangi juose, kaip ir vadinamuosiuose „oficialiuose“ dokumentuose, taip pat fiksuojami vienokie ar kitokie teisinę reikšmę turintys faktai ir aplinkybės³⁰. Todėl įstatymo leidėjas šiuo metu galiojančioje dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normoje, įtvirtintoje BK 300 str., priešingai nei senajame, 1961 m. Lietuvos TSR BK, neskirsto dokumentų į oficialius ir privačius, baudžiamąją teisinę apsaugą suteikdamas visiems dokumentams³¹. Taigi, dokumento samprata naujajame BK išplečiama, dokumentu pripažįstant ne tik oficialius, bet ir privačius dokumentus. Tai, kad į dabartinę dokumento sampratą patenka ir privatūs dokumentai liudija ir teismų praktika. Antai, LAT praktikoje ne kartą konstatuota, kad „*BK 300 straipsnio dalyku gali būti ne tik dokumentai, kuriuose užfiksuoti duomenys yra reikšmingi valstybės ir savivaldos institucijų normaliai veiklai*“³², bet taip pat ir „*Privačių asmenų sukurti dokumentai [...] gali būti BK 300 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos dalykas, jei juose įtvirtinta informacija, turinti reikšmės juridinių faktų atsiradimui, pasikeitimui ar pasibaigimui*“³³.

Kadangi į dokumento sampratą patenka tiek oficialūs, tiek privatūs dokumentai, kyla klausimas, ar „įstatymų leidėjas siekė, kad būtų baudžiama už bet kokio dokumento suklastojimą“³⁴? Atsakant į šį klausimą, „šiuo atveju svarbu [...], ar neteisėtai suklastojamas ar pagaminamas aktas turi dokumento požymių“³⁵ bei, ar atitinka dokumento baudžiamąją teisinę

²⁸ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 20: 60.

²⁹ Marius Aidukas, *supra* note 3: 17.

³⁰ Edvardas Sinkevičius, *supra* note 5: 99.

³¹ Armanas Abramavičius ir kt., *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010), 511; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-175-303/2015,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1004202>

³² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-515-976/2015,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1158086>

³³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-47-895/2016,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1173577>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-175-303/2015,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1004202>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114/2009,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/113428>

³⁴ Darius Pranka, *supra* note 7: 69.

³⁵ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 511.

sampratą, kadangi, priešingu atveju, nenustačius dokumento požymių ir baudžiant už bet kokio dokumento suklastojimą, manytina, nepagrįstai būtų išplečiamos baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu dokumentu taikymo ribos.

Žodis dokumentas yra kilęs iš lotyniško termino *documentum*, kuris reiškia: 1. pamokymas, pamokantis pavyzdys; 2. liudijimas, įrodymas; 3. dokumentas, tekstas³⁶. Tarptautinių žodžių žodyne nurodoma, kad dokumentas – tai raštiškas ko nors paliudijimas, pažymėjimas; materialus žinių šaltinis, kuriame užfiksuotos kokios nors žinios, duomenų laikmena, kurioje yra nustatyta tvarka įforminta fiksuoto pavidalo juridinę reikšmę turinti informacija³⁷. Taigi, dokumentas „traktuojamas pirmiausiai kaip informacijos įtvirtinimo priemonė“³⁸. Be to, matyti, „jog lotyniškoji triada pavyzdys-liudijimas-tekstas papildyta [...] dokumento formos aprašymu“³⁹, nustatant, kad dokumentas tai rašytinis, materialus aktas. Iš šių pateiktų dokumento apibrėžimų galima daryti išvadą, kad dokumentui keliami du pagrindiniai reikalavimai, t. y. dokumentas turi atitikti formos ir turinio reikalavimus – būti rašytinis, materialus aktas, kuriame įtvirtintos tam tikros žinios, juridinę reikšmę turinti informacija.

Pastebėtina, kad po naujojo BK įsigaliojimo, tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje skiriamas dėmesys dokumento formos ir turinio vienovei⁴⁰, nurodant, kad dokumento „*turinys ir forma turi didelę reikšmę, nes suteikia informaciją, koks asmuo jį sukūrė, kam atsiranda sukurto ir pasirašyto dokumento pagrindu atitinkamos teisės ir pareigos*“⁴¹. Sutiktina, kad apibrėžiant dokumentą baudžiamosios teisės prasme, atsižvelgtina tiek į dokumento formą, tiek ir į turinį, tačiau iš toliau šiame darbe pateikiamos analizės matysime, kad dokumento forma šiuolaikinėje visuomenėje nebėra tokia svarbi, o svarbiausias, visgi, tampa dokumento turinys ir jam keliami reikalavimai, t. y., kad būtent dokumento turinys lemia, ar konkrečioje situacijoje tam tikras rašytinis aktas bus pripažintas dokumentu BK 300 str. prasme.

Iš baudžiamosios teisės doktrinoje randamų dokumento sampratų matyti, kad įsigaliojus naujam BK, baudžiamosios teisės mokslininkai dokumentą apibrėžė kaip materialų teisinio fakto liudijimą⁴² bei teigė, kad dokumentu „reikėtų laikyti kiekvieną rašytinį aktą ar kitokį materialaus pasaulio dalyką, kuriame įtvirtinta juridinę reikšmę turinti informacija, kuri pagal savo pobūdį ir reikšmę esti teisės ar pareigos arba teisinio santykio atsiradimo, pasikeitimo ar

³⁶ „Lotynų Lietuvių žodynas“, Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema, žiūrėta 2017 spalio 16 d., http://lkiis.lki.lt/paiska?header=documentum&resourceId=1303&remoteRecordId=12378443&p_p_id=LKISearchWAR_LKISearchportlet.

³⁷ Valerija Vaitkevičiūtė, *Tarptautinių žodžių žodynas* (Vilnius: „Žodynas“, 2007), 257.

³⁸ Bronislovas Vonsavičius, „Dokumento ir jo sąvokos istorinė raida“, *Jurisprudencija* 39, 31 (2003): 38.

³⁹ Andžela Tamašauskienė, *supra* note 6: 127.

⁴⁰ *Ibid.*, 129.

⁴¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-515/2006“, Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/67102>

⁴² Andžela Tamašauskienė, *supra* note 6: 129.

pasibaigimo įrodymu⁴³. Panašiai kaip baudžiamosios teisės doktrinoje dokumento sąvoka buvo apibrėžiama ir teismų praktikoje, nurodant, kad „dokumentas – tai materialus teisinio fakto liudijimas“⁴⁴. Taigi, buvo pabrėžiama, kad dokumentas būtinai turi būti rašytinis ir materialus. Pastebėtina, kad dokumento materialumas buvo siejamas su jutiminiu egzistavimu⁴⁵, t. y. dokumentu buvo laikomas jutimiškai apčiuopiamas rašytinis aktas. Tuo tarpu elektroninė informacija, elektroniniai dokumentai baudžiamosios teisės doktrinoje nebuvo laikomi dokumentais BK 300 str. prasme, nurodant, kad „išimtis [...] galima tik vienu atveju, kai išplis elektroninių dokumentų apyvarta“⁴⁶. Visgi, vystantis bei tobulėjant visuomenei, tobulėja ir informacijos fiksavimo būdai, tuo pačiu keičiasi ir dokumentų formos, vis daugiau dokumentų yra skaitmenizuojami, popierinius dokumentus keičia elektroniniai, plečiasi elektroninių dokumentų apyvarta. Todėl šiuolaikinėje visuomenėje dokumentu gali būti pripažįstami ne tik jutimiškai apčiuopiami, ant popieriaus raštiškai išreikšti dokumentai, bet ir elektroniniai dokumentai, kurie yra sukurti, laikomi, naudojami ir saugojami skaitmeniniame formate bei egzistuoja elektroninėje erdvėje nepriklausomai nuo jų sudarymo formos⁴⁷, o taip pat, kol nėra atspausdinti ar įkelti į atitinkamą laikmeną, neturi jutiminio apčiuopiamumo, t. y. materialumo. Tai, kad elektroniniai dokumentai yra laikomi dokumentais BK 300 str. prasme, patvirtina ir teismų praktika. Antai, vienoje byloje, *M. L. buvo nuteista už tai, kad suklastojo ir panaudojo elektroninius dokumentus - elektroninius mokėjimo nurodymus*⁴⁸.

Atsižvelgiant į tai, kad keičiasi dokumentų forma ir gali būti klastojami ne tik popieriniai dokumentai, LAT praktikoje nusistovėjo taisyklė, kad dokumentu „pripažįstamas bet kokia forma ant popieriaus, elektroninėje erdvėje ar kompiuterinėje laikmenoje padarytas įrašas“⁴⁹. Be to, išanalizavus teismų praktiką, matyti, kad teismai, vertindami ir apibrėždami dokumento sampratą BK 300 str. prasme, atsižvelgia į kituose įstatymuose įtvirtintas dokumento sampratos formuluotes, kuriose atsisakoma griežtų dokumento formos reikalavimų.

⁴³ Edvardas Sinkevičius, *supra* note 5: 100.

⁴⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-290/2008,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/87764>

⁴⁵ Andžela Tamašauskienė, *supra* note 6: 128.

⁴⁶ Edvardas Sinkevičius, *supra* note 5: 101.

⁴⁷ Tadas Limba, Lina Novikovienė, “Elektroninio parašo ir laiko žymos įtaka elektroninių sutarčių apsaugai,” *Socialinės technologijos* 2, 2 (2012): 485-486.

⁴⁸ “Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-542-307/2015,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1142408>

⁴⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-432-696/2016,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1395859>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-677/2016,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1289165>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-32-696/2015,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/993262>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-331/2014,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/872641>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-426/2010,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/173876>

Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymo 2 str. 5 p. nurodyta, kad „dokumentas – Lietuvos Respublikoje ar užsienio valstybėje įsteigto juridinio asmens, kitos organizacijos ar jų padalinio [...] ar fizinio asmens veiklos procese užfiksuota informacija, nepaisant jos pateikimo būdo, formos ir laikmenos“⁵⁰. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad „pagal teismų praktiką, [...], dokumentas apibūdinamas panašiais požymiais kaip ir minėtame Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatyme“⁵¹. Todėl, pagal teismų praktiką dokumentu „laikytinas kiekvienas rašytinis aktas, įtvirtinantis juridinę reikšmę turinčią informaciją, kuri pagal savo pobūdį ir reikšmę yra teisės, pareigos, teisinio santykio atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo įrodymas, taip pat juridinių faktų ar juridinę reikšmę turinčių aplinkybių įrodymas“⁵². „Teismų praktikoje dokumentu laikytinas bet koks rašytinis aktas, kuriuo asmuo liudija faktą, turintį teisinę reikšmę. Rašytinio akto reikšmė pasireiškia tuo, kad jis suteikia tam tikras teises ir pareigas“⁵³.

Taigi, iš išdėstyto matyti, kad dokumento samprata išplečiama, pripažįstant dokumentu ir elektroninius, skaitmeninius dokumentus. Dar daugiau, kasacinio teismo praktika rodo, kad apibrėžiant dokumentą, priešingai nei anksčiau, nebėra tokia svarbi dokumento forma – dokumentu laikomas bet kokios formos įrašas. Be to, teismų praktikos analizė taip pat rodo, jog būtent dokumento turinys, dokumente įtvirtinta informacija, o ne dokumento forma turi esminę reikšmę sprendžiant, ar tam tikras rašytinis aktas yra laikytinas dokumentu BK 300 str. prasme, kadangi svarbiausias dokumentui keliamas reikalavimas ir „pagrindinė dokumento funkcija – liudyti juridinę reikšmę turinčius faktus“⁵⁴. „Dokumentas turi suteikti informacijos apie įvykį, veiksmą ar asmenį. Svarbus dokumento požymis yra tai, kad dokumentas yra tam tikra forma padarytas įrašas, kuris nustato, pakeičia ar panaikina teisiškai reikšmingą faktą (juridinį faktą). Tai įrašas, kurio panaudojimas sukelia arba gali sukelti fiziniam ar juridiniam asmeniui ar valstybei teisiškai reikšmingus padarinius“⁵⁵. Atsižvelgiant į teismų praktikoje pateikiamą dokumento sampratą, darytina išvada, kad dokumentai, „negalintys būti tam tikro teisinio santykio ar juridinio fakto [...] įrodymu“⁵⁶, t. y. dokumentai, negalintys sukelti fiziniams ar

⁵⁰ „Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas“, *Valstybės žinios* 107, 2389 (1995).

⁵¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-574-693/2015“, Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1163577>

⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2013“, Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/587141>

⁵³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-104/2013“, Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/503691>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-361/2012“, Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/381429>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-401/2011“, Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/225918>

⁵⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017“, Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1410778>

⁵⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-424-696/2016“, Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1395959>

⁵⁶ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 512.

juridiniams asmenims, valstybės, savivaldos institucijoms ar įstaigoms, teisiškai reikšmingų padarinių bei negalintys nustatyti, pakeisti ar panaikinti teisiškai reikšmingų faktų, nelaikytini dokumentais BK 300 str. prasme.

Kalbant apie dokumento turinį, reikia paminėti, kad dokumentas paprastai turi turėti ir tam tikrus rekvizitus – „įstatymo nustatytus privalomus tam tikrų dokumentų turinio elementus, dėl kurių nebuvimo dokumentas negalioja“⁵⁷. Kokie rekvizitai apskritai gali būti numatomi dokumentuose, priklausomai nuo dokumentų paskirties, nustato Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2011 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. V-117 patvirtintos Dokumentų rengimo taisyklės⁵⁸. Skirtingų rūšių dokumentai gali turėti skirtingus rekvizitus⁵⁹. Atkreiptinas dėmesys, jog kasacinio teismo praktikoje yra nurodyta, kad dokumentu gali būti pripažįstamas ir tekstas, kuris neturi atitinkamų rekvizitų. Antai vienoje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad „Dokumentu gali būti pripažintas ir tekstas be parašo ir be anspaudos. Svarbu, kad tas įrašas, jį panaudojus, gali sukelti fiziniam, juridiniam asmeniui ar valstybei teisiškai reikšmingus padarinius“⁶⁰. Tuo tarpu kitoje byloje LAT nurodė, kad „Suklastotas dokumentas gaunamas pažeidžiant nustatytą dokumentų išdavimo tvarką, todėl toks dokumentas neturi jokios teisinės galios nuo jo pagaminimo momento ir šiuo atveju visiškai nesvarbu, ar suklastotas dokumentas turi visus teisės aktų reikalaujamus rekvizitus, ar teisės aktų reikalavimų, keliamų tikriems dokumentams, neatitinka“⁶¹. Su tokiomis kasacinio teismo nuostatomis sutiktina tik iš dalies. Manytina, kad dokumentu tekstas be parašo, be anspaudos ar kokio kito rekvizito gali būti pripažįstamas tik tada, kai šie rekvizitai atitinkamam dokumentui nėra privalomi bei būtini ir net ir be jų dokumentas gali sukelti teisiškai reikšmingus padarinius. Pavyzdžiui, juk paskolos sutartis be paskolos davėjo ar gavėjo parašo, kuris yra privalomas ir būtinas, bus negaliojanti ir paskola nebus suteikiama, kadangi būtent paskolos davėjo ir gavėjo parašai sutartyje išreiškia jų valią dėl paskolos suteikimo. Nesant parašo, nekyla ir jokie teisiškai reikšmingi padariniai, t. y. paskola nėra suteikiama. Tas pats gali būti pasakyta ir apie suklastotą paskolos sutartį, nes ir suklastotoje paskolos sutartyje nesant reikiamų parašų, tokia sutartis negali sukelti teisiškai reikšmingų padarinių. Taigi, jeigu atitinkamas dokumentas neturi būtinų ir jam privalomų rekvizitų, tai toks dokumentas, manytina, neatitinka bendros dokumento sampratos ir negali būti laikomas dokumentu BK 300 str. prasme. Juk privalomų rekvizitų neturintis dokumentas yra laikomas

⁵⁷ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 20: 60.

⁵⁸ Žiūrėti: Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2011 m. liepos 4 d. įsakymu Nr. V-117 patvirtintų Dokumentų rengimo taisyklių 5 p., *Valstybės žinios* 88, 4229 (2011).

⁵⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017“, Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1410778>

⁶⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-426/2010“, Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/173876>

⁶¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-30/2008“, Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/84208>

negaliojančiu⁶², todėl, akivaizdu, toks dokumentas negali niekam sukelti ir teisiškai reikšmingų padarinių. Nors, kaip nurodoma minėtoje teismų praktikoje, suklastotas dokumentas ir neturi teisinės galios, bet toks dokumentas turi galėti sukelti teisiškai reikšmingus padarinius. O teisiškai reikšmingus padarinius, kaip matyti, sukelia tokie dokumentai, kurie atitinka dokumentams keliamus reikalavimus, kurių vienas – turėti atitinkamus būtinus rekvizitus. Taigi, dokumentu, manytina, turėtų būti laikomas toks dokumentas, kuris turi visus būtinus ir tokiam dokumentui privalomus rekvizitus.

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad nors BK 300 str. siekiama apsaugoti visus, tiek „oficialius“, tiek ir privačius dokumentus, tačiau ne bet koks rašytinis aktas gali būti laikomas dokumentu BK 300 str. prasme. Siekiant tinkamai kvalifikuoti nusikalstamą veiką kaip dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu dokumentu, siūlytina apibrėžiant dokumento sampratą bei nustatant ar tam tikras raštas laikytinas dokumentu BK 300 str. prasme, vadovautis tokiais dokumentą apibūdinančiais kriterijais: 1) dokumentas – tai bet kokia forma padarytas įrašas; 2) dokumentas – tai įrašas, turintis visus nustatytus, būtinus ir privalomus rekvizitus; 3) dokumentas – tai įrašas įvirtinantis ir liudijantis juridinę reikšmę turinčius faktus, galintis sukelti teisiškai reikšmingus padarinius; 4) teisiškai reikšmingus padarinius galintis sukelti tiek valstybės, savivaldybės įstaigoms, institucijoms, tiek privatiems fiziniams ar juridiniams asmenims. Remiantis nurodytais kriterijais, dokumentu BK 300 str. prasme turėtų būti laikomas bet kokia forma – tiek popieriuje, tiek elektroninėje erdvėje, tiek kompiuterinėje ar kitoje laikmenoje – padarytas įrašas, turintis jam būtinus ir privalomus rekvizitus, įtvirtinantis ir liudijantis juridinę reikšmę turintį faktą bei galintis sukelti teisiškai reikšmingus padarinius tiek valstybės, savivaldybės įstaigoms, institucijoms, tiek privatiems fiziniams ir juridiniams asmenims. Nurodytų kriterijų neatitinkantis dokumentas neturėtų būti laikomas dokumentu BK 300 str. prasme.

1.1.2. Dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu objektas ir jo nustatymo problema

Tinkamam nusikalstamos veikos, numatytos BK 300 str., kvalifikavimui svarbu analizuoti ir įvertinti ne tik dokumento sampratą, bet taip pat svarbu atsižvelgti ir į būtiną šios nusikalstamos veikos objektyvųjį požymį – objektą, t. y. baudžiamojo įstatymo saugomą teisinį gėrį, į kurį kėsiamasi ir kuris pažeidžiamas suklastojant dokumentą ar disponuojant suklastotu dokumentu. Būtent vertybė, į kurią yra kėsiamasi ir kuriai nusikalstama veika yra padaroma

⁶² Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 20: 60.

žala, yra vienas svarbiausių veiksnių, nulemiančių veikos pavojingumą ir baudžiamąjį teisinį jos vertinimą⁶³.

Dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma įtvirtinta BK XLIII skyriuje, numatančiame baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamų veikų valdymo tvarkai, susijusių su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu, padarymą. Kadangi pagal baudžiamojoje teisėje egzistuojančią taisyklę baudžiamojo įstatymo saugomi teisiniai gėriai nustatomi iš skyriaus, kuriame yra atitinkamas BK straipsnis, pavadinimo⁶⁴, atsižvelgiant į tai, galima daryti prielaidą, kad dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu objektu turėtų būti laikoma tik valdymo tvarka. Visgi, analizuojant baudžiamosios teisės doktriną ir teismų praktiką, matyti, kad identifikuojant BK 300 str. saugomą teisinį gėrį vadovautis vien BK XLIII skyriaus pavadinimu nepakanka.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad „nusikaltimus valdymo tvarkai galima apibrėžti kaip pavojingas veikas, kuriomis kėsinama į įstatymais ir kitais teisės aktais nustatytą valdymo tvarką, normalų valstybės ar savivaldos institucijų funkcionavimą, valdžios autoritetą bei asmens teises ir teisėtus interesus. [...] Nusikaltimais valdymo tvarkai yra pažeidžiami valstybinės valdžios interesai valstybės valdymo srityje, t. y. valdymo sferoje išskylantys teisiniai santykiai tarp pareigūnų ar tarnautojų ir šalies gyventojų“⁶⁵. Tuo tarpu pati valdymo tvarka kaip įstatymo saugomas gėris gali būti suprantama kaip „įstatymais ir kitais teisės aktais nustatytos taisyklės, užtikrinančios valstybės ir vietos savivaldos institucijų, kitų įstatymais įgaliotų subjektų normalią veiklą, palaikant visuomeninę tvarką ir įstatymų laikymąsi, teikiant viešąsias paslaugas, garantuojant gyventojų teises bei tenkinant jų teisėtus lūkesčius“⁶⁶.

Taigi, atsižvelgiant į nusikaltimų valdymo tvarkai, į pačios valdymo tvarkos, kaip įstatymo saugomo gėrio, apibrėžimą bei į tai, kad dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veika BK priskiriama būtent prie nusikalstamų veikų valdymo tvarkai, kyla išvada, kad suklastojus dokumentą ar disponuojant suklastotu dokumentu tarsi yra pažeidžiami tik atitinkamų valdymo tvarkos subjektų (valstybės, savivaldos institucijų) interesai, todėl „tiesioginiu dokumentų suklastojimo objektu reikėtų laikyti normalią valstybės ar savivaldos institucijų veiklą“⁶⁷. Tokį BK 300 str. saugomo teisinio gėrio apibrėžimą galima sutikti ne tik doktrinoje, bet ir teismų praktikoje. Antai, LAT savo nutartyse yra ne kartą

⁶³ Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Antroji pataisyta ir papildyta laida* (Vilnius: Justitia, 2009), 222.

⁶⁴ *Ibid.*, 225.

⁶⁵ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 20: 8-9.

⁶⁶ Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji teisė (specialioji dalis). Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai LR BK XLII SKYRIUS. (BK 291-297 str.),“ žiūrėta 2017 spalio 20 d., https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UYg_AnyTbwwJ:https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumen_tai/katedros/baudziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_vald_tvark.ppt+&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt

⁶⁷ Marius Aidukas, *supra* note 3: 19.

pažymėjęs, kad „Atsižvelgiant į rūšinį nusikalstamų veikų objektą, tiesioginiu dokumentų suklastojimo objektu reikėtų laikyti normalią valstybės ir savivaldos institucijų veiklą. Rūšinis nusikalstamos veikos objektas yra valdymo tvarka. Tai reiškia, kad dokumento suklastojimu visų pirma yra kėsiamasi į valdymo tvarką. Valdymo tvarka nusistovi teisiškai reglamentuotuose santykiuose tarp valdančio ir pavaldaus subjekto“⁶⁸. Visgi, manytina, kad toks dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu objekto aiškinimas, suvokiant objektą tik kaip valdymo tvarką bei valstybės ar savivaldos institucijų normalią veiklą, yra per siauras ir neatitinkantis dabartinių realijų, kadangi neapima tokių dokumento suklastojimo atvejų, kurie žalos minėtoms vertybėms nepadaro.

Sutiktina su baudžiamosios teisės doktrinoje pateikiama nuomone, kad su valdymo tvarka susijusių „valstybinių dokumentų kaip valdymo instrumentų apsauga yra aktuali kiekvienoje šalyje, bet kartu turėtų būti saugomi ir kitų subjektų interesai“⁶⁹. Kaip minėta, BK 300 str. saugo ne tik vadinamuosius „oficialius“ dokumentus, bet taip pat ir privačius dokumentus, kurie neretais atvejais nei valdymo tvarkos, nei valdymo tvarkos subjektų normalios veiklos nepažeidžia, o pažeidžia tik privačių asmenų teises ir interesus. Todėl, nustatant BK 300 str. saugomą teisinį gėrį, turi būti atsižvelgiama ne tik į BK XLIII skyriaus pavadinimą, bet taip pat ir į pačio dokumento sampratą BK 300 str. prasme. Remiantis tuo, kad dokumento samprata yra išplečiama dokumentu BK 300 str. prasme pripažįstant ir privačius dokumentus, būtina plačiau aiškinti ir dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu normos saugomą vertybę, neapsiribojant išimtinai vien tik objekto, kaip valdymo tvarkos bei valstybės ir savivaldos institucijų normalios veiklos, išaiškinimu.

Baudžiamosios teisės mokslininkai pažymi, kad siekiant identifikuoti bei tiksliai apibrėžti BK 300 str. saugomą teisinį gėrį taip pat yra būtina atsižvelgti ir į dokumentų vaidmenį bei paskirtį visuomeniniame gyvenime⁷⁰. Minėta, kad pagrindinė dokumento paskirtis ir funkcija yra įtvirtinti bei paliudyti teisiškai reikšmingą juridinį faktą, užfiksuoti įvairių teisių ar pareigų atsiradimą, pasikeitimą bei pasibaigimą. Tokius faktus gali fiksuoti ir liudyti ne tik valdymo tvarkos subjektų sukurti dokumentai, bet taip pat ir privačių fizinių ar juridinių asmenų surašyti dokumentai, kas rodo, kad suklastojus tokius dokumentus gali būti pažeidžiama ne tik valdymo tvarka. Atsižvelgdami į tai, kad dokumentu BK 300 str. prasme yra laikytini ir privatūs dokumentai, baudžiamosios teisės mokslininkai siūlo išplėsti dokumento suklastojimo ir

⁶⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2013,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/587141>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-200/2008,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/91054>

⁶⁹ Andžela Tamašauskienė, *supra* note 6: 130.

⁷⁰ Žiūrėti: Edvardas Sinkevičius, *supra* note 5: 100; Andžela Tamašauskienė, *supra* note 6: 130.

disponavimo suklastotu dokumentu objektą ir objektu laikyti ne tik valdymo tvarką, bet ir teisinės apyvartos funkcionalumą ir patikimumą⁷¹.

Teisinės apyvartos funkcionalumą ir patikimumą BK 300 str. numatytos nusikalstamos veikos objektu pripažįsta ir kasacinis teismas⁷². Tačiau, kas yra teisinė apyvarta ir kodėl ji taip pat laikytina BK 300 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos objektu? Tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje teisinė apyvarta aiškinama ir suprantama vienodai, nurodant, kad tai „juridinių faktų visuma, dėl kurių atsiranda, keičiasi ir pasibaigia įvairūs teisiniai santykiai, o šie faktai paprastai fiksuojami įvairiuose dokumentuose“⁷³. Juridiniai, dar kitaip „teisiniai faktai – tai konkrečios gyvenimo aplinkybės, įvykiai“⁷⁴. Kaip nurodyta, šios konkrečios visuomenės gyvenimo aplinkybės, įvykiai, asmenų veiksmai, dėl kurių atsiranda, keičiasi ar pasibaigia įvairūs teisiniai santykiai, yra fiksuojami atitinkamuose dokumentuose, todėl tokie dokumentai egzistuoja ir funkcionuoja visuomenės gyvenime, kitaip tariant, veikia teisinėje dokumentų apyvartoje. Visuomenė yra suinteresuota tiek dokumentų ir juose esančios informacijos tikrumu ir patikimumu, tiek visos dokumentų teisinės apyvartos patikimumu, kadangi tik tikri dokumentai ir juose įtvirtinta tikrovė atitinkanti informacija apie tam tikrą įvykį, veiksma ar asmenį, akivaizdu, gali lemti ir užtikrinti tikrų bei teisingų, visuomenei svarbių, teisinių santykių atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą. Tuo tarpu dėl teisinėje apyvartoje funkcionuojančiuose dokumentuose įtvirtintų tikrovės neatitinkančių juridinių faktų nepagrįstai atsiranda, pasikeičia ar pasibaigia atitinkami teisiniai santykiai, yra dezorganizuojama tiek valdymo subjektų veikla, tiek normali visuomenėje nusistovėjusi tvarka, pažeidžiamos privačių asmenų teisės bei interesai. Be to, reikia pastebėti, kad dokumentų teisinė apyvarta yra neatsiejamai susijusi ir su valdymo tvarka, kadangi būtent valdymo tvarkos subjektai nustato dokumentų rengimo, tvarkymo ir naudojimo taisykles, kurių laikantis yra užtikrinamas dokumentų teisinės apyvartos funkcionalumas ir patikimumas. Taigi, iš aptarto matyti, kad atsižvelgiant į tai, jog „*Teisinės apyvartos funkcionalumas ir patikimumas – būtina valstybės valdymo ir normalios visuomeninės tvarkos sąlyga*“⁷⁵, tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos objektas yra apibrėžiamas ne tik kaip valdymo tvarka, normali valstybės ir savivaldos institucijų veikla, bet ir kaip teisinės apyvartos funkcionalumas ir

⁷¹ Edvardas Sinkevičius, *supra* note 5: 100.

⁷² Žiūrėti, pavyzdžiui: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-677/2016,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1289165>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231/2014,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/827872>

⁷³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-745/2006,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/71056>; Edvardas Sinkevičius, *supra* note 5: 100.

⁷⁴ Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija, vadovėlis, Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas* (Vilnius: Justitia, 2004), 405.

⁷⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-411-942/2016,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1392508>

patikimumas. Tuo pačiu yra užtikrinama visų dokumentų apsauga, o taip pat ne tik valdymo tvarkos subjektų, bet ir privačių asmenų teisių ir interesų apsauga.

Pastebėtina, jog atsižvelgiant į tai, kad dokumentų suklastojimo bylose figūruoja tiek su valdymo subjektų veikla susiję „oficialūs“ dokumentai, tiek privatūs dokumentai, į tai, kad dokumento suklastojimo veiką padaro tiek valstybės tarnautojai ar jiems prilyginami asmenys, tiek privatūs asmenys bei taip pat į dokumento paskirtį visuomenėje, teismų praktikoje paplito dar vienas, manytina, plačiausias objekto apibrėžimas, nurodant, kad: „*BK 300 straipsnyje esanti teisės norma saugo valdymo tvarką, dokumentų ir juose esančių įrašų tikrumą, informacijos dokumente patikimumą, ir taip užtikrina normalią, teisingą dokumentų apyvartą*“⁷⁶. Toks teismų praktikoje sutinkamas objekto išaiškinimas tik dar kartą patvirtina, kad baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę turime suprasti ir aiškinti plačiau nei ji nurodyta BK XLIII skyriaus pavadinime.

Apibendrinant galima pasakyti, kad dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu objektas turi būti nustatomas atsižvelgiant ne vien į BK XLIII skyriaus pavadinimą, bet taip pat ir į dokumento sampratą BK 300 str. prasme, dokumento paskirtį visuomenėje bei į konkrečias nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes. Todėl, atsižvelgiant į tai, dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos objektas turi būti suvokiamas ne vien tik kaip valdymo tvarka ir normali valstybės ar savivaldos institucijų veikla, bet taip pat ir kaip dokumentų teisinės apyvartos teisingumas ir patikimumas. Tik suvokus BK 300 str. numatytos nusikalstamos veikos objektą plačiau nei nurodoma BK XLIII skyriaus pavadinime, yra užtikrinama ir „oficialių“ ir privačių dokumentų apsauga, o taip pat tiek valdymo tvarkos subjektų, tiek privačių asmenų teisės ir interesai, kurie taip pat gali būti pažeidžiami padarius BK 300 str. numatytą nusikalstamą veiką.

1.2. Dokumentas kaip nusikalstamos veikos dalykas: tikro ir netikro dokumento sampratos

Tiek Lietuvoje, tiek daugelyje užsienio valstybių dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu dalykas yra dokumentas. Daugumos šalių baudžiamieji įstatymai plačiau neatskleidžia dokumento, kaip nusikalstamos veikos dalyko, sampratos, o tik

⁷⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-375-693/2016,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1386359>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-469-648/2015,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1158022>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421-139/2015,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1147075>

nurodo, kad yra baudžiama už dokumento suklastojimą (pvz., Lenkija⁷⁷, Latvija⁷⁸, Prancūzija⁷⁹). Tuo tarpu kitų šalių baudžiamuosiuose įstatymuose dokumentas, kaip nusikalstamos veikos dalykas, yra konkretizuojamas. Štai, pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės 1981 m. Suklastojimo ir falsifikavimo akte⁸⁰ yra nustatyta, kad dokumentų klastojimo dalykas yra bet koks oficialus ar neoficialus dokumentas. Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse⁸¹ dokumento suklastojimo dalyku yra laikomas oficialus dokumentas, kuris suteikia teises arba atleidžia nuo pareigų, o Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas⁸² numato, kad dokumento suklastojimo dalyku yra pagamintas (netikras – *aut. pastaba*) arba suklastotas tikras dokumentas.

Nors, kaip minėta, Lietuvos baudžiamasis įstatymas, dokumento sampratos ir neatskleidžia, tačiau jame, kaip ir aukščiau nurodytuose Jungtinės Karalystės, Rusijos Federacijos bei Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamuosiuose įstatymuose, dokumentas, kaip nusikalstamos veikos dalykas, yra konkretizuojamas.

Kaip matyti, galiojanti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma dokumentą, kaip nusikalstamos veikos dalyką, klasifikuoja, išskirdama tikrus ir netikrus dokumentus⁸³. Teismų praktikoje taip pat pabrėžiama, kad „pagal BK 300 straipsnį nusikaltimo dalykas gali būti tik netikri arba suklastoti (tikri – *aut. pastaba*) dokumentai“⁸⁴. Pastebėtina, jog tikro ir netikro dokumento sampratos baudžiamasis įstatymas taip pat nepateikia, todėl šių sampratų tenka ieškoti doktrinoje ir teismų praktikoje.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad „dokumentas laikomas netikru tada, kai jo turinyje įtvirtinti objektyvios tikrovės neatitinkantys duomenys [...] ir kaltininkas tokį dokumentą surašė, atspausdino ar kitaip pagamino kito asmens vardu“⁸⁵. Tuo tarpu teismų praktikoje, remiantis doktrinoje pateikiamu netikro dokumento išaiškinimu, papildomai nurodoma, kad netikru dokumentu laikytinas visiškai naujas, tikrovėje neegzistuojantis, žinomai melagingas dokumentas⁸⁶, kuriame įrašoma tikrovės neatitinkanti melaginga informacija ir

⁷⁷ “The Criminal Code of the Republic of Poland,“ žiūrėta 2017 spalio 23 d., <https://supertrans2014.files.wordpress.com/2014/06/the-criminal-code.pdf>.

⁷⁸ “The Criminal Code of the Republic of Latvia,“ žiūrėta 2017 spalio 23 d., http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4795/file/Latvia_CC_am2013_en.pdf.

⁷⁹ “Criminal Code of the French Republic,“ žiūrėta 2017 spalio 23 d., http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20o%20n%2012-10-2005.pdf.

⁸⁰ “Forgery and Counterfeiting Act 1981,“ žiūrėta 2017 spalio 23 d., <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/45>.

⁸¹ “The Criminal Code of The Russian Federation,“ žiūrėta 2017 spalio 23 d., http://legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf.

⁸² “German Criminal Code,“ žiūrėta 2017 spalio 23 d., https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/criminal_code_germany_en_1.pdf.

⁸³ Marius Aidukas, *supra* note 3: 20.

⁸⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1410778>

⁸⁵ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 513.

⁸⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-600/2012,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/492819>

„kuris yra netikras ir pagal formą, ir pagal turinį“⁸⁷. Be to, toks dokumentas yra pagaminamas asmens, neturinčio teisės to daryti⁸⁸. Štai, pavyzdžiui, *Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. kovo 27 d. nuosprendžiu J. S. nuteista už tai, kad „Utenos rajono savivaldybės administracijos Vaikų teisių apsaugos skyriaus tarnybinėse patalpose, pasinaudodama tuo, kad liko viena skyriaus vedėjos G. B. darbo kabinete, ant tuščio lapo uždėjo šio skyriaus tikro antspaudo atspaudą; tęsdama nusikalstamą veiką, [...], ant šio antspauduoto lapo asmeniniu kompiuteriu surinko tekstą su tikrovės neatitinkančiu turiniu: „[...] Utenos rajono savivaldybės administracijos vaikų teisių apsaugos skyrius, bendradarbiaudamas su socialine darbuotoja, įvertino pil. J. S. tinkama įvaikinti kūdikį ir prašo supažindinti su galimais įvaikinti vaikais bei leisti pasiimti pasirinktą kūdikį į namus iki įvaikinimo teismo proceso“*, atspausdino jį rašaliniu spausdintuvu ir pasirašė už Utenos rajono savivaldybės administracijos Vaikų teisių apsaugos skyriaus vedėją G. B., taip pagamino netikrą Utenos rajono savivaldybės administracijos Vaikų teisių apsaugos skyriaus dokumentą“⁸⁹. Pateikta byla iliustruoja ir dar kartą apibrėžia netikram dokumentui, kaip BK 300 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos dalykui, keliamus reikalavimus, įtvirtintus doktrinoje ir teismų praktikoje: J. S. neturėjo teisės surašyti tokio dokumento, kadangi nebuvo nei Utenos rajono savivaldybės administracijos Vaikų teisių apsaugos skyriaus vedėja, nei darbuotoja; ji į dokumentą įrašė tikrovės neatitinkančią, melagingą informaciją; dokumentą surašė kito asmens vardu – pasirašė už Vaikų teisių apsaugos skyriaus vedėją; toks dokumentas buvo surašytas kaip visiškai naujas ir tikrovėje neegzistavo. Todėl, apibendrinant doktrinoje ir teismų praktikoje išskiriamus netikro dokumento, kaip BK 300 str. numatytos nusikalstamos veikos dalyko, požymius, galima teigti, kad netikru dokumentu laikytinas visiškai naujas, iš tikrųjų teisinėje dokumentų apyvartoje neegzistuojantis ir asmens, neturinčio teisės to daryti, surašytas ar kitaip pagamintas dokumentas, kuriame įtvirtinta tikrovės neatitinkanti, melaginga informacija.

Kas laikytina tikru dokumentu baudžiamosios teisės doktrinoje plačiau nedetalizuojama ir tik nurodoma, kad „Tikri dokumentai yra tie, kurių forma atitinka teisės aktų reikalavimus, jei tokie yra nustatyti“⁹⁰. Platesnę tikro dokumento sampratą, kuri, manytina, puikiai pritaikoma ir baudžiamojoje teisėje, galime rasti kriminalistikos moksle: „Tikras dokumentas yra tas, kuris surašytas laikantis nustatytos arba visuotinai priimtose formos, turi reikiamus rekvizitus, o jame išdėstytos ir patvirtintos žinios yra tikros ir teisingos“⁹¹. Be to, atsižvelgiant į prieš tai aptartą

⁸⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235/2014,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/822080>

⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205-699/2016,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1280960>

⁸⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-127/2008,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/83558>

⁹⁰ Marius Aidukas, *supra* note 3: 20.

⁹¹ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *Kriminalistika. Teorija ir technika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 503.

netikro dokumento sampratą, galime daryti išvadą, kad tikras dokumentas, skirtingai nei netikras, egzistuoja teisinėje dokumentų apyvartoje ir yra surašytas ar kitaip pagamintas asmens, turinčio teisę tai daryti. Todėl tikru dokumentu turėtų būti laikomas nustatytos formos, turintis reikiamus rekvizitus ir asmens, turinčio teisę tai daryti, surašytas ar kitaip pagamintas dokumentas, kuriame yra įtvirtinta tikrovę atitinkanti informacija. Taigi, matyti, kad tai, ar dokumentas laikytinas tikru, ar netikru, iš esmės lemia dokumento turinys – jame įtvirtinta informacija – ir asmuo, kuris tokį dokumentą surašė ar kitaip pagamino.

Reikia pažymėti, kad tikras dokumentas BK 300 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos dalyku tampa tik tuomet, kai toks dokumentas suklastojamas. Todėl, manytina, kalbant apie dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu dalyką, visgi, tikslingiau vartoti ne tikro dokumento, bet suklastoto tikro dokumento sąvoką. Teismų praktikoje yra pateikiama pakankamai aiški suklastoto tikro dokumento samprata, nurodant, kad tikras dokumentas yra suklastotas tuomet „*kai kaltininkas pakeitė kito asmens surašyto, atspausdinto ar kitaip pagaminto dokumento turinį arba kaltininkas savo vardu surašė, atspausdino ar kitaip pagamino arba tik patvirtino kito asmens surašytą dokumentą, taip tokio dokumento turinyje įtvirtindamas tikrovės neatitinkančius duomenis*“⁹². Taigi, suklastotu tikru dokumentu laikytinas toks dokumentas, kurio tikrumas ir turinio teisingumas yra neteisėtai pakeistas, įtvirtinant tokiame dokumente tikrovės neatitinkančius duomenis.

Teismų praktikoje pažymima, kad „*Suklastotais ar netikrais dokumentais atitinkamai turėtų būti laikomi tokios formos raštai, kurie yra tinkami paliudyti melagingą faktą*“⁹³. Todėl, tiek netikras, tiek tikras suklastotas dokumentas, kaip nusikalstamos veikos dalykas, turi atitikti ir bendrus dokumentui keliamus reikalavimus, o būtent, toks dokumentas turi įtvirtinti ir paliudyti nors ir melagingą, tačiau juridinę reikšmę turintį faktą, galintį sukelti teisiškai reikšmingus padarinius. Juk, kaip minėta, dokumentas, neįtvirtinantis teisiškai reikšmingų faktų, jų atsiradimo, pasikeitimo, pasibaigimo ir negalintis sukelti teisiškai reikšmingų padarinių nelaikytinas dokumentu BK 300 str. prasme, kas reiškia, kad toks dokumentas nėra ir BK 300 str. numatytos nusikalstamos veikos dalyku. Atsižvelgiant į nurodytą, dokumentui, kaip nusikalstamos veikos dalykui, keliamą reikalavimą, teismų praktikoje ne kartą iškilo klausimas, ar neegzistuojančio, netikro dokumento kopija gali paliudyti juridinį faktą ir būti BK 300 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos dalyku. Pastebėtina, kad šiuo klausimu teismų praktika nėra vienoda. Antai, *Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2014 m. sausio 14 d. nuosprendžiu E. P. išteisintas dėl kaltinimo, kad pagamino netikrą dokumentą – 2010 m. rugsėjo 20 d. 100 000 JAV*

⁹² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-404/2013,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/731043>

⁹³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1410778>

dolerių sumos vekselį, įrašydamas jame žinomai melagingus duomenis apie tai, kad neva šio vekselio davėjas – skolininkas E. P. sąlygiškai įsipareigoja iki 2020 m. rugsėjo 20 d. sumokėti 100 000 JAV dolerių tiesiogiai kreditoriui I. Š. ir grafoje „Skolininkas“ pasirašė savo vardu ir šį netikrą dokumentą panaudojo – pateikė šio paprastojo vekselio kopiją ikiteisminio tyrimo pareigūnui bei savo parašu patvirtino žinomai netikro pagaminto dokumento kopijos tikrumą. Apeliacinės instancijos teismas atmetė prokuroro apeliacinį skundą ir paliko galioti pirmos instancijos teismo nuosprendį. Abu žemesnės instancijos teismai šios paprastojo vekselio kopijos nelaikė BK 300 str. numatytos nusikalstamos veikos dalyku, o apeliacinės instancijos teismas, pasisakydamas, kad E. P. išteisintas pagrįstai, nurodė, jog, bylos duomenimis, nenustatytas aptariamo vekselio originalo buvimas, o E. P. pateikta jo kopija negali sukurti civilinių teisinių santykių, nes nei patvirtina, nei paneigia joje nurodytą paskolos faktą. LAT, sutikdamas su žemesnės instancijos teismų sprendimais ir atmesdamas prokuroro kasacinį skundą, konstatavo, kad „Pagal Lietuvos Respublikos įsakomųjų ir paprastųjų vekselių įstatymą, paprastasis vekselis – tai toks dokumentas, kurio davėjas be sąlygų įsipareigoja vekselio turėtojui sumokėti vekselyje įrašytą sumą [...]. Minėtame įstatyme yra numatyta galimybė vekselio (originalo) turėtojui pasidaryti vekselio nuorašą, kuris, patvirtintas notaro, gali būti perduotas ir laiduotas kaip ir vekselio originalas [...], be to, nuoraše turi būti nurodytas vekselio originalo turėtojas [...]. Tačiau byloje yra paprastojo vekselio nuorašas, bet ne originalas, kurio egzistavimas ir nenustatytas, šis nuorašas pasirašytas ir patvirtintas jo davėjo E. P. Taigi toks rašytinis aktas nėra teisiškai reikšmingas, nes jo pagrindu negali būti įrodinėjamos tam tikros teisės ir pareigos, jis negali būti vykdomas ir sukelti padarinių, kurie galėtų atsirasti tuo atveju, jei ne tik turiniu, bet ir forma atitiktų kriterijus, pagal kuriuos sprendžiama, ar aptariamas rašytinis aktas laikytinas dokumentu. Dėl to nagrinėjamu atveju BK 300 straipsnyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties būtinojo požymio – nusikalstamos veikos dalyko – buvimas nenustatytas“⁹⁴. Kaip matyti, šioje byloje visų instancijų teismai realiai neegzistuojančio paprastojo vekselio netikros ir tinkamai nepatvirtintos kopijos nelaikė BK 300 str. numatytos nusikalstamos veikos dalyku. Tuo tarpu kitoje byloje, LAT išplėstinė septynių teisėjų kolegija konstatavo, kad realiai neegzistuojančio dokumento kopija atitinka dokumento požymius, todėl laikytina BK 300 str. numatytos nusikalstamos veikos dalyku. Antai, *Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. gruodžio 9 d. nuosprendžiu Č. T. buvo nuteista už tai, kad pagamino netikrą dokumentą ir jį panaudojo: pagamino žemės sklypo bendraturčių sutikimo dėl gyvenamojo namo rekonstrukcijos ir naujų pastatų statybos netikrą kopiją ir ją panaudojo pateikdama projektuotojui L. P., kuris jį pateikė Vilniaus rajono savivaldybės administracijos statybos komisijai, sprendusiai dėl leidimo*

⁹⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-174-222/2015,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/957332>

Č. T. vyrui I. G. ir V. D. priklausančio gyvenamojo namo rekonstrukcijai išdavimo. Apeliacinės instancijos teismas, panaikindamas apkaltinamąjį nuosprendį ir išteisindamas Č. T. nurodė, kad Č. T. inkriminuota veika neatitinka netikro dokumento panaudojimo požymių, kadangi aptariamas netikras dokumentas negalėjo sukelti teisinių padarinių, t. y. projektuotojui buvo pateikta nepatvirtinta dokumento kopija, kuri dėl tos priežasties nebuvo priimta, rekonstrukcijos projektui nebuvo pritarta ir bendraturčiams teisiškai reikšmingi padariniai neatsirado. Tuo tarpu LAT, tenkindamas prokuroro kasacinį skundą, konstatavo, kad „Č. T. netikrą dokumentą – „2011-03-16 Sutikimą“ pateikė siekdama nustatyti teisiškai reikšmingą faktą – statinių užsakovų teisę gauti statybą leidžiančius dokumentus – leidimus rekonstruoti bei statyti naujus statinius. Taigi, vertinant konkretaus atvejo aplinkybes, [...], statybos komisijai pateiktas realiai neegzistuojantis rašytinis aktas [...] atitinka dokumento požymius ne tik pagal turinio kriterijus, bet ir teisinę reikšmę. Šis netikras dokumentas savo teisine reikšme statybos komisijai galėjo būti pagrindu pritarti parengtam statinio projektui bei išduoti statybą leidžiančius dokumentus, o statinių užsakovams – suteikti teisę gauti statybą leidžiančius dokumentus – leidimus rekonstruoti bei statyti naujus statinius. Taigi toks dokumentas, [...], gali lemti teisinių santykių sukūrimą, pakeitimą ar panaikinimą tarp valstybės institucijos ir kito subjekto, taip pat sukelti ir neigiamų padarinių atsiradimo grėsmę. [...] Vien tai, kad statybos komisija, įžvelgusi jai pateikto nustatyta tvarka nepatvirtinto dokumento – „2011-03-16 Sutikimo“ klastojimo požymius, nepritarė užsakovų parengtam statinių projektui, kartu stabdydama ir statybą leidžiančių dokumentų išdavimo procedūrą, baudžiamosios atsakomybės Č. T. nepašalina“⁹⁵. Visgi, su tokia kasacinio teismo išplėstinės septynių teisėjų kolegijos išvada nesutiktina, ir pritartina vieno iš teisėjų, šioje byloje išsakyusio atskirąją nuomonę, pozicijai, kad toks teisinis vertinimas pernelyg išplečia dokumento sampratą ir ignoruoja dokumentui, kaip nusikalstamos veikos dalykui, keliamus reikalavimus⁹⁶. Šiuo atveju, manytina, kad tinkamai nepatvirtinta dokumento kopija, kuomet toks patvirtinimas yra būtinas ir nuo jo priklauso, ar dokumento kopija gali sukelti kitiems asmenims atitinkamas teises ir pareigas, neturėtų būti prilyginama dokumentui BK 300 str. prasme. Iš aptartų bylų matyti, kad tiek vienu, tiek kitu atveju, tam, kad pagaminto dokumento kopija paliudytų juridinę reikšmę turinčius faktus ir sukeltų teisiškai reikšmingus padarinius, tokia kopija turėjo būti patvirtinta nustatyta tvarka. Pati savaime dokumento kopija, kurios tikrumas nebuvo patvirtintas nustatyta tvarka, tiek vienu, tiek kitu aptartu atveju teisiškai reikšmingų padarinių sukelti negalėjo, kadangi buvo akivaizdu, jog toks dokumentas nėra

⁹⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-175-303/2015,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1004202>

⁹⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo Olego Fedosiuko 2015 m. vasario 17 d. atskiroji nuomonė Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 17 d. nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-175-303/2015,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1003899>

originalas, o yra padirbtas. Todėl, atsižvelgiant į tai, manytina, kad BK 300 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos dalyku pripažįstant realiai neegzistuojančio dokumento tinkamai nepatvirtintą kopiją, yra nepagrįstai išplečiama dokumento samprata, taip sudarant galimybę asmenis bausti ir už dokumentų, kurie realiai negali sukelti jokių teisiškai reikšmingų padarinių, surašymą ar kitokį pagaminimą.

Taip pat, reikia pažymėti, kad nors dokumentas, kaip dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos dalykas, BK 300 str. yra tiesiogiai išskiriamas į netikrą ir suklastotą tikrą dokumentą, tačiau kyla klausimas, ar apskritai taip skirstyti dokumentą baudžiamajame įstatyme yra tikslinga. Kadangi BK 300 str. tiesiogiai nurodoma, kad yra baudžiama už netikro dokumento pagaminimą arba tikro dokumento suklastojimą, toks dokumento skirstymas į tikrą ir netikrą, tarsi įpareigoja teisėsaugos institucijas ir teismus visuomet, apibrėžiant padarytą nusikalstamą veiką ir jos padarymo aplinkybes, įvardinti, ar pagamintas bei suklastotas dokumentas yra laikomas tikru, ar netikru. Visgi, teismų praktikos analizė rodo, kad neretais atvejais, apibrėžiant padarytą veiką, apskritai yra vengiama nurodyti, ar dokumentas yra tikras, ar netikras⁹⁷. Taip pat, nesant aiškios ribos tarp tikro ir netikro dokumento sampratų, skirtingų instancijų teismai toje pačioje byloje skirtingai įvertina, ar dokumentas yra tikras suklastotas, ar pagamintas netikras dokumentas, painioja šias sąvokas⁹⁸, o tai sukelia tik dar daugiau neaiškumų taikant ir aiškinant BK 300 str. Be to, matyti, kad tokia dokumentų klasifikacija į tikrus ar netikrus taip pat neturi ir didesnės reikšmės sprendžiant bylas – tai, ar dokumentas tikras, ar netikras nelemia nei baudžiamosios atsakomybės diferencijavimo nei bausmės individualizavimo⁹⁹, tai nenulemia ir didesnio nusikalstamos veikos pavojingumo. Todėl, atsižvelgiant į tai, manytina, kad baudžiamajame įstatyme įtvirtintas dokumento skirstymas į tikrą ir netikrą nėra būtinas ir yra perteklinis, dėl ko siūlytina BK 300 str. neskirstyti dokumento į tikrą ir netikrą bei atsisakyti šių sąvokų. Be to, atsisakius netikro dokumento sąvokos taip pat reikėtų keisti ir BK 300 str. numatytą veikų sąrašą, atsisakant pagaminimo veikos. Šiuo atveju, manytina, dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normoje visiškai pakaktų vartoti „suklastoto dokumento“ ir „dokumento suklastojimo“ sąvokas bei vadovautis vieninga suklastojimo koncepcija, galinčia apimti tiek naujo tikrovės neatitinkančio dokumento surašymą, tiek jau egzistuojančiame dokumente įtvirtintos informacijos pakeitimą ar melagingos informacijos įrašymą į tokį dokumentą.

⁹⁷ Žiūrėti, pavyzdžiui: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-286/2014,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/828625>

⁹⁸ Žiūrėti, pavyzdžiui: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-372/2012,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/386655>

⁹⁹ Marius Aidukas, *supra* note 3: 20.

1.3. Alternatyvios veikos ir jų pavojingumo nustatymo problema

Vienų užsienio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose yra numatyta baudžiamoji atsakomybė tik už dokumentų klastojimą ir suklastotų dokumentų panaudojimą (pvz., Vokietija¹⁰⁰, Lenkija¹⁰¹, Jungtinė Karalystė¹⁰²). Kitų šalių baudžiamieji įstatymai be minėtų dokumento suklastojimo ir suklastoto dokumento panaudojimo veikų numato baudžiamąją atsakomybę ir už suklastoto dokumento įgijimą (pvz., Rusija¹⁰³) arba tokio dokumento pardavimą (pvz., Latvija¹⁰⁴). Tuo tarpu Lietuvos BK 300 str., įtvirtinančiame dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtį, sąrašas veikų už kurias kyla baudžiamoji atsakomybė, skirtingai nei nurodytų užsienio šalių, yra gerokai platesnis.

BK 300 str. įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veika gali pasireikšti tokiais veiksmais: 1) netikro dokumento pagaminimu; 2) tikro dokumento suklastojimu; 3) žinomai netikro ar žinomai suklastoto dokumento laikymu, gabenimu, siuntimu, panaudojimu ar realizavimu. Nurodytų objektyviųjų požymių tinkamas suvokimas yra vienas iš veiksmų, padedančių teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką ir pagrįstai taikyti baudžiamąją atsakomybę, todėl, visų pirma, tikslinga apibrėžti šių minėtų, BK 300 str. įtvirtintų, veiksmų esmę. Baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nurodoma, kad:

1. Netikro dokumento pagaminimas suprantamas kaip pagaminimas visiškai naujo žinomai melagingo dokumento – tokio, kuris neegzistuoja tikrovėje¹⁰⁵, yra „netikras ir pagal formą, ir pagal turinį“¹⁰⁶. Tai veiksmai, kuriais asmuo, neturintis teisės pagaminti dokumento, jį pagamina taip, kad jis išoriškai būtų panašus į tikrą, arba pagamina jį kito asmens vardu¹⁰⁷. „Kitaip tariant, kaltininkas neteisėtai visą dokumentą, kuriame įtvirtinta tikrovės neatitinkanti informacija, surašo, atspausdina ar kitokiais būdais sukuria siekdamas išleisti tokį dokumentą į teisinę apyvartą kaip autentišką“¹⁰⁸. Taigi, tokiais veiksmais yra surašoma ar kitaip sukuriamą tikro dokumento imitacija, kuri išoriškai panaši į tikrą, teisinėje apyvartoje egzistuojantį, dokumentą. Be to, netikras dokumentas gali būti pagamintas tik visiško materialaus klastojimo

¹⁰⁰ Žiūrėti Vokietijos Federacinės Respublikos BK 267 str.

¹⁰¹ Žiūrėti Lenkijos Respublikos BK 270 str.

¹⁰² Žiūrėti Jungtinės Karalystės 1981 m. Suklastojimo ir falsifikavimo akto 1 ir 3 str.

¹⁰³ Žiūrėti Rusijos Federacijos BK 327 str.

¹⁰⁴ Žiūrėti Latvijos Respublikos BK 275 str.

¹⁰⁵ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 514.

¹⁰⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1410778>

¹⁰⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205-699/2016,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1280960>

¹⁰⁸ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 514.

būdu¹⁰⁹, t. y. pilnai veikiant tokio dokumento materialinę formą bei turinį ir taip sukuriant dokumentą, kuris tiek savo formą, tiek turiniu neatitinka tikrovės.

2. Tikro dokumento suklastojimas suprantamas kaip dokumento tikrumo, jo turinio teisingumo pakeitimas, taip pat ir atskirų dokumento dalių iškraipymas arba pakeitimas¹¹⁰. Tai „kaltininko veiksmai, kuriais fizinėmis pastangomis, įvairia technika pakeičiama dokumente užfiksuota informacija (keičiamas dokumento ar jo dalies tekstas, datos, klastojami parašai, nuotraukos ir pan.) [...] arba teisinga informacija pakeičiama panaudojus intelektines pastangas (įrašomi į tikrą dokumentą melagingi įrašai, kiti tikrovės neatitinkantys duomenys [...])“¹¹¹. Kitaip tariant, tikras dokumentas gali būti suklastojamas keliais būdais: dalinio materialaus klastojimo būdu, kuomet kaltininkas neteisėtai pakeičia autentiško dokumento formą ir/ar turinį, taip dokumente įtvirtindamas tikrovės neatitinkančią informaciją ir siekdamas paleisti tokį dokumentą į teisinę apyvirtą kaip tikrą arba intelektualaus klastojimo būdu, kuomet kaltininkas, objektyviai turėdamas teisę savo vardu surašyti, atspausdinti ar kitaip pagaminti tam tikrus dokumentus, neteisėtai savo vardu surašo, atspausdina ar kitaip pagamina tokį dokumentą, jame įtvirtindamas tikrovės neatitinkančią informaciją, arba kito asmens į dokumentą įtrauktus objektyvios tikrovės neatitinkančius duomenis patvirtina parašu, antspaudu arba kitu būdu, siekdamas paleisti tokį dokumentą į teisinę apyvirtą kaip tikrą¹¹².

3. Netikro ar suklastoto dokumento laikymas – tai tokio dokumento turėjimas savo žinioje, neatsižvelgiant į jo turėjimo trukmę. Kaltininkas netikrą ar suklastotą dokumentą gali laikyti gyvenamojoje ar darbovietės patalpoje, automobilyje, slėptuvėje, drabužių kišenėje ar kitoje jo pasirinktoje vietoje¹¹³. Taigi, netikro ar suklastoto dokumento laikymas pasireiškia kaip tokio dokumento pastovus ar laikinas turėjimas savo žinioje, nepriklausomai nuo tokio dokumento turėjimo laiko trukmės ir vietos.

4. Netikro ar suklastoto dokumento gabenimas – tai tokio dokumento perkėlimas iš vienos vietos į kitą bet kuria transporto priemone (vandens, sausumos, oro) ar tokį dokumentą nešant (rankinėje, krepšyje, kišenėje ir pan.)¹¹⁴. Kitaip tariant, gabenimu laikytini tokie veiksmai, kuriais netikro ar suklastoto dokumento buvimo vieta yra pakeičiama tokį dokumentą perkeliant didesniais nuotoliais, pavyzdžiui, gabenant suklastotą dokumentą iš vienos valstybės į kitą¹¹⁵. Todėl gabenimu nelaikytini asmens veiksmai, kuriais jis dokumentą perkelia nežymiu nuotoliu –

¹⁰⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-648/2015,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1023323>

¹¹⁰ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 514.

¹¹¹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-618-489/2015,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1163760>

¹¹² Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 514.

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Žiūrėti, pavyzdžiui: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-88/2009,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/118029>

iš vienos vietos į kitą toje pačioje patalpoje, iš namo į kiemą ir pan. Be to, netikro ar suklastoto dokumento gabenimas – tai visada ir laikymas, todėl šios dvi veikos paprastai inkriminuojamos kartu¹¹⁶.

5. Netikro ar suklastoto dokumento siuntimas – tai nusikalstamos veikos dalyko perdavimas atitinkamam adresatui elektroniniu paštu, paštu, faksu ar kitomis ryšio priemonėmis, taip pat pasinaudojant kurjerio ar kitų asmenų paslaugomis¹¹⁷. Todėl siuntimas, kaip ir gabenimas – tai tokie veiksmai, kuomet netikro ar suklastoto dokumento buvimo vieta pakeičiama tokį dokumentą perkeliant didesniu nuotoliu. Tačiau, priešingai nei gabenimo atveju, dokumento perkėlimo procese siuntėjas tiesiogiai nedalyvauja.

6. Netikro ar suklastoto dokumento panaudojimas – tai tokie veiksmai, kuriais kaltininkas neteisėtai paleidžia netikrą ar suklastotą dokumentą į teisinę apyvertą, siekdamas patvirtinti ar įrodyti juridinius faktus ar kitas teisinę reikšmę turinčias aplinkybes¹¹⁸. Netikro ar suklastoto dokumento panaudojimu laikomas tokio dokumento „pateikimas įmonei, įstaigai, organizacijai, pareigūnui ar kitam asmeniui“¹¹⁹. Pastebėtina, kad neretai netikri ar suklastoti dokumentai yra panaudojami siekiant, pvz., įgyti svetimą turtą, vykdant kontrabandą ir pan. Tokiais atvejais netikras ar suklastotas dokumentas yra tik priemonė, o jo panaudojimas – būdas padaryti kitą nusikalstamą veiką, todėl pats tokio dokumento panaudojimo faktas tokiais atvejais atskirai neinkriminuojamas¹²⁰.

7. Netikro ar suklastoto dokumento realizavimas – tai atlygintinis ar neatlygintinis tokio dokumento perdavimas naudotis juo kitiems asmenims (pardavimas, dovanojimas, išmainymas ir pan.)¹²¹.

Pastebėtina, kad teismų praktikoje pasitaiko ir netikro ar suklastoto dokumento įgijimo inkriminavimo atvejų, nors už tokio dokumento įgijimą baudžiamoji atsakomybė BK 300 str. ir nėra numatyta. Antai, *Panevėžio miesto apylinkės teismo 2013 m. birželio 20 d. nuosprendžiu M. J. buvo nuteistas už tai, kad iš nenustatyto asmens igijo žinomai netikrą dokumentą – vairuotojo pažymėjimą, išduotą V. K. vardu, ir jį laikė su savimi iki tol, kol pateikė šį vairuotojo pažymėjimą V. Ž. surašant susitarimą dėl automobilio pirkimo*¹²². Pastebėtina, kad nei apeliacinės instancijos teismas, nei kasacinis teismas šioje byloje dėl žinomai netikro dokumento

¹¹⁶ Pavyzdžiui, žiūrėti: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-428/2012,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/447584>

¹¹⁷ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 514.

¹¹⁸ *Ibid.*, 515.

¹¹⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-677/2016,“ Infollex, www.infollex.lt/tp/1289165

¹²⁰ Žiūrėti, pavyzdžiui: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 7 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (baudžiamojo kodekso 182 straipsnis) apžvalga Nr. AB-36-1,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/402830>, išvadų 19 punktus.

¹²¹ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 515.

¹²² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192-788/2015,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1024258>

įgijimo, kaip nusikalstamos veikos, nepasisakė ir dokumento įgijimo iš kaltinimo nepašalino, todėl M. J. visų trijų instancijų teismų buvo nuteistas ir už netikro dokumento įgijimą. Tuo tarpu kitoje byloje *D. L. pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu, be kita ko, buvo nuteistas už tai, kad neteisėtai įgijo ir laikė žinomai suklastotą tikrą dokumentą – brandos atestatą, išduotą jo vardu, kurį, siekdamas studijuoti Lietuvos karo akademijoje ir įgyti aukštesnįjį išsilavinimą, 1995 m. rugpjūčio 2 d. panaudojo pateikdamas Lietuvos karo akademijos specialistei A. B., atsakingai už dokumentų priėmimą. Šioje byloje, priešingai nei anksčiau minėtoje, apeliacinės instancijos teismas pakeisdamas pirmosios instancijos teismo nuosprendį, konstatavo, kad D. L. nepagrįstai nuteistas už žinomai suklastoto tikro dokumento įgijimą, kadangi baudžiamasis įstatymas apskritai neįtvirtina baudžiamosios atsakomybės už suklastoto dokumento įgijimą*¹²³. Tokiai apeliacinės instancijos teismo padarytai išvadai pritartina ir manytina, kad netikro ar suklastoto dokumento įgijimas asmenims neturėtų būti inkriminuojamas ir turėtų būti šalinamas iš kaltinimo, kadangi toks inkriminavimas suponuoja klaidingą išvadą, jog netikro ar suklastoto dokumento įgijimas yra laikomas baudžiamąją atsakomybę užtraukiančia veika, nors tokia veika baudžiamajame įstatyme apskritai nėra kriminalizuota. Atkreiptinas dėmesys, jog baudžiamosios teisės doktrinoje galima sutikti nuomonę, kad, visgi, žinomai netikro ar suklastoto dokumento įgijimas turėtų būti kriminalizuotas¹²⁴. Tokia išvada daroma atsižvelgiant į tai, kad teismai kartais taiko baudžiamąją atsakomybę už netikro ar suklastoto dokumento įgijimą bei lyginant dokumentų suklastojimo normą, su panašiomis kitų straipsnių dispozicijomis, kuriose kriminalizuotas ne tik tam tikrų daiktų laikymas, panaudojimas, realizavimas, bet ir jų įgijimas. Vis dėlto, tokiai nuomonei nepritartina. Manytina, kad žinomai netikro ar suklastoto dokumento įgijimas pats savaime nėra toks pavojingas, kad užtrauktų baudžiamąją atsakomybę. Be to, kaip nurodoma toliau šiame darbe, šiuo metu galiojanti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma yra plačiai veikianti, dėl ko į jos taikymo sritį patenka tiek pavojingi, tiek visiškai nepavojingi dokumentų suklastojimo atvejai. Todėl nustačius baudžiamąją atsakomybę už netikro ar suklastoto dokumento įgijimą, manytina, tik dar labiau būtų išplečiamos BK 300 str. taikymo ribos, kadangi bet koks netikro ar suklastoto dokumento gavimas, žinant, kad toks dokumentas suklastotas, pagal galiojančią normos formuluotę, formaliai būtų laikomas nusikalstama veika.

Reikia pažymėti, jog įstatymas nereikalauja, kad tam, jog kiltų baudžiamoji atsakomybė yra būtina atlikti visus aukščiau nurodytus veiksmus. „Kadangi šie BK 300 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nurodyti požymiai suformuluoti kaip alternatyvūs, tai baudžiamajai atsakomybei

¹²³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-508/2013,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/777788>

¹²⁴ Darius Pranka, *supra* note 7: 60-63.

pakanka, kad būtų padaryta bent viena iš šiame BK straipsnyje nurodytų veikų¹²⁵. Be to, BK 300 str. 1 d. įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtis nereikalauja ir padarinių kilimo, t. y. minėtoje straipsnio dalyje įtvirtinta nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, dėl ko asmeniui baudžiamoji atsakomybė kyla nepriklausomai nuo to, ar padariniai kilo, ar ne¹²⁶. Atsižvelgiant į tai, kad BK 300 str. 1 d. įtvirtinta nusikaltimo sudėtis yra formali, nusikaltimas laikomas baigtu nuo bent vieno iš aukščiau nurodytų veiksmų atlikimo momento, o būtent: 1) nuo netikro dokumento sukūrimo momento; 2) baigus visus tikro dokumento suklastojimui būtinus veiksmus; 3) nuo laikymo bet kurioje vietoje pradžios; 4) nuo gabenimo bet kokia transporto priemone ar nešimo pradžios; 5) nuo išsiuntimo bet koku įmanomu būdu pradžios momento, neatsižvelgiant į tai, ar adresatas, kuriam buvo skirtas dokumentas, jį gavo; 6) nuo tokio dokumento paleidimo į teisinę apyvartą momento; 7) nuo to momento, kai toks dokumentas patenka trečiojo asmens žinion¹²⁷. Atitinkamai, tas pats pasakytina ir apie BK 300 str. 2 d. įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos sudėtį.

Atrodytų, kad baudžiamosios atsakomybės už minėtų, BK 300 str. numatytų, alternatyvių veikų padarymą taikymas yra pakankamai aiškus ir didesnių problemų nekelia, tačiau, išanalizavus teismų praktiką, matyti, jog neretai susiduriama su tokiais atvejais, kuomet formaliai žiūrint padaryta veika atitinka BK 300 str. numatytos nusikalstamos veikos sudėtį, tačiau kyla klausimas, ar toks dokumentų suklastojimo atvejis iš tiesų yra toks pavojingas, kad už jį turi būti taikoma griežčiausia teisinė atsakomybė – baudžiamoji atsakomybė. Kitaip tariant, yra susiduriama su padarytos veikos pavojingumo nustatymo problema. Remiantis teismų praktikos analize, o taip pat atsižvelgiant į pačią baudžiamajame įstatyme įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normos formuluotę, matyti, jog su tokiomis situacijomis ir problemomis yra susiduriama todėl, kad šiuo metu galiojanti dokumento suklastojimo norma yra pernelyg plačiai veikianti, dėl ko „formaliai apima tiek pavojingus, tiek visiškai nepavojingus ir jokios žalos nedarančius veiksmus“¹²⁸. Kaip matyti, BK 300 str. 1 d. įtvirtinta dokumento suklastojimo norma nenumato jokių papildomų būtinų požymių, nereikalauja nei padarinių nei tikslo ar motyvo, dėl ko, į šios normos taikymo sritį formaliai patenka kiekvienas neteisingų duomenų pateikimas dokumente (pvz., kažkas už kažką pasirašė renginio dalyvio registracijos žurnale, arba dokumente nurodė nors ir neteisingus, bet visiškai nereikšmingus duomenis) ar bet koks disponavimas tokiu žinomai tikrovės neatitinkančiu

¹²⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-590/2014,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/941869>

¹²⁶ Vytautas Piesliakas, *supra* note 63: 202.

¹²⁷ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 515.

¹²⁸ Oleg Fedosiuk, “Neformalus baudžiamojo įstatymo taikymas: poreikis, ribos, doktrinos,“ *Jurisprudencija* 21, 4 (2014): 1089.

dokumentu. Nors, kaip minėta, nekelia abejonių tai, jog įstatymų leidėjas privalo užtikrinti griežčiausią teisinę apsaugą nuo dokumentų klastojimo, kadangi tikrovės neatitinkantis, suklastotas dokumentas gali „įtvirtinti teisinėje apyvartoje tikrovės neatitinkančią informaciją, lemti neteisingų sprendimų priėmimą, suinteresuotų asmenų teisių pažeidimą ir pan.“¹²⁹, tačiau pagal dabartinį BK įtvirtintą teisinį reguliavimą, net „ir nieko nekeičiančios, bet tikrovės neatitinkančios informacijos sąmoningas įrašymas į dokumentą formaliai atitinka suklastojimo koncepciją“¹³⁰. Kadangi baudžiamajame įstatyme pateikta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu definicija kartu su pavojingu elgesiu apima ir visiškai nepavojingas veikas, neretai pasitaiko atvejų, kuomet visiškai nepavojingi dokumentų suklastojimo atvejai yra dirbtinai kriminalizuojami – teismus pasiekia tokios bylos, kuriose kaltinimas nors formaliai ir atitinka baudžiamojo įstatymo tekstą, tačiau realaus padarytos veikos pavojingumo nematyti¹³¹, o asmenys dėl visiškai nepavojingų dokumento suklastojimo atvejų yra pripažįstami nusikaltėliais. Vienas iš tokių pernelyg plataus BK 300 str. įtvirtintos normos veikimo bei dirbtinio kriminalizavimo pavyzdžių, sutinkamų teismų praktikoje, gali būti įvardinamas kaip tariamo ir apsimestinio sandorio pavojingumo problema. Iš teismų praktikos analizės matyti, kad teismuose kyla klausimas, ar tokio sandorio sudarymas gali būti laikomas baudžiamojo įstatymo požiūriu pavojinga ir baudžiamąją atsakomybę pagal BK 300 str. užtraukiančia veika.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK)¹³² 1.86 str. 1 d. numato, kad tariamas sandoris – tai tik dėl akių, nesiekiant sukurti teisinių pasekmių, sudarytas sandoris. Tokiame sandoryje išreikšta sandorio šalių valia nėra tikra ir neatitinka tikrųjų sandorio šalių ketinimų¹³³. Tuo tarpu CK 1.87 str. 1 d. numatyta, kad apsimestinis sandoris yra toks, kuris sudarytas kitam sandoriui pridengti. Tokiame sandoryje išreikšta šalių valia taip pat neatitinka tikrųjų šalių ketinimų¹³⁴. Taigi, tariamo ir apsimestinio sandorio apibrėžimai, numatyti civilinėje teisėje, suponuoja išvadą, kad tokiuose sandoriuose įtvirtinta informacija neatitinka tikrovės. Minėta, kad galiojanti dokumentų suklastojimo norma formaliai apima bet kokios tikrovės neatitinkančios informacijos įrašymą į dokumentą, kaip šios veikos dalyką, todėl pagal galiojančią ir BK įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentų koncepciją, tariamo ir apsimestinio sandorio sudarymas, formaliai žiūrint, taip pat tarsi turėtų

¹²⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1410778>

¹³⁰ Oleg Fedosiuk, “Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė,“ *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 733.

¹³¹ Oleg Fedosiuk, *supra* note 128: 1085.

¹³² “Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

¹³³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-418/2008,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/89156>

¹³⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-387-415/2015,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1056731>

būti laikomas dokumentų suklastojimo veika, kadangi šiuose sandoriuose įtvirtinama tikrosios šalių valios, o tuo pačiu ir tikrovės neatitinkanti informacija. Visgi, ar tikrai tokio sandorio sudarymas turi būti laikomas dokumentų suklastojimo veika ir visais atvejais asmeniui užtraukti baudžiamąją atsakomybę?

Reikia pastebėti, kad vieningos teismų praktikos, sprendžiant klausimą, ar tariamo ir apsimestinio sandorio sudarymą laikyti pavojinga ir baudžiamąją atsakomybę pagal BK 300 str. užtraukiančia veika, nėra. Atvejus, kuomet asmenys sudaro tariamą ar apsimestinį sandorį tiek kasacinis teismas, tiek žemesnės instancijos teismai vertina skirtingai ir nevienareikšmiškai. Štai, pavyzdžiui, *pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu T. Š. buvo nuteistas, o apeliacinės instancijos teismo išteisintas dėl kaltinimų, kad VĮ „Regitra“ tarnybinėse patalpose, veikdamas su A. B., transporto priemonės pirkimo-pardavimo sutarties blanke surašė tikrovės neatitinkančius duomenis apie tai, kad T. Š. pardavė, o A. B. iš jo nupirko automobilį „Subaru Legacy“ ir sutartyje parašydamas savo vardą ir pavardę bei pasirašydamas savo parašu, patvirtino šią sutartį, t. y. suklastojė dokumentą. Be to, jis, siekdamas gauti dokumentą – tariamai pirktą minėto automobilio transporto priemonės registracijos liudijimą, siūlydamas 100 Lt atlygį, sukurstė A. B. VĮ „Regitra“ tarnybinėse patalpose pateikti šią suklastotą sutartį VĮ „Regitra“ Tauragės filialo specialistui, t. y. panaudojo suklastotą dokumentą. LAT, tenkindamas prokuroro kasacinį skundą ir palikdamas galioti pirmosios instancijos teismo apkaltinamąjį nuosprendį nurodė, kad „realiai T. Š. automobilio nepardavė, o A. B. jo nepirko. Pirkimo-pardavimo sutartis buvo surašyta tik dėl akių – siekiant įregistruoti minėtą automobilį A. B. vardu. [...] bylos medžiaga nekelia abejonių, jog T. Š. ir A. B. [...] sudarė tariamą sandorį, t. y. sandorį tik dėl akių (neketinant sukurti teisinių pasekmių). [...] Pats tariamo sandorio sudarymas nėra nusikaltimas. Tačiau jo įtvirtinimas dokumente jau reiškia to dokumento suklastojimą, įrašant į jį tikrovės neatitinkančius duomenis. Tai netikro dokumento pagaminimas, užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę [...]. Dėl to teisėjų kolegija daro išvadą, kad pirmosios instancijos teismo apkaltinamajame nuosprendyje teisingai konstatuota, jog T. Š., sudarydamas fiktyvią transporto priemonės pirkimo-pardavimo sutartį, suklastojė šį dokumentą ir jį panaudojo kartu su A. B., įregistruodamas automobilį kito asmens (A. B.) vardu“¹³⁵. Taigi, matyti, kad nurodytoje byloje iš esmės konstatuota tai, jog tariamo sandorio sudarymas, jei toks sandoris yra įtvirtinamas dokumente, laikytinas dokumento suklastojimo veika, užtraukiančia baudžiamąją atsakomybę. Su tokia kasacinio teismo padaryta išvada negalima sutikti. Pastebėtina, kad tariamo ir apsimestinio sandorių sudarymas, iš tokių sandorių kylančios teisinės pasekmės, visų pirma, yra civilinės teisės reguliavimo dalykas. Be to, paprastai visuomet tariamas ar*

¹³⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-404/2013,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/731043>

apsimestinis sandoris yra įforminamas tam tikrame dokumente. Todėl, vadovaujantis kasacinio teismo padarytomis išvadomis, kad tariamo sandorio įtvirtinimas dokumente reiškia to dokumento suklastojimą, daugybė tariamo sandorio sudarymo atvejų turėtų būti laikomi nebe civilinės teisės, bet baudžiamosios teisės reguliavimo dalyku. O tokiu būdu, be kita ko, būtų paneigiama baudžiamosios atsakomybės kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) idėja¹³⁶, kadangi visais atvejais asmenys, įtvirtinę tariamą ar apsimestinį sandorį dokumente, turėtų būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 300 str.

Tuo tarpu kitoje byloje *Vilniaus miesto apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 23 d. nuosprendžiu A. P. buvo išteisintas, o apeliacinės instancijos teismo nuosprendžiu nuteistas, be kita ko, už tai, kad būdamas UAB „U“ vieninteliu akcininku, žinodamas, kad UAB „U“ kaip mokesčių mokėtojas yra įsiskolinęs valstybės biudžetui, tikslu paslėpti UAB „U“ buhalterinės apskaitos dokumentus ir taip sutrukdyti nustatyti UAB „U“ veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydį ar struktūrą, žinodamas, kad UAB „U“ akcijų pirkimas–pardavimas yra fiktyvus bei buhalterinės apskaitos dokumentų perdavimas neįvyks, tyčia pagamino netikrus dokumentus: UAB „U“ akcijų pirkimo–pardavimo sutartį, patvirtindamas savo parašu į ją įrašytus melagingus duomenis, kad jis parduoda UAB „U“ 100 % akcijų Rusijos Federacijos piliečiui A. M. už 1 Lt kainą bei UAB „U“ dokumentų perdavimo-priėmimo aktą, patvirtindamas savo parašu į jį įrašytus melagingus duomenis, kad jis tariamai perdavė UAB „U“ buhalterinės apskaitos dokumentus Rusijos Federacijos piliečiui A. M. LAT išplėstinė septynių teisėjų kolegija iš dalies tenkindama A. P. kasacinį skundą, panaikindama apeliacinės instancijos teismo nuosprendį dėl nuteisimo pagal BK 300 str. 3 d. ir šioje dalyje bylą nutraukdama, konstatavo, kad tarp A. P. ir A. M. buvo sudarytas apsimestinis sandoris. Kasacinis teismas pažymėjo, jog tai, kad sandoris yra apsimestinis, nedaro jo suklastotą. Be to, sandoris, nors ir apsimestinis, tarp A. P. ir A. M. realiai buvo. Todėl nėra pagrindo teigti, kad tarp A. P. ir A. M. pasirašytoje bendrovės akcijų pirkimo-pardavimo sutartyje bei UAB „U“ duomenų perdavimo-priėmimo akte buvo įrašyta kokio nors melaginga informacija BK 300 str. prasme¹³⁷. Taigi, šioje byloje kasacinio teismo išplėstinė septynių teisėjų kolegija iš esmės „nuklojo kelią“ tolesnei teismų praktikai nurodydama, kad vien tai, jog tarp asmenų yra sudarytas apsimestinis sandoris, nedaro tokio sandorio suklastotą, o kartu ir pavojingu bei užtraukiančiu baudžiamąją atsakomybę pagal BK 300 str. Su tokiais išplėstinės septynių teisėjų kolegijos išvadomis sutiktina ir manytina, kad pats savaime nei tariamas, nei apsimestinis sandoris negali būti laikomas suklastotą, o tokio sandorio sudarymas savaime negali būti pripažįstamas pavojinga veika dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normos prasme. Nors, kaip minėta, šiuose sandoriuose*

¹³⁶ Apie *ultima ratio* principą plačiau žiūrėti: Oleg Fedosiuk, *supra* note 130: 715-738.

¹³⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017,“ Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/1410778>

visais atvejais yra įtvirtinama tikrosios šalių valios, o tuo pačiu ir tikrovės neatitinkanti informacija, tačiau, visų pirma tai yra ne baudžiamosios teisės, bet civilinės teisės reguliavimo dalykas. Todėl, tariamo ir apsimestinio sandorio sudarymas neturėtų būti pripažįstamas dokumento suklastojimo veika.

Tai, kad BK 300 str. įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma yra plačiai veikianti, dėl ko į jos taikymo sritį patenka ir visiškai nepavojingi dokumentų suklastojimo atvejai, taip pat rodo ir teismų praktikoje sutinkamos intelektualaus dokumento suklastojimo pavojingumo nustatymo problemos. Kaip matyti iš teismų praktikos, neretai teismus pasiekia nors formaliai ir atitinkantys įstatymo tekstą, tačiau nepavojingi intelektualaus suklastojimo atvejai, tokie kaip, pavyzdžiui, buhalterės, pildant pinigų priėmimo kvitą, pieštuku įrašytas ir nieko nekeičiantis rankraštinis įrašas¹³⁸, įrašymas į Tiekėjų atrankos pažymą ir Mažos vertės pirkimo pažymas kitokį tiekėjų apklausos būdą, nei iš tikrųjų buvo naudotas¹³⁹, vienintelio įmonės akcininko ir realaus vadovo atgaline data surašytas įgaliojimas, suteikiantis jam teisę veikti įmonės vardu¹⁴⁰ ir pan. Tokiais atvejais teismai yra priversti nustatyti bei įvertinti, ar asmens veika, įrašant į dokumentą tikrovės neatitinkančius duomenis, iš tikrųjų tokia pavojinga, kad užtrauktų baudžiamąją atsakomybę. Reikia pažymėti, jog daugeliu atveju, atsižvelgus į tai, kad atitinkamas intelektualaus suklastojimo atvejis nekėlė pavojaus BK 300 str. saugomai vertybei bei į tai, ko iš tikrųjų asmuo siekė įrašydamas į dokumentą tikrovės neatitinkančius duomenis, tokie intelektualaus suklastojimo atvejai yra pripažįstami nepavojinga veika, o asmenys, nenustačius veikos pavojingumo, yra išteisinami¹⁴¹ arba atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės dėl nusikaltimo mažareikšmiškumo¹⁴² (BK 37 str.). Taigi, matyti, kad tokiais atvejais teismai veikos pavojingumo nebuvimą, kaltininkui kylančių teisinių pasekmių atžvilgiu įvertina šiek tiek skirtingai, t. y. nors šiais abiem atvejais nėra nustatomas veikos pavojingumas, tačiau nusikalstamos veikos padarymo teisinės pasekmės skiriasi – arba asmuo išteisinamas ir konstatuojama, kad jis apskritai nepadarė nusikalstamos veikos, arba konstatuojama, kad jis padarė nusikalstamą veiką, tačiau, atsižvelgiant į padarytos žalos dydį, nusikaltimo dalyką ar kitus nusikaltimo požymių ypatumus, veika nėra laikoma tokia pavojinga,

¹³⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2013,“ Inforex, <http://www.inforex.lt/tp/672749>

¹³⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-161/2012,“ Inforex, <http://www.inforex.lt/tp/372441>

¹⁴⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-363/2012,“ Inforex, <http://www.inforex.lt/tp/389227>

¹⁴¹ Žiūrėti, pavyzdžiui: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231/2014,“ Inforex, <http://www.inforex.lt/tp/827872>

¹⁴² Žiūrėti, pavyzdžiui: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180-693/2015,“ Inforex, <https://www.inforex.lt/tp/993277>

kad užtrauktų baudžiamąją atsakomybę¹⁴³, todėl asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės atleidžiamas. Pastebėtina, kad baudžiamosios teisės doktrinoje galima sutikti nuomonių, jog mažareikšmiškumo institutas yra kritikuotinas ir prieštaringas¹⁴⁴, kadangi „jeigu veika yra mažareikšmė, ji apskritai negali būti vadinama nusikalstama, nes stokoja būtino nusikalstamos veikos požymio – pavojingumo. Vadinasi, nėra nei pačios baudžiamosios atsakomybės, nei atleidimo nuo jos pagrindų“¹⁴⁵. Tokiai nuomonei pritartina ir manytina, kad nenustačius dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veikos pavojingumo, asmuo turėtų būti ne atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės, bet išteisinamas kaip nepadaręs nusikalstamos veikos požymių turinčios veikos.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytus, teismų praktikoje sutinkamus atvejus, kyla klausimas, ką daryti, kad teismų nepasiektų tik formaliai BK 300 str. normos tekstą atitinkantys kaltinimai, būtų išvengta dirbtinio visiškai nepavojingų dokumentų suklastojimo atvejų kriminalizavimo ir veikos pavojingumo nustatymo problemų? Prieš atsakant į šį klausimą, būtina aptarti patį dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos pavojingumą bei nustatyti, kas jį nulemia.

Pažymėtina, jog apskritai tam, kad atitinkama asmens veika būtų pripažinta nusikalstama, visų pirma ji turi būti pavojinga¹⁴⁶. Vadinasi, nusikalstama veika turi ne tik formaliai atitikti nusikalstamos veikos sudėtį, įtvirtintą BK straipsnyje, bet turi atitikti ir pavojingumo reikalavimą¹⁴⁷, kadangi nepavojingi poelgiai negali būti pripažįstami nusikalstamais¹⁴⁸. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje taip pat nurodyta, kad demokratinėje teisinėje valstybėje įstatymais uždraustos veikos turi būti iš tikrųjų pavojingos, o jomis daroma esminė žala asmenų, visuomenės ar valstybės interesams arba dėl šių veikų kyla grėsmė, kad tokia žala bus padaryta¹⁴⁹. Taigi, veikos pavojingumas yra būtinas kiekvienos nusikalstamos veikos, o tuo pačiu ir dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos požymis, be kurio asmens padaryta veika jokių būdu negali būti

¹⁴³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-413-895/2016,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1397494>

¹⁴⁴ Oleg Fedosiuk, “Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą,” iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai* (Vilnius: Registrų centras, 2014), 34-36.

¹⁴⁵ Oleg Fedosiuk, *supra* note 128: 1088.

¹⁴⁶ BK bendrojoje dalyje tiesiogiai nurodyta, kad nusikaltimas ir baudžiamasis nusižengimas – tai pavojingos veikos (BK 11 ir 12 str.).

¹⁴⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2013,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/672749>

¹⁴⁸ Vytautas Piesliakas, *supra* note 63: 125.

¹⁴⁹ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. Birželio 26 d. Redakcija), 4 straipsnio (2001 m. Birželio 26 d., 2003 m. Balandžio 3 d. Redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. Birželio 26 d. Redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. Birželio 26 d. Redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai,” Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta277/content>

laikoma nusikalstama ir užtraukiančia baudžiamąją atsakomybę. Visgi, kaip minėta, BK 300 str. įtvirtinta dokumentų suklastojimo norma kartu su pavojingu elgesiu apima ir nepavojingus dokumentų klastojimo atvejus, todėl tam, kad būtų išvengta bylų dėl nepavojingų dokumentų suklastojimo atvejų nagrinėjimo visų trijų instancijų teismuose bei baudžiamojo proceso beprasmiškumo, teismuose susiformavo praktika, jog, sprendžiant dokumentų suklastojimo bylas, yra būtina įvertinti ir nustatyti realų veikos pavojingumą. Atsižvelgiant į tai praktikoje įsitvirtino nuostata, kad „*Baudžiamoji teisė nėra formali teisė, ji nustato atsakomybę tik už pavojingas veikas, o ne formalius pažeidimus*“¹⁵⁰, todėl nors sąmoningas melagingų duomenų įrašymas į dokumentą neabejotinai gali būti pripažintas dokumento suklastojimu, tačiau to negalima daryti formaliai, neatsižvelgiant į padarytos veikos pavojingumą¹⁵¹. Taigi, vadovaujantis teismų praktika, vien tai, kad asmuo dokumente įtvirtina tikrovės neatitinkančią informaciją, dar neleidžia vienareikšmiškai teigti, kad tokia veika yra nusikalstama ir užtraukianti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 300 str. Tam reikia nustatyti ir tai, kad tokia dokumento suklastojimo veika yra realiai pavojinga. Būtent poreikis nustatyti ne vien įstatymo tekstą atitinkantį, bet realų konkretaus dokumentų suklastojimo atvejo pavojingumą dar kartą patvirtina tai, jog baudžiamajame įstatyme įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma yra pernelyg plačiai veikianti.

Nors dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtis yra formali, dėl ko įstatyme nėra reikalaujama padarinių kilimo, tačiau teismai, vertindami bei nustatydami dokumento suklastojimo veikos pavojingumą, visų pirma atsižvelgia į galinčius kilti padarinius bei jų reikšmę baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms: „*įstatymų leidėjas baudžiamąją atsakomybę už disponavimą netikru ar suklastotu dokumentu nustatė ne tiek dėl pačios veikos pavojingumo, kiek dėl veikos padarymo galinčių atsirasti žalingų padarinių tokį dokumentą panaudojus apyvartoje*“¹⁵². „*Baudžiamosios atsakomybės taikymui reikalingą pavojingumo laipsnį dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu gali pasiekti tais atvejais, kai šiomis veikomis daroma įtaka teisiniams santykiams, tuose teisiniuose santykiuose dalyvaujančių asmenų teisėms ir pareigoms*“¹⁵³. „*Baudžiamąją atsakomybę užtraukiančių veikų pavojingumas turi būti pakankamai didelis, t. y. veika turi daryti esminę žalą baudžiamojo*

¹⁵⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-559/2011,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/332187>

¹⁵¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-306-895/2016,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1356035>

¹⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-41-976/2016,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1165664>

¹⁵³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-453-648/2016,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1395957>

įstatymo saugomoms vertybėms¹⁵⁴. Taigi, dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu pavojingumą apsprendžia žalingi padariniai, galintys atsirasti suklastotą dokumentą panaudojus apyvartoje. Teismų praktikoje taip pat nurodoma, kad veikos pavojingumui reikšmės turi ir nusikaltimo dalykas¹⁵⁵. Kaip minėta, BK 300 str. įtvirtintos nusikalstamos veikos dalykas yra dokumentas. Be to, minėta, kad baudžiamąją atsakomybę gali užtraukti tik tokio dokumento suklastojimas, kuriame įtvirtinta tikrovės neatitinkanti informacija turi tam tikrą juridinę reikšmę. Kasacinio teismo praktikoje pažymima, kad „*Jei dokumente įrašyti tikrovę neatitinkantys faktai neturi teisinės reikšmės, t. y. negali pažeisti fizinių ar juridinių asmenų teisių arba sukelti minėtiems asmenims ar valstybei teisiškai reikšmingų padarinių, toks dokumento suklastojimas nėra pavojinga veika baudžiamųjų įstatymų požiūriu, nes negali padaryti žalos reikšmingoms asmeninėms ar visuomeninėms vertybėms, taigi neužtraukia baudžiamosios atsakomybės*“¹⁵⁶. Tokia nuostata suponuoja išvadą, kad galintys kilti pavojingi padariniai, o kartu ir pats veikos pavojingumas yra glaudžiai susiję su dokumentu, kaip nusikalstamos veikos dalyku, o konkrečiai jo turiniu – jame įtvirtinta tikrovės neatitinkanti informacija, kuri ir turi galėti sukelti valstybei, fiziniams ar juridiniams asmenims teisiškai reikšmingus padarinius. Be to, dokumentas, kuriame įtvirtinta tikrovės neatitinkanti informacija, turi galėti sukelti teisiškai reikšmingus padarinius ne apskritai, o būtent konkrečioje situacijoje, kurioje yra disponuojama tokiu dokumentu, kadangi „*Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 300 straipsnį negali kilti disponuojant nors tikrovės neatitinkančius faktus pažyminčiu, tačiau nagrinėjamoje konkrečioje situacijoje teisiškai reikšmingų padarinių nesukuriančiu dokumentu*“¹⁵⁷. Taigi, matyti, kad dokumentų suklastojimo veikos pavojingumą, be kita ko, apsprendžia ir dokumento turinys. Pastebėtina, kad vertinant dokumento, kaip nusikalstamos veikos dalyko ypatumus, o kartu nustatant ir dokumento suklastojimo veikos pavojingumą, atsižvelgtina ne tik į tai, kokios reikšmės juridinė informacija užfiksuota suklastotame dokumente, bet taip pat atsižvelgiama ir į dokumento teisinės apyvartos mastą, ar dokumentas patvirtina tik lokaliai (pvz., tik įstaigoje) reikšmingus juridinius faktus ar yra skirtas platesnei cirkuliacijai¹⁵⁸. Pavyzdžiui, tokių dokumentų, kurie veikia tik lokaliai ir nėra itin reikšmingi net ir įstaigos viduje, suklastojimas nors ir atitinka BK 300 str. įtvirtintos veikos sudėtį, tačiau yra laikytinas nepavojinga baudžiamąjo įstatymo požiūriu veika. Antai, vienoje byloje *G. M. ir M.*

¹⁵⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263/2010,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/160512>

¹⁵⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-516/2009,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/145973>

¹⁵⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-559/2011,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/332187>

¹⁵⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-559/2011,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/332187>

¹⁵⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-412-511/2016,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1392498>

T., konstatavus, kad jų veika nėra pasiekusi tokio pavojingumo, jog būtų pagrįstas represinių baudžiamosios teisės priemonių taikymas, kasacinio teismo buvo atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės dėl veikos mažareikšmiškumo, už tai, kad siekdami nuslėpti tarnybinio automobilio panaudojimo ne tarnybos tikslais faktą ir išvengti tarnybinės atsakomybės taikymo, suklastojo vidinius, net ir lokaliai ne itin reikšmingus, įstaigos N. dokumentus – tarnybinių pranešimų dėl siūlymo paskatinti nuteistuosius, N. direktoriaus įsakymą dėl nuteistųjų paskatinimo bei automobilio kelionės lapus¹⁵⁹.

Taigi, atsižvelgiant į išdėstytą, galime išskirti tokius pagrindinius dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos pavojingumą lemiančius kriterijus, būtent kuriais vadovaujantis, manytina, ir turi būti nustatoma, ar konkretus dokumento suklastojimo atvejis yra iš tikrųjų pavojingas, kad už jį asmeniui kiltų baudžiamoji atsakomybė: 1) dokumento turinyje įtvirtinta tikrovės neatitinkanti informacija turi turėti juridinę reikšmę – galėti sukelti teisiškai reikšmingus padarinius, kelti grėsmę BK 300 str. saugomoms vertybėms; 2) žalingi padariniai turi galėti realiai kilti suklastotą dokumentą panaudojus teisinėje apyvartoje. Tik atitinkanti šiuos kriterijus veika, manytina, turėtų būti laikoma pavojinga ir užtraukiančia baudžiamąją atsakomybę pagal BK 300 str.

Nors gali atrodyti, kad galinčių kilti žalingų padarinių nustatymas ir įvertinimas dokumentų suklastojimo byloje tarsi konfrontuoja ir nesiderina su šios nusikalstamos veikos formalia sudėtimi, tačiau, kaip rodo teismų praktikoje aptinkami tam tikri dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejai, nevertinant ir nenustatant padarinių grėsmės, praktikoje būtų sutinkama tik dar daugiau nepagrįstų BK 300 str. įtvirtintos veikos kriminalizavimo ir asmenų nubaudo atvejų. Antai, kaip pavyzdį galime išskirti tokius atvejus, kuomet asmuo atitinkamame dokumente pasirašo už kitą asmenį. Teismų praktikoje laikomasi vieningos nuomonės, kad pasirašymas dokumente už kitą asmenį, be jo žinios ir sutikimo, laikytinas pavojinga ir baudžiamąją atsakomybę pagal BK 300 str. užtraukiančia veika, būtent todėl, kad tokiu būdu asmeniui be jo žinios ir sutikimo yra arba gali būti sukuriama nepageidaujamos teisinės pasekmės. Štai, pavyzdžiui, *Kauno rajono apylinkės teismo 2009 m. kovo 9 d. nuosprendžiu D. F. nuteista už tai, kad siekdama nustatyti E. F. neveiksnumą ir įgyti globėjo teises, medicininės įstaigos patalpose prašymo gydytis pasirinktoje pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigoje formoje Nr. 025-025-1/a be E. F. žinios ir sutikimo įrašė E. F. vardą, pavardę, asmens kodą, gyvenamosios vietos adresą ir pasirašė už E. F., taip suklastojo tikrą dokumentą ir šį suklastotą prašymą gydytis pasirinktoje pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigoje pateikė bendrosios praktikos slaugytojai – registratorei, taip panaudodama*

¹⁵⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-95-511/2016,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1241442>

žinomai suklastotą tikrą dokumentą. Kasacinis teismas atmesdamas D. F. kasacinį skundą, kuriame nurodoma, jog D. F. padaryta veika neturi pavojingumo požymio, konstatavo, kad D. F. veika negali būti pripažinta nepavojinga, kadangi D. F. „pažeidė ne tik teisės normomis nustatytą pirminės sveikatos priežiūros įstaigose nustatytą dokumentų surašymo ir funkcionavimo tvarką, bet ir tyčia sukūrė nukentėjusiajai nepageidaujamus teisinius santykius su jai nežinoma gydymo įstaiga, atėmė E. F. teisę pačiai pasirinkti gydytoją ir nutraukė nukentėjusios teisinius santykius su pasirinkta pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaiga“¹⁶⁰. Tačiau, reikia pažymėti, jog praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų kuomet asmuo pasirašo už kitą asmenį šiam paprašius ir leidus, arba už senyvo amžiaus ar ligotą asmenį, kuris negali to padaryti, pasirašo jo šeimos nariai. Ar tokie asmenys taip pat turi būti traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 300 str.? Formaliai žiūrint tokie veiksmai atitinka įstatyme įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normos sudėtį, kadangi pasirašant už kitą asmenį, taip į dokumentą yra įrašomi tikrovės neatitinkantys duomenys. Visgi, LAT praktikoje susiformavo nuostata, kad tokie asmens veiksmai, pasirašant už kitą asmenį šiam leidus ir apie tai žinant, nesiekia nusikalstamai veikai būdingo pavojingumo laipsnio, kadangi nepažeidžia niekieno teisių ir interesų, todėl nelaikytini nusikalstamais BK 300 str. prasme. Antai, M. P. buvo kaltinama tuo, kad sutuoktiniui V. P. dėl labai blogos sveikatos būklės negalint pasirašyti atstovavimo sutartyje su advokatu E. J., sutuoktinio V. P. paprašyta, pasirašė už jį, suklastodama jo parašą ir taip sutartyje įtvirtindama tikrovės neatitinkančią informaciją. Ši sutartis buvo panaudota, pateikiant ją į Kauno rajono apylinkės teisme nagrinėjamą civilinę bylą. Pirmosios instancijos teismas pripažino, jog nusikalstamos veikos sudėties požymiai M. P. veikoje egzistuoja tik formaliai, o apeliacinės instancijos teismas padarė išvadą, kad M. P. padarytos veikos pavojingumas nėra toks didelis ir nesiekia tokio laipsnio, dėl kurio būtų tikslinga už padarytą nusikaltimą ją patraukti baudžiamojon atsakomybėn ir nubausti įstatymo sankcijoje numatyta bausme. Todėl žemesnės instancijos teismai atleido M. P. nuo baudžiamosios atsakomybės dėl mažareikšmiškumo. Tuo tarpu LAT pažymėjo, jog byloje nėra duomenų, rodančių, kad M. P., pasirašydama atstovavimo sutartyje už savo sutuoktinį, padarė esminės ar didelės žalos asmeniui, už kurį ji pasirašė, nėra ir duomenų, kurie patvirtintų, jog V. P. nebūtų norėjęs sudaryti atstovavimo sutarties ar būtų prieštaravęs tokiai sutarčiai. Teisėjų kolegija, atsižvelgusi į tai, konstatavo, kad M. P. veika nesiekė tokio pavojingumo, kuris užtraukia baudžiamąją atsakomybę, todėl M. P. veikoje nėra ir nusikalstamos veikos, numatytos BK 300 str. 1 d., sudėties¹⁶¹. Ši byla įrodo, kad sprendžiant ar dokumento suklastojimo ir

¹⁶⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-516/2009,” Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/145973>

¹⁶¹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237/2014,” Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/828636>

disponavimo suklastotu dokumentu veika laikytina pavojinga, yra būtina atsižvelgti į galinčius atsirasti žalingus padarinius, nes, priešingu atveju, praktikoje pasitaikytų dar daugiau nepagrįstų dokumentų suklastojimo kriminalizavimo ir asmenų nubaudimo atvejų.

Apibendrinant galima teigti, jog atsižvelgiant į tai, kad BK 300 str. įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma yra plataus veikimo, jos taikymas negali būti mechaniškas, todėl, siekiant išvengti dirbtinio nepavojingų dokumento suklastojimo atvejų kriminalizavimo bei tam, kad bet kuri iš dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normoje įtvirtintų alternatyvių veikų pagrindai būtų pripažinta nusikalstama ir užtraukiančia baudžiamąją atsakomybę, yra būtina įvertinti ir nustatyti, kad padaryta konkreti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veika yra realiai pavojinga. BK 300 str. įtvirtinta veika turėtų būti laikoma pavojinga tuomet, kai dokumento turinyje yra įtvirtinta juridinę reikšmę turinti tikrovės neatitinkanti informacija, galinti sukelti teisiškai reikšmingus padarinius bei kelianti grėsmę BK 300 str. saugomoms vertybėms, o tokie žalingi padariniai gali realiai kilti suklastotą dokumentą panaudojus teisinėje apyvartoje. Be to, siekiant išvengti nepagrįstų dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos kriminalizavimo atvejų, tokiais pavojingumo nustatymo kriterijais, manytina, turėtų vadovautis ne tik teismai, spręsdami bylas, tačiau taip pat ir teisėsaugos institucijos, tirdamos dokumentų suklastojimo atvejus bei priimdamos procesinius sprendimus.

1.4. Tyčinės kaltės nustatymo problematika

Tinkamam veikos kvalifikavimui pagal BK 300 str., neužtenka nustatyti ir įvertinti vien tik objektyvius šios veikos požymius, taip pat turi būti nustatyti ir šiai veikai būdingi subjektyvieji požymiai, kurių esminis – kaltė. Tiek baudžiamosios teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje pripažįstama, kad dokumento suklastojimas ir disponavimas suklastotu dokumentu yra tyčinis nusikaltimas. BK 15 str. numatytos dvi tyčios rūšys – tiesioginė ir netiesioginė tyčia. Tik BK 300 str. 3 d., įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtis gali būti padaroma tiesiogine ir netiesiogine tyčia. Kadangi ši straipsnio dalis, numatanti itin kvalifikuotą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtį, yra materialinė sudėtis, yra būtina nustatyti, kad kaltininko tyčia apėmė ir didelės žalos padarymą¹⁶². Tuo tarpu BK 300 str. 1 d., numatanti pagrindinę veikos sudėtį, bei 2 d., numatanti kvalifikuotą sudėtį, yra formalios, dėl ko šiose BK 300 str. dalyse numatytos veikos gali būti padaromos tik tiesiogine tyčia. Veikdamas tiesiogine tyčia kaltininkas „supranta, kad gamina netikrą dokumentą, klastoja tikrą dokumentą, laiko, gabena, siunčia, panaudoja arba realizuoja

¹⁶² Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 517.

suklastotą ar netikrą dokumentą, ir nori taip veikti¹⁶³. Reikia paminėti, kad siekiant asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už dokumento suklastojimą ar disponavimą tokiu dokumentu, būtina atskleisti intelektualų ir valinį jo tyčios momentą. Intelektualusis tiesioginės tyčios momentas pasireiškia tuo, kad asmuo suvokia daromos nusikalstamos veikos pavojingą pobūdį, t. y. jis aiškiai suvokia faktines savo poelgio aplinkybes, įsivaizduoja, kokią daro veiką, kokiai vertybei kelia pavojų darydamas veiką, o baudžiamajame įstatyme numatytais atvejais – ir kokią veikos padarymo būdą pasirinko, koks yra veikos padarymo dalykas ir pan.¹⁶⁴, o taip pat suvokia, kad jo daroma veika visuomenės yra vertinama kaip socialiai žalinga¹⁶⁵. Kitaip tariant, kaltininkas turi suvokti ne tik tai, kad į tam tikrą dokumentą įrašo tikrovės neatitinkančius duomenis ar, kad disponuoja tokiu dokumentu, bet taip pat turi suvokti ir tai, kad jo daroma veika yra realiai pavojinga – daranti žalą arba kelianti grėsmę baudžiamąjame įstatyme saugomiems teisiniams gėriams¹⁶⁶. Būtent kaltininko savo daromos nusikalstamos veikos socialinės – teisinės reikšmės (pavojingo pobūdžio) suvokimas, yra esminė ir būtina sąlyga, norint asmenį pripažinti nusikalstamą veiką padarius tyčia¹⁶⁷ bei patraukti jį baudžiamojon atsakomybėn. Štai, pavyzdžiui, traukiant asmenį baudžiamojon atsakomybėn už netikro ar suklastoto dokumento laikymą, gabenimą, siuntimą, panaudojimą ar realizavimą, būtina nustatyti, kad asmuo žino, jog dokumentas, kuriuo jis disponuoja, yra netikras ar suklastotas. Tokiu atveju turi būti įrodyta aplinkybė, kad asmuo, suvokdamas pavojingą daromos nusikalstamos veikos pobūdį, tikslingai disponuoja suklastotu dokumentu¹⁶⁸, priešingu atveju, jeigu asmuo nesupranta ir nežino, kad laiko, gabena, siunčia, panaudoja ar realizuoja netikrą ar suklastotą dokumentą, jam baudžiamoji atsakomybė negali kilti, nes, akivaizdu, asmuo nesuvokia savo daromos veikos pavojingumo, taigi jo veikoje nėra ir tyčios. Antai, *V. M. buvo kaltinamas ir žemesnės instancijos teismų išteisintas, be kita ko, dėl netikro dokumento – Vilniaus apskrities viršininko administracijos Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos tarnybos pažymos panaudojimo, pateikiant šį žinomai netikrą dokumentą Valstybinės įmonės registru centro Vilniaus filialo juriskonsultei S. K., siekiant įregistruoti nuosavybės teisę į statinį, esantį Vilniuje. Kasacinis teismas, atmesdamas nukentėjusiojo kasacinį skundą ir sutikdamas su žemesnės instancijos teismų nusikalstamos veikos vertinimu, nurodė, jog nustatyta, kad V. M. „pateikė jam išduotą pažymą Valstybinės įmonės registru centro*

¹⁶³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-469-648/2015,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1158022>

¹⁶⁴ Vytautas Piesliakas, *supra* note 63: 360.

¹⁶⁵ *Ibid.*, 362.

¹⁶⁶ Skirmantas Bikelis, “Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo samprata ir jo baudžiamoji teisinė reikšmė,” *Jurisprudencija* 7, 85 (2006), 60.

¹⁶⁷ Skirmantas Bikelis, “Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2007), 47, <https://vb.mruni.eu/object/elaba:1948381/>

¹⁶⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-37/2012,” Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/368235>

juriskonsultei. Tačiau vien dokumento pateikimo fakto nepakanka konstatuoti, reikia nustatyti, [...], kad asmuo suprato, jog jo panaudotame dokumente užfiksuoti tikrovės neatitinkantys duomenys. Įvertinę byloje esančius faktinius duomenis, teismai nustatė, kad V. M. nežinojo apie pažymoje užfiksuotų duomenų galimą netikrumą, nes pateikė kompetentingai institucijai visus dokumentus, kuriuos turėjo tokiai pažymai gauti, ir po to jokių pretenzijų dėl jų neatitikimo įstatymų reikalavimų nesulaukė. [...] nors teismų sprendimuose nepadaryta vienareikšmė išvada apie pažymoje esančių duomenų atitikimą tikrovei, tačiau nagrinėjamu atveju ši aplinkybė neturi lemiamos reikšmės sprendžiant V. M. kaltės klausimą pagal jam pateiktą kaltinimą. [...] net ir įrodžius, kad pažymoje nurodyti duomenys yra neteisingi, byloje lieka nepaneigta abejonė, jog V. M. to galėjo ir nežinoti, t. y. nesuprasti, kad panaudoja netikrą dokumentą“¹⁶⁹.

Be to, nustatant kaltininko tyčią klastoti dokumentus, būtina išsiaiškinti ir tai, kad kaltininkas sąmoningai įrašė į dokumentą tikrovės neatitinkančius duomenis ar tokius duomenis patvirtino savo parašu, o ne veikė aplaidžiai, nesigilindamas į dokumento turinį, arba sąžiningai klysdamas dėl dokumente nurodomų duomenų teisingumo. Pastebėtina, kad praktikoje gali pasitaikyti atvejų, kuomet asmuo tik pasirašo kito asmens surašytą, tikrovės neatitinkantį dokumentą, net nesusipažinęs su tokia dokumente įtvirtinta informacija. Pavyzdžiui, galime pamodeliuoti tokią situaciją: atitinkamos komisijos pirmininkas surašo komisijos posėdžio protokolą, jame įtvirtindamas tam tikrus neteisingus duomenis bei pateikia šį protokolą pasirašyti kitiems komisijos nariams. Komisijos nariai, pasitikėdami komisijos pirmininku, pasirašo protokolą su juo deramai nesusipažinę ir neperskaite, nors, pagal komisijos darbo taisykles, visi komisijos nariai privalo susipažinti su visais posėdžių protokolais. Formaliai žiūrint, tokie komisijos narių veiksmai atitinka dokumento suklastojimo sudėtį, kadangi „parašas ant pagaminto dokumento taip pat yra dokumento klastojimas“¹⁷⁰. Tačiau ar komisijos nariai pasirašydami suvokia, kad klastoja dokumentą ir veikia pavojingai? Akivaizdu, kad ne. Toks komisijos narių veikimas gali būti vertinamas tik kaip aplaidus jų darbo atlikimas, tačiau ne kaip dokumentų suklastojimas, kadangi komisijos nariai nesuvokia savo daromos veikos pavojingo pobūdžio, taigi neturi ir tyčios klastoti dokumento. Tai, kad aplaidus veikimas negali būti vertinamas kaip dokumento suklastojimo veika, kadangi neatitinka dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu tyčios turinio, patvirtina ir teismų praktika. Štai vienoje byloje *pirmos ir apeliacinės instancijos teismų Z. G. buvo pripažintas kaltu dėl to, kad suklastojo septynių aukcionų dokumentus – aukcionų dalyvių registravimo sąrašus ir aukciono vedėjo registrus – įrašydamas į juos aukcione neužsiregistravusius asmenis, ir tokius dokumentus*

¹⁶⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-300/2009,“ Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/136646>

¹⁷⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210/2014,“ Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/823282>

panaudojo rengiant fiktyvius aukcionus. Kasaciniame skunde Z. G., prašydamas panaikinti žemesnės instancijos teismų priimtus sprendimus, be kita ko, nurodė, jog jis vienas nepagrįstai nuteistas už dokumentų suklastojimą, kai tuo tarpu kiti aukciono komisijos nariai, pasirašę šiuos dokumentus žinodami, kad aukcionai realiai nevyko, nėra kaltinami dokumentų klastojimu. LAT atmesdamas Z. G. kasacinį skundą ir pasisakydamas dėl kitų aukciono komisijos narių veiksmų, nurodė, jog „nustatyta, kad aukciono vedėjas ir kiti komisijos nariai pasirašinėjo tuos dokumentus nesigilindami į juose padarytų įrašų teisingumą. [...] minėti asmenys, tvirtindami savo parašais Z. G. paruoštus dokumentus, suprato, kad šie dokumentai iš tikrųjų neatitinka realiai vykusių procedūrų aplinkybių, bet darė tai dėl aplaidumo, nesuvokdami savo veiksmų pavojingumo ir neturėdami jokio asmeninio suinteresuotumo“¹⁷¹. Matyti, jog kasacinis teismas šioje byloje iš esmės konstatavo, jog minėti aukciono komisijos nariai, nors ir suprato, kad jų pasirašomi dokumentai ne visai atitinka tikrovę, tačiau taip veikdami nesuvokė savo veiksmų pavojingumo, todėl neturėjo ir atitinkamos tyčios klastoti dokumentus.

Taigi, apibendrinant galima pasakyti, kad siekiant asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu dokumentu, nustatant asmens tyčią, turi būti nustatyta ir tai, kad asmuo aiškiai suvokė savo daromos veikos pavojingumą, jos neigiamą reikšmę bei žalingumą baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms. Priešingu atveju, nenustačius, jog asmuo suprato, kad jo daroma veika yra pavojinga, negalima konstatuoti ir asmens tyčios nusikalstamai veikti.

Nustatant asmens tyčią klastoti dokumentą ar disponuoti suklastotu dokumentu taip pat turi būti atskleistas bei įvertintas ir valinis tyčios momentas. Valinis tyčios momentas paprastai reiškia asmens psichinį santykį su padarinių numatymu¹⁷². Kadangi BK 300 str. 1 ir 2 d. yra įtvirtintos formalios dokumento suklastojimo sudėty, kurios iš esmės nereikalauja, kad asmuo norėtų ir numatytų galinčius kilti padarinius, todėl ir psichinio santykio su padarinių numatymu šiuo atveju įrodinėti nereikia. Šiuo atveju valinis tyčios momentas pabrėžia ne padarinių siekimą ir norėjimą, bet veikos norėjimą¹⁷³, t. y. vertinant kaltininko tyčią būtina nustatyti tai, kad jis norėjo klastoti dokumentą ar disponuoti suklastotu dokumentu. Visgi, reikia pažymėti, jog nustatant asmens tyčią, neužtenka konstatuoti vien tai, kad asmuo norėjo klastoti dokumentą bei suprato, jog jį klastoja. Kaip minėta, ne bet kokio dokumento suklastojimas gali būti vertinamas kaip pavojinga ir baudžiamąją atsakomybę užtraukianti veika. Kad dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu būtų laikomas pavojinga veika, dokumente įtvirtinta tikrovės neatitinkanti informacija turi turėti juridinę reikšmę – galėti sukelti neigiamus teisiškai

¹⁷¹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-607/2007;“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/81294>

¹⁷² Vytautas Piesliakas, *supra* note 63: 376.

¹⁷³ *Ibid.*

reikšmingus padarinius, kelti grėsmę BK 300 str. saugomoms vertybėms. Be to, žalingi padariniai turi galėti realiai kilti suklastotą dokumentą panaudojus teisinėje apyvartoje. Kadangi dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos pavojingumą lemia dokumento turinys bei galintys kilti padariniai tokį dokumentą panaudojus apyvartoje, asmuo ne tik turi suprasti, kad į dokumentą įrašo tikrovės neatitinkančius duomenis ar disponuoja tikrovės neatitinkančiu dokumentu ir norėti taip veikti, tačiau taip pat turi suvokti ir tai, kad dokumente yra įtvirtinta neigiamą juridinę reikšmę turinti informacija, kelianti grėsmę BK 300 str. saugomoms vertybėms. Atsižvelgiant į tai, teismų praktikoje susiformavo toks dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu tyčios apibrėžimas: kaltininkas „*suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, suprato, kad gamina, klastoja ar disponuoja žinomai netikru ar žinomai suklastotu tikru dokumentu, kuris gali sukelti neigiamas teisines pasekmes, ir norėjo taip veikti*“¹⁷⁴. Taigi, matyti, kad dokumente įtvirtintos melagingos informacijos neigiamos juridinės reikšmės suvokimas taip pat yra svarbus asmens tiesioginės tyčios nustatymui. Jeigu kaltininkas klastodamas ar disponuodamas suklastotu dokumentu nesupranta, kad tokia dokumente įtvirtinta informacija gali kelti grėsmę įstatymo saugomoms vertybėms, tai, manytina, tokiu atveju asmuo taip pat savo daromos veikos nesuvokia kaip pavojingos, todėl, atitinkamai, jo veiksmuose nėra ir tyčios.

Reikia pažymėti, jog siekiant nustatyti kaltininko tyčią bei tinkamai įvertinti tai, ar jis suvokė savo daromos veikos pavojingumą ar ne, nepakanka vadovautis tik paties kaltininko prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką¹⁷⁵ ir tik jo parodymais, kaip jis suvokė bei vertino savo veiksmus¹⁷⁶. Neretais atvejais asmenys, siekdami išvengti baudžiamosios atsakomybės, yra suinteresuoti duoti melagingus parodymus, teigti, kad nesuprato savo daromos veikos pavojingo pobūdžio bei nesuprato, kad gali kelti grėsmę baudžiamąjį įstatymo saugomoms vertybėms, nors faktinės bylos aplinkybės rodo priešingai¹⁷⁷. Gali būti ir tokių atvejų, kuomet asmens veika formaliai atitinka dokumento suklastojimo sudėtį, tačiau bylos aplinkybės rodo, kad asmuo neturėjo nusikalstamų ketinimų ir nesiekė klastoti dokumento¹⁷⁸. Šiuo atveju reikia pastebėti, kad nusikaltimo padarymo tikslas ir motyvas nėra BK 300 str. numatyto nusikaltimo sudėties

¹⁷⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-161/2012,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/372441>

¹⁷⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180-693/2015,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/993277>

¹⁷⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-314-699/2016,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1359679>

¹⁷⁷ Pavyzdžiui, žiūrėti: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-135/2012,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/373654>

¹⁷⁸ Pavyzdžiui, žiūrėti: “Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-421-113-2007,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/243731>

požymiai ir jų nenustatymas nešalina baudžiamosios atsakomybės pagal BK 300 str.¹⁷⁹, tačiau įvertinimas, kokie asmens ketinimai buvo klastojant dokumentą ar disponuojant tokiu dokumentu, ko asmuo norėjo ir kodėl taip veikė, gali būti svarbus teisingam kaltininko tyčios atskleidimui bei tinkamam veikos kvalifikavimui. Antai, *L. S. buvo nuteista už tai, kad siekdama neteisėtu būdu įteisinti statinius – gyvenamąjį namą ir pagalbinį pastatą –, esančius Šiaulių rajone sodininkų bendrijoje, sukurstė kitus asmenis suklastoti dokumentus ir šiuos suklastotus dokumentus panaudojo. Kasacinis teismas, tenkindamas L. S. kasacinį skundą nurodė, kad nors jokio draudimo statyti pastatus sodininkų bendrijoje esančiame žemės sklype nebuvo, dėl formalių norminių aktų reikalavimų jau pastatyti pastatai negalėjo būti įteisinti teisėtu būdu: iš pradžių pastatus reikėjo nugriauti ir tik po to buvo įmanoma gauti leidimą statyboms. Be to, teisinis reguliavimas, nenumatantis galimybės ištaisyti statybos reikalavimų pažeidimus negriaunant statinio, nors statinys ar atlikti kiti statybos darbai toje vietoje iš esmės galimi, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo buvo pripažintas antikonstituciniu. Todėl LAT, įvertinęs tai, jog tokius L. S. veiksmus paskatino vėliau antikonstituciniu pripažintas teisinis reguliavimas, nenumatęs esamų statinių sodininkų bendrijoje įteisinimo galimybių, taip pat tai, kad pati L. S. nelegalių statybų nevykdė, sklypą su neįteisintais statiniais įgijo dovanojimo pagrindu dar 1994 m. bei nesiekė padaryti ir nepadarė realios žalos fizinių ar juridinių asmenų bei valstybės interesams, atleido ją nuo baudžiamosios atsakomybės dėl veikos mažareikšmiškumo¹⁸⁰. Taigi, ši byla iliustruoja, kad tiek vertinant veikos pavojingumą, tiek ir nustatant kaltininko tyčią klastoti dokumentus bei tai ar jis savo veiksmus suvokė kaip pavojingus atsižvelgiama ir į tai, kas paskatino asmenį klastoti dokumentą, ko jis siekė ir norėjo tokiais savo veiksmais. Pažymėtina, kad įvertinti asmens ketinimus bei atskleisti kaltininko tyčią padeda objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai, todėl, nustatant asmens tyčią klastoti dokumentą ar disponuoti suklastotu dokumentu, reikia atsižvelgti ir į tokius „išorinius (objektyvius) nusikalstamos veikos požymius: kaltininko atliktus veiksmus, jų pobūdį, pastangas juos darant, aplinkybes, lėmusias tokių veiksmų padarymą, kaltininko siekiamą rezultatą ir kt.“¹⁸¹. Šių požymių įvertinimas padeda nustatyti ne tik pavojingą veikos pobūdį, tačiau taip pat atskleidžia ir kaltininko nusikalstamos veikos suvokimą bei tyčios buvimą – ar kaltininkas norėjo nusikalstamai veikti ir suprato, kad taip veikia.*

Apibendrinant galima teigti, jog tyčios nustatymui neužtenka konstatuoti vien to, kad kaltininkas supranta, jog pagamina netikrą dokumentą, suklastoja tikrą dokumentą, ar tokį

¹⁷⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-426/2010,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/173876>

¹⁸⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-416/2012,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/449723>

¹⁸¹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-314-699/2016,” Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1359679>

dokumentą laiko, gabena, siunčia, panaudoja ar realizuoja ir nori taip veikti. Siekiant asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 300 str. 1 ar 2 d., būtina nustatyti, kad asmuo ne tik suvokė, kad klastoja dokumentą ir disponuoja netikru ar suklastotu dokumentu ir to norėjo, bet būtina nustatyti ir tai, kad asmuo suprato, jog tokia jo veika yra realiai pavojinga t. y., kad asmuo suvokė savo daromos veikos neigiamą reikšmę bei žalos BK 300 str. saugomoms vertybėms kilimo grėsmę. Nesant šių dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu subjektyvaus požymio – kaltės – turinio elementų, manytina, nėra ir asmens tiesioginės tyčios klastoti dokumentą ar disponuoti tokiu dokumentu.

2. KVALIFIKUOTOS NUSIKALSTAMOS VEIKOS SUDĖTIES TAIKYMO PROBLEAMOS

BK 300 str. 2 d. ir 3 d. įtvirtintos kvalifikuota ir itin kvalifikuota dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtys. Šiose BK 300 str. dalyse baudžiamoji atsakomybė numatyta už konkrečiau dokumento suklastojimą ar disponavimą juo, o būtent, asmuo yra traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, kuomet veikų, nurodytų BK 300 str. 1 d., dalykas yra asmens tapatybės kortelė, pasas, vairuotojo pažymėjimas, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimas. Reikia pastebėti, kad baudžiamoji atsakomybė už minėtų dokumentų suklastojimą ar disponavimą jais baudžiamajame įstatyme buvo įtvirtinta tik 2006 m.¹⁸² Tokias pataisas paskatino didėjantis Lietuvoje pasų ir kitų asmens tapatybės dokumentų klastojimo atvejų skaičius, versliškumo pobūdį įgaunantis tokių dokumentų klastojimas ir realizavimas, kitų nusikalstamų veikų (pvz., sukčiavimo, prekybos žmonėmis), kurios padaromos panaudojant suklastotus dokumentus mastas¹⁸³. Būtent todėl už šių, atitinkamus asmens duomenis įtvirtinančių, dokumentų suklastojimą ar disponavimą jais įstatymų leidėjas numatė griežtesnę baudžiamąją atsakomybę.

Pažymėtina, jog nustačius ir išsiaiškinus iš BK 300 str. 1 d., įtvirtinančios pagrindinę dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtį, kylančias problemas, didesnių problemų taikant minėto straipsnio 2 d. nekyla. Šiuo atveju, siekiant asmenį patraukti baudžiamajon atsakomybėn pagal BK 300 str., 2 d. iš esmės reikia nustatyti, kad nusikalstamos veikos dalykas yra asmens tapatybės kortelė, pasas, vairuotojo pažymėjimas ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimas, tuo tarpu kiti objektyvieji ir subjektyvieji veikos požymiai atitinka pagrindinėje dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtyje įtvirtintus požymius. Tačiau iš teismų praktikos analizės matyti, jog problemų kylą dėl BK 300 str. 3 d. taikymo.

BK 300 str. 3 d. taikoma tuomet, kai šio straipsnio 1 ir 2 d. numatytomis veikomis buvo padaryta didelė žala arba jeigu buvo klastojama ar disponuojama dideliu kiekiu asmens tapatybės kortelių, pasų, vairuotojo pažymėjimų, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų. Taigi, matyti, kad dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normos 3 d. yra įtvirtinti du vertinamieji požymiai – didelė žala ir didelis kiekis. Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad „Vertinamasis nusikalstamos veikos sudėties požymis – tai baudžiamajame įstatyme ir jurisprudencijoje universaliais kriterijais neapibrėžtas nusikalstamos veikos sudėties

¹⁸² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 300, 302 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 302¹ straipsniu įstatymas, kuriuo pakeistas BK 300 str., buvo priimtas 2006 m. sausio 20 d., o BK 300 str. pakeitimai įsigaliojo 2006 m. vasario 11 d.

¹⁸³ „A.Staponkienė: mažinami dokumentų klastojimo pavojai,“ Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2017 lapkričio 15 d., http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3917&p_d=50382&p_k=1

požymis, kurio kintantis norminis turinys išvelgiamas remiantis ne vien jį nustatančio įstatymo tekstu ir (ar) jurisprudencija, bet ir vertinamų faktų kontekste *ad hoc* jį interpretuojančio subjekto teisine sąmone¹⁸⁴. Kitaip tariant, vertinamųjų požymių turinys „tiesiogiai nepaaiškėja iš nusikalstamos veikos sudėties“¹⁸⁵, jis atskleidžiamas „tik kiekvienu individualiu atveju vertinant faktines aplinkybes *ad hoc*“¹⁸⁶. Tokie „Nusikalstamų veikų sudėtyse esantys vertinamieji požymiai, viena vertus, leidžia lanksčiau taikyti baudžiamąjį įstatymą, [...], kita vertus, jų naudojimas gali būti prielaida piktnaudžiauti baudžiamojo įstatymo taikymu, todėl svarbu, kad teismų praktika būtų formuojami vertinamųjų požymių kriterijai“¹⁸⁷. Taigi, BK 300 str. 3 d. įtvirtinti vertinamieji požymiai – didelė žala ir didelis kiekis – turi būti nustatinėjami kiekvienu konkrečiu atveju¹⁸⁸, o kadangi jų turinys iš esmės nėra atskleidžiamas nei baudžiamajame įstatyme nei kituose teisės aktuose, kriterijų, apibūdinančių šiuos požymius tenka ieškoti teismų praktikoje. Visgi, išanalizavus teismų praktiką, matyti, jog konkrečių kriterijų, kurie leistų dokumentų suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu bylose aiškiai apibrėžti didelės žalos ir didelio kiekio požymius, nėra.

Kaip minėta, BK 300 str. 3 d. taikoma tuomet kai veikos, numatytos 1 ir 2 d. sukėlė didelę žalą. Žalos samprata pateikiama LAT 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalgoje, nurodant, kad: „*Nusikalstama veika padaryta žala – tai baudžiamojo įstatymo saugomų asmeninių ir turtinių vertybių sunaikinimas arba pakenkimas, sukėlęs neigiamų pasekmių, kurias galima įvertinti turtine išraiška. Žala padaroma baudžiamosios teisės ginamoms vertybėms*“¹⁸⁹. Pažymėtina, jog dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normoje įtvirtintos sąvokos didelė žala turinį sudaro bet kokio pobūdžio tiek turtinė, tiek ir neturtinė žala¹⁹⁰. Iš BK įtvirtintų nuostatų, teismų praktikos bei baudžiamosios teisės doktrinos analizės matyti, jog dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atveju didelės turtinės žalos dydis nėra tiesiogiai apibrėžtas ir išaiškintas, todėl tiek praktikoje, tiek doktrinoje kyla didelės turtinės žalos požymio aiškinimo ir taikymo skirtumų. Kas laikytina didele neturtine žala

¹⁸⁴ Paulius Veršekys, „Vertinamieji požymiai nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėtyse,“ *Teisės apžvalga* 2,14 (2016): 215.

¹⁸⁵ Paulius Veršekys, „*Nullum crimen sine lege* principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema,“ *Teisė* 85 (2012): 203.

¹⁸⁶ Paulius Veršekys, *supra* note 184: 216.

¹⁸⁷ „Baudžiamojo kodekso įtaka asmens ūkinės veiklos laisvei ir iniciatyvai: baudžiamosios teisės normų turinio ir taikymo efektyvumo analizė (2004),“ žiūrėta 2017 lapkričio 15 d., <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/BK-ıtaka-ukinei-veiklai-2004.pdf>

¹⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-107-746/2015,“ Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/1023325>

¹⁸⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 29,“ Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/91332>

¹⁹⁰ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 517.

būtent dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejais taip pat nėra aišku.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejais „žala didelė, [...] kai turtinės žalos piniginės išraiškos dydis viršija 150 MGL dydžio sumą“¹⁹¹. Toks baudžiamosios teisės doktrinoje randamas didelės turtinės žalos požymio apibrėžimas, manytina, kyla iš BK 212 str. 1 d. pateikto išaiškinimo, kad BK XXXI skyriuje nurodyta didelė turtinė žala yra 150 MGL dydžio sumą viršijanti žala. Visgi, toks didelės turtinės žalos apibrėžimas yra taikomas būtent minėtame BK XXXI skyriuje įtvirtintoms veikoms, o dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma yra įtvirtinta BK XLIII skyriuje. Atkreiptinas dėmesys, kad kituose BK skyriuose bei inkriminuojant atitinkamas nusikalstamas veikas (pvz., piktnaudžiavimą) didelės turtinės žalos kriterijus neretai yra siejamas ne su 150 MGL, o su 250 MGL dydžiu¹⁹², įtvirtintu BK 190 str. 1 d., pateikiančioje turto didelės vertės išaiškinimą. Kadangi nei BK 300 str., nei joks kitas BK straipsnis nenustato konkretaus didelės turtinės žalos dydžio būtent dokumento suklastojimo atveju, atsižvelgiant į minėtus baudžiamosios teisės doktrinoje nurodomus bei baudžiamajame įstatyme įtvirtintus piniginius dydžius, kyla klausimas, kuriuo iš šių nurodytų dydžių turi būti vadovaujama taikant BK 300 str. 3 d., t. y. ar 150 MGL ar 250 MGL viršijanti suma turi būti laikoma didele turtine žala dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejais. Visgi, pažymėtina, kad net ir teismų praktikoje šiuo klausimu nerandama vieningos nuomonės.

Kasacinio teismo praktikoje, skirtingai nei baudžiamosios teisės doktrinoje, galima sutikti išaiškinimų, jog didelė turtine žala dokumentų suklastojimo atvejais laikytina ne 150 MGL, bet 250 MGL viršijanti suma. Antai, vienoje byloje, LAT pasisakydamas dėl BK 300 str. 3 d. taikymo nurodė: „Nagrinėjamos baudžiamosios bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad turtas pripažįstamas didelės vertės, kai jo vertė viršija 250 MGL (32 500 Lt, t. y. 9412,65 Eur). [...] G. L. ir J. B. veiksmais padaryta žala viršija 32 500 Lt (9412,65 Eur), t. y. 250 MGL. Atsižvelgusi į išdėstytas aplinkybes, teisėjų kolegija konstatuoja, kad pagal nagrinėjamoje baudžiamojoje byloje nustatytas aplinkybes nuteistųjų G. L. ir J. B. veiksmai teisingai kvalifikuoti pagal BK 300 straipsnio 3 dalį“¹⁹³. Pastebėtina, kad šioje byloje G. L. ir J. B., be kita ko, buvo kaltinami ir didelės vertės sukčiavimu. Taigi šiuo atveju kasacinis teismas didelės turtinės žalos požymį susiejo su turto didelės vertės išaiškinimu, taikomą sukčiavimo atveju, ir taip netiesiogiai konstatavo, kad dokumento suklastojimo veika laikytina sukėlusi didelės

¹⁹¹ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 517.

¹⁹² Paulius Veršekys, *supra* note 184: 215.

¹⁹³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-107-746/2015,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1023325>

turtinės žalos, kuomet jos pinigine išraiška atitinka turto didelės vertės išaiškinimą, t. y., kuomet viršija 250 MGL.

Reikia pažymėti, kad neretai dokumento suklastojimas yra būdas ar priemonė padaryti kitą nusikalstamą veiką. Dažnai dokumentai klastojami ir panaudojami siekiant įgyti ar pasisavinti didelės vertės svetimą turtą, taip pat piktnaudžiaujant tarnybine padėtimi. Tokiais atvejais BK 300 str. 3 d. yra inkriminuojama iš sutapties kartu su piktnaudžiavimu, didelės vertės sukčiavimu ar didelės vertės turto pasisavinimo veikomis, o didelės turtinės žalos požymis yra atskleidžiamas ir siejamas su šiose veikose nurodomu ir joms taikomu piniginiu dydžiu – 250 MGL dydžio suma¹⁹⁴. Kitaip tariant, jei, pavyzdžiui, yra konstatuojama, kad klastojant dokumentus buvo padarytas didelės vertės (viršijantis 250 MGL dydžio sumą) sukčiavimas ar turto pasisavinimas, tai ir dokumento suklastojimas tuomet gali būti pripažįstamas kaip padaręs didelės žalos. Antai, vienoje byloje *R. S. buvo pripažinta kalta pagal BK 183 str. 2 d. ir 300 str. 2 d. (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija) (dvi nusikalstamos veikos) už tai, kad būdama UAB „S“ direktore, suklastojo tikrus dokumentus (PVM sąskaitas-faktūras) bei juos panaudojo ir taip pasisavino jos žinioje buvusį didelės vertės svetimą turtą – UAB „S.“ priklausančius 36 512,80 Lt., dėl to UAB „S.“ buvo padaryta didelė 36 512,80 Lt žala (pirma nusikalstama veika) bei suklastojo tikrus dokumentus, pagamino netikrus dokumentus (PVM sąskaitas faktūras, prie jų pridedamus atliktų darbų aktus ir lokalines sąmatas) bei juos panaudojo ir taip pasisavino jos žinioje buvusį didelės vertės svetimą turtą – UAB „S.“ priklausančius 93 437,12 Lt, dėl to UAB „S.“ buvo padaryta didelė 93 437,12 Lt žala (antra nusikalstama veika). Kasacinis teismas, atmesdamas R. S. kasacinį skundą, nurodė, jog R. S. veiksmis, klastojant, pagaminant dokumentus ir juos panaudojant, UAB „S.“ buvo padaryta didelė žala – pasisavintas didelės vertės šios bendrovės turtas (dėl pirmosios veikos – 36 512,80 Lt, dėl antrosios – 93 437,12 Lt), todėl, priešingai nei kasaciniame skunde nurodo R. S., dėl jos veiksmų suklastojant tikrus dokumentus, pagaminant netikrus dokumentus ir juos panaudojant atsirado įstatyme numatyti padariniai – didelė turtinė žala¹⁹⁵. Taigi, matyti, kad kasacinis teismas šiuo atveju įvertinęs, kad R. S. suklastodama dokumentus taip pat padarė ir didelės vertės turto pasisavinimo veiką, konstatavo, kad tokiais jos veiksmis taip pat buvo padaryta ir didelė žala, t. y. ir šiuo atveju didelės turtinės žalos požymį teismas susiejo su turto didele verte, kuri atitinka 250 MGL viršijančią sumą. Išaiškinimų, kad didele turtine žala dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejais laikoma 250 MGL viršijanti suma, galime sutikti ir žemesnės*

¹⁹⁴ Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. birželio 18 d. nutartyje Nr. 2K-354-511/2015 konstatuota, kad piktnaudžiavimo atveju turtinė žala laikoma didele, kai ji viršija 250 MGL dydžio sumą. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-354-511/2015,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1067332>

¹⁹⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2013,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/730869>

instancijos teismų praktikoje. Antai, *apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas G. V. apeliacinį skundą nurodė, jog „apylinkės teismas padarė teisėtą išvadą dėl G. V. kaltės padarius BK 300 str. 3 d., kadangi buvo suklastoti trys dokumentai, kurių pagrindu buvo įgyta daugiau nei 250 MGL dydžio suma“¹⁹⁶. Be to, žemesnės instancijos teismų sprendimuose taip pat galima sutikti išaiškinimą, kad „dokumentų klastojimo kvalifikaciją pagal BK 300 str. 3 dalį lemiantis požymis – didelės žalos padarymas yra tapatus sukčiavimo pasekmėms – turtinės didelės vertės prievolės panaikinimui ir svetimo didelės vertės turto įgijimui“¹⁹⁷, kurios, kaip minėta, atitinka būtent 250 MGL dydžio sumą.*

Taigi, iš aukščiau pateiktų tiek kasacinio teismo, tiek žemesnės instancijos teismų praktikoje randamų išaiškinimų gali susidaryti įspūdis, kad dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejais didele turtine žala visuomet laikytina ne 150 MGL sumą viršijantis piniginis dydis, bet turto didelę vertę pažyminti 250 MGL viršijanti suma. Visgi, teismų praktikoje aptinkama ir priešingų nuomonių, nurodant, kad BK 300 str. 3 d. įtvirtintas didelės turtinės žalos požymis negali būti siejamas ir tapatinamas su turto didelės vertės požymiu. Štai, pavyzdžiui, *viename Kauno apygardos teismo nuosprendyje konstatuota, kad „veikos, kai kaltininkas pats pagamino netikrą dokumentą ar suklastojo tikrą dokumentą ir jį panaudojo siekdamas pagrindinio savo tikslo įgyti svetimą turtą, kvalifikuojamos pagal straipsnio, numatančio sukčiavimą, ir 300 straipsnio atitinkamose dalyse numatytų nusikalstamų veikų sutaptį. BK 182 straipsnio 2 dalyje numatytas kvalifikuojantis požymis „didelė vertė“ negali būti tapatinamas su BK 300 straipsnio 3 dalyje įtvirtintu kvalifikuojančiu požymiu „didelė žala“, nes pagal BK 182 straipsnio 2 dalį didelė vertė yra tokia, kuri viršija 250 MGL, o BK 300 straipsnio 3 dalyje numatytas didelės žalos požymis yra vertinamasis požymis, kuris nustatinėjamas kiekvienu individualiu atveju. Tačiau žala visais atvejais yra didelė, jeigu ji viršija 150 MGL dydį“¹⁹⁸. Kitoje byloje Kauno apygardos teismas, pasisakydamas dėl BK 300 str. 3 d. taikymo, taip pat nurodė, kad „Visais atvejais žala didelė, kai padarytos turtinės žalos piniginės išraiškos dydis viršija 150 MGL (19500 Lt) dydžio sumą“¹⁹⁹.*

Taigi, apibendrinant, matyti, jog vieningo ir aiškaus išaiškinimo, ką laikyti didele turtine žala dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejais, nei teismų praktikoje, nei baudžiamosios teisės doktrinoje ar baudžiamajame įstatyme, nėra. Todėl, atsižvelgiant į tai, taip ir lieka neaišku, ar didele turtine žala dokumento suklastojimo ir

¹⁹⁶ “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. kovo 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-42-290/2016,” Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1229011>

¹⁹⁷ “Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2011 m. kovo 4 d. nuosprendis Nr. 1-241-203/2011,” Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/250569>

¹⁹⁸ “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-91-634/2015,” Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1258365>

¹⁹⁹ “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-30-238/2014,” Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/823293>

disponavimo suklastotu dokumentu atvejais turėtų būti pripažįstama 150 MGL ar 250 MGL viršijanti suma.

Kaip minėta, BK 300 str. 3 d. numatyta didelė žala apima tiek turtinę, tiek ir neturtinę žalą. Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad „didelė neturtinė žala, palyginus su didele turtine žala, yra atskiras, abstraktesnio pobūdžio ir dėl to žymiai sudėtingiau inkriminuojamas vertinamasis požymis“²⁰⁰. Tai visiškai suprantama, kadangi neturtinės žalos požymio turinio nustatymui, akivaizdu, neužtenka žalos pobūdį sieti tik su turtine jos išraiška, tam reikia įvertinti ir kitus neturtinės žalos atpažinimo kriterijus²⁰¹. Visgi, reikia pastebėti, jog BK 300 str. 3 d. taikymo praktikoje nėra nustatyta aiškių ir konkrečių kriterijų, kurie padėtų atskleisti didelės neturtinės žalos turinį būtent dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejais. Atkreiptinas dėmesys, kad tokių bylų, kuriose didelės neturtinės žalos požymis būtų įvertintas analizuojant vien tik dokumento suklastojimo veiką, ar asmens veika būtų kvalifikuota vien tik pagal BK 300 str. 3 d., kaip sukėlusį didelės neturtinės žalos, nepavyko rasti. Iš teismų praktikos analizės matyti, kad dažniausiai didelės neturtinės žalos požymis yra vertinamas ir atskleidžiamas bylose, kuriose dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma kvalifikuojama iš sutapties su piktnaudžiavimo norma, t. y. kuomet dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veiką padaro valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo. Antai, vienoje byloje, kurioje *Kauno miesto apylinkės prokuratūros Baudžiamojo persekiojimo skyriaus prokuroras buvo pripažintas kaltu padaręs BK 300 str. 2 d. (2000 m. rugsėjo 26 d. redakcija – aut. pastaba) numatytą veiką, kasacinis teismas konstatavo, kad dokumento suklastojimo veika kvalifikuojama kaip sukėlusį didelės neturtinės žalos, kuomet dokumentą suklastojusio pareigūno nusikalstami veiksmai griauja pasitikėjimą valstybės tarnyba, jos įstaigų veikla, diskredituoja ir kompromituoja šias institucijas, dėl ko didelę žalą patiria valstybė. Be to, neturtinio pobūdžio žala vertinama kiekvienu atveju nagrinėjant konkrečią bylą, atsižvelgiant į pažeistų objektų reikšmingumą*²⁰². Bylose, kuriose dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma kvalifikuojama iš sutapties su piktnaudžiavimo norma, taip pat nurodoma, kad: „Neturtinio pobūdžio žala paprastai pripažįstama didele, jeigu ji patiriama dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo, valstybės institucijų autoriteto sumenkinimo, darbo sutrikdymo. Įstatyme nepateikta universalių kriterijų didelės žalos mastui nustatyti, todėl kiekvienu konkrečiu atveju apie jos dydį sprendžia teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes: kokio pobūdžio, kokiais teisės aktais pažeidžiami ginami interesai, nukentėjusiųjų skaičių, jų vertinimą pareigūno

²⁰⁰ Paulius Veršekys, „Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013), 218, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2027563/datastreams/MAIN/content>

²⁰¹ Paulius Veršekys, *supra* note 184: 220.

²⁰² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. vasario 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-157“, Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/46551>

*padarytos veikos, nusikalstamos veikos trukmę, kaltininko einamų pareigų svarbą, rezonansą visuomenėje dėl padarytos veikos ir įtaką valstybės tarnautojo ir valstybės institucijos autoritetui bei kt. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimas, valstybės tarnybos autoriteto sumenkinimas ar kiti esmingai žalingi padariniai paprastai pripažįstami didele žala ne tik tarnybai ar asmeniui, bet ir valstybei [...]. Teismų praktikoje neturtinio pobūdžio žala paprastai yra pripažįstama didele, [...] kai piktnaudžiaujant tarnyba padaromos dar ir kitos nusikalstamos veikos*²⁰³. Taigi, iš išdėstyto matyti, kad didelė neturtinė žala gali pasireikšti labai įvairiai, o tai, ar neturtinė žala laikytina didele taip pat priklauso nuo pačių įvairiausių konkrečios bylos aplinkybių. Tai lemia, kad kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgus į įvairias bylos aplinkybes, kas yra laikytina didele neturtine žala gali būti įvertinta ir apibrėžta skirtingai. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad kaip ir didelės turtinės žalos atveju, lieka neaišku, kokia konkrečiai žala dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atveju laikytina didele neturtine žala. Be to, atsižvelgus į tai, kad dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veika paprastai inkriminuojama kartu su kita nusikalstama veika, o taip pat į tai, kad suklastojus dokumentą ar juo disponuojant didelė žala gali būti padaroma tiek valstybei, tiek valstybės ar savivaldybių institucijoms bei įstaigoms, tiek privatiems asmenims, manytina, jog apskritai neįmanoma suformuluoti konkrečių bei universalių didelės žalos nustatymo kriterijų, kurie galėtų būti pritaikomi visiems dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu atvejams.

Svarbu pabrėžti, kad nors, kaip minėta, BK 300 str. 3 d. ir yra kvalifikuojama iš sutapties su kitomis nusikalstamomis veikomis, tokiomis, kaip pavyzdžiui, piktnaudžiavimas, didelės vertės sukčiavimas ar turto pasisavinimas, tačiau, kaip rodo teismų praktikos analizė, BK 300 str. 3 d. tokiais atvejais taikoma labiau mechaniškai, t. y., ne todėl, kad asmens veiksmas būtų suklastojus dokumentą ar juo disponuojant sukėlė didelės žalos, bet todėl, kad asmeniui kartu su dokumento suklastojimo veika yra inkriminuojamas ir piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, sukėlęs didelės žalos, arba asmuo yra kaltinamas kartu neteisėtai įgijęs ar pasisavinęs didelės vertės svetimą turtą. Be to, kadangi nei teismų praktikoje, nei baudžiamosios teisės doktrinoje ar baudžiamajame įstatyme aiškiai nenurodoma, kokia žala būtų dokumento suklastojimo atveju yra laikytina didele žala, daugeliu atveju, iš sutapties su aukščiau minėtomis nusikalstamomis veikomis, net ir konstatavus, jog buvo padaryta didelė žala, yra inkriminuojama ne BK 300 str. 3 d., o pagrindinė dokumento suklastojimo sudėtis, numatyta šio straipsnio 1 d. Štai, pavyzdžiui, *A. B. ir R. S. buvo pripažinti kaltais pagal BK 228 str. 1 d., 300 str. 1 d., už tai, kad būdami valstybės tarnautojais – policijos pareigūnais – suklastojo tarnybinius pranešimus ir*

²⁰³ "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-648/2015," Infoplex, <https://www.infoplex.lt/tp/1006665>

administracinio teisės pažeidimo protokolą, juose nurodydami žinomai melagingus duomenis, apie A. Š. vairavimą esant neblaiviam, ir šiuos suklastotu dokumentus panaudojo pateikiant juos teismui, dėl ko A. Š. buvo iškelta administracinio teisės pažeidimo byla. Kasacinis teismas, atmesdamas A. B. ir R. S. kasacinius skundus, pažymėjo, kad „dokumentų suklastojimo ir panaudojimo veiksmus A. B. ir R. S. atliko būdami valstybės tarnautojai, todėl pažeidė iš teisės aktų jiems kylančias pareigas, pagrindinius valstybės tarnybos principus ir iškraipė tarnybos veiklos esmę ir turinį, diskreditavo policijos pareigūno, kaip valdžios atstovo, vardą ir sumenkino valstybės institucijos - policijos - autoritetą, griaudami pasitikėjimą šia institucija, sudarė sąlygas bausti administracinio teisės pažeidimo nepadariusį asmenį [...]. Taip padarė didelę neturtinę žalą A. Š., policijai ir valstybės interesams“²⁰⁴. Taigi, kaip matyti, nors šioje byloje ir buvo konstatuota, kad A. B. ir R. S. dokumento suklastojimo ir panaudojimo veiksmais padarė didelę žalą, tačiau tokie jų veiksmai buvo kvalifikuoti ne pagal BK 300 str. 3 d., bet pagal šio straipsnio 1 d. Pastebėtina ir tai, jog neretais atvejais asmens veika, nenustačius bei tinkamai neįrodžius, kad dėl asmens veiksmų suklastojant dokumentus buvo padaryta didelės žalos, yra perkvalifikuojama iš BK 300 str. 3 d. į šio straipsnio 1 d.²⁰⁵ Dar daugiau, teismų praktikoje taip pat pažymima, kad „didelės žalos padarymo požymio paneigimas dar nepaneigia BK 300 straipsnio sudėties apskritai“²⁰⁶. Taigi, galima teigti, kad bet kokių atveju, net ir nenustačius didelės žalos požymio, arba jo neįrodžius, bet pripažinus, kad dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veika buvo padaryta, asmuo bus traukiamas baudžiamojon atsakomybėn pagal kitas BK 300 str. dalis. Todėl, atsižvelgiant į nurodytus teismų praktikos pavyzdžius, į tai, kad neįmanoma suformuluoti konkrečių bei universalių didelės žalos kriterijų bei į tai, kad didelės žalos požymis paprastai yra vertinamas ir atskleidžiamas aiškinant ne dokumento suklastojimo, bet su ja kartu iš sutapties inkriminuojamą veiką, darytina išvada, kad BK 300 str. 3 d. numatytas didelės žalos požymis iš esmės yra perteklinis ir, be kita ko, kvalifikuojant veiką, nieko nelemiantis. Šiuo atveju, manytina, kad tokiems dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu atvejams visiškai pakanka BK 300 str. pagrindinės dokumentų suklastojimo sudėties, įtvirtintos šio straipsnio 1 d., bei šio straipsnio 2 d. numatytos kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties, kuomet veikos dalykas yra asmens tapatybės kortelė, pasas, vairuotojo pažymėjimas ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimas.

²⁰⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-677/2016,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1289165>

²⁰⁵ Žiūrėti, pavyzdžiui: “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337/2014,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/832997>

²⁰⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-432-696/2016,“ Infoplex, <https://www.infolex.lt/tp/1395859>

Minėta, kad BK 300 str. 3 d. taip pat numato baudžiamąją atsakomybę ir tam, kas pagamino, suklastojo ar disponavo dideliu kiekiu asmens tapatybės kortelių, pasų, vairuotojo pažymėjimų, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų, t. y. šioje BK 300 str. dalyje be didelės žalos vertinamojo požymio yra numatytas ir didelio kiekio vertinamasis požymis. Pastebėtina, kad įstatymų leidėjas baudžiamajame įstatyme nepateikia didelio kiekio sąvokos išaiškinimo, nekonkretizuoja, koks nurodytų dokumentų kiekis laikomas dideliu. Koks dokumentų kiekis laikytinas dideliu nenurodo ir baudžiamosios teisės doktrina, aiškaus išaiškinimo nerandama ir teismų praktikoje.

Nors baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad didelis kiekis „nustatinėjamas kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į dokumentų skaičių, jų teisinę reikšmę ir kitas bylos aplinkybes“²⁰⁷, tačiau iš teismų praktikos analizės matyti, jog iš esmės šios aplinkybės sprendžiant bylas nėra vertinamos, nedetalizuojama, ką reiškia „kitos bylos aplinkybės“, todėl nėra aišku, kuo vadovaujantis atitinkamas skaičius dokumentų yra laikomas dideliu kiekiu. Be to, reikia pažymėti, kad praktikoje apskritai didelio kiekio požymis plačiau neanalizuojamas, nėra keliamas klausimas, ar tam tikras dokumentų, už kurių pagaminimą, suklastojimą ar disponavimą jais asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, kiekis tikrai yra didelis, todėl dideliu kiekiu visais atvejais pripažįstamas toks asmens tapatybės kortelių, pasų, vairuotojo pažymėjimų ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų skaičius, koks asmeniui yra inkriminuotas kaltinime. Atsižvelgiant į tai, dideliu kiekiu yra pripažįstamas net ir akivaizdžiai nedidelis minėtų dokumentų skaičius. Antai, *N. M., be kita ko, pagal BK 25 str. 3 d., 300 str. 3 d. buvo nuteistas už tai, kad subūrė organizuotą grupę didelio kiekio (26 vnt.) asmens tapatybės kortelių, pasų, vairuotojo pažymėjimų pagaminimui, suklastojimui, panaudojimui ar realizavimui, o pagal BK 25 str. 3 d., 300 str. 3 d. nuteistas už tai, kad veikdamas organizuota grupe suklastojo didelį kiekį (7 vnt.) tikrų Lietuvos Respublikos pasų ir juos gabeno bei realizavo*²⁰⁸. Taigi, šiuo atveju, dideliu kiekiu buvo laikomi 7 ir 26 vienetai dokumentų. Kitoje byloje, *G. L. ir J. B. pagal BK 300 str. 3 d. nuteisti už didelio kiekio netikrų asmens tapatybės kortelių pagaminimą, dideliu kiekiu pripažįstant 19 vnt. minėtų dokumentų*²⁰⁹. Dar vienoje byloje dideliu kiekiu buvo pripažinti penki netikri vairuotojo pažymėjimai bei viena asmens tapatybės kortelė: *„R. L. nuteistas už tai, kad [...] pagamino didelį kiekį žinomai netikrų vairuotojo pažymėjimų ir asmens tapatybės kortelę – penkis vairuotojo pažymėjimus su D. S. nuotraukomis ir skirtingų asmenų asmens kodais [...] taip pat asmens tapatybės kortelę [...] su D. S. nuotrauka*

²⁰⁷ Armanas Abramavičius ir kt., *supra* note 31: 517.

²⁰⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591-303/2015,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1163765>

²⁰⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-107-746/2015,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1023325>

ir H. G. [...]asmens duomenimis“²¹⁰, o kitoje byloje dideliu kiekiu buvo laikomi keturi vienetai asmens tapatybės kortelių²¹¹. Taigi, iš aptartų teismų praktikos pavyzdžių matyti, kad dideliu kiekiu pripažįstamas taip pat ir visiškai nedidelis asmens tapatybės kortelių, pasų, vairuotojo pažymėjimų ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų skaičius, taip, manytina, paneigiant pačio didelio kiekio požymio prasmę. Be to, atkreiptinas dėmesys, kad toks dokumentų skaičius pripažįstamas dideliu kiekiu, nepateikiant jokių motyvų ar argumentų bei nenurodant jokių konkrečių didelio kiekio nustatymo kriterijų, o tiesiog konstatuojant, kad asmuo pagamino, suklastojo ar disponavo dideliu kiekiu asmens tapatybės kortelių, pasų, vairuotojo pažymėjimų ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų. Taigi taip ir lieka neaišku, kuo remiantis atitinkamas minėtų dokumentų kiekis pripažįstamas dideliu, o tokie praktikoje sutinkami didelio kiekio požymio taikymo atvejai leidžia daryti išvadą, kad didelio kiekio požymis iš esmės yra taikomas dirbtinai. Todėl, atsižvelgiant į tai, siūlytina apskritai atsisakyti didelio kiekio požymio dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtyje, taip kartu išvengiant nepagrįsto ir dirbtinio šio požymio taikymo. Manytina, kad tokiems dokumentų suklastojimo atvejams visiškai pakaktų ir BK 300 str. 2 d. įtvirtintos kvalifikuotos nusikalstamos veikos sudėties, numatančios baudžiamąją atsakomybę už tų pačių dokumentų – asmens tapatybės kortelės, paso, vairuotojo pažymėjimo ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo pagaminimą, suklastojimą ar disponavimą šiais dokumentais, tačiau nesiejančios baudžiamosios atsakomybės su konkrečiu šių dokumentų kiekiu.

Taigi, iš išdėstyto matyti, kad nei baudžiamasis įstatymas, nei baudžiamosios teisės doktrina ar teismų praktika nepateikia jokių universalių bei konkrečių kriterijų, kuriais remiantis būtų galima nustatyti didelės žalos bei didelio kiekio požymių turinį, dėl ko kyla įvairių šių požymių interpretacijų bei lieka neaišku, kas visgi laikytina didele žala bei dideliu kiekiu dokumentų suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejais. Atsižvelgiant į tai, kad didelės žalos požymis yra vertinamas ir atskleidžiamas aiškinant ne dokumento suklastojimo, bet su ja kartu iš sutapties inkriminuojamą veiką, o didelio kiekio požymis apskritai nėra analizuojamas, darytina išvada, jog šie BK 300 str. 3 d. įtvirtinti požymiai yra pertekliniai ir nebūtinai. Todėl siūlytina atsisakyti šių vertinamųjų požymių dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtyje, t. y. siūlytina pakeisti galiojantį BK 300 str., išbraukiant šio straipsnio 3 dalį.

²¹⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230/2011,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/212477>

²¹¹ “Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. birželio 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-283/2010,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/164477>

3. BAUDŽIAMOSIOS IR ADMINISTRACINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ DOKUMENTO SUKLASTOJIMĄ IR DISPONAVIMĄ SUKLASTOTU DOKUMENTU ATRIBOJIMO KLAUSIMAI

Galiojanti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu koncepcija, įtvirtinta BK 300 str., minėta, apima ir intelektualų dokumentų suklastojimą – tikrovės neatitinkančios, melagingos informacijos įrašymą į dokumentą, tokios informacijos patvirtinimą parašu, antspaudu ar kitokiu būdu. Tačiau reikia pastebėti, kad atsakomybė už intelektualų dokumento suklastojimą numatyta ne tik BK. Daugybę intelektualaus dokumento suklastojimo atvejų galime sutikti ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekse²¹² (toliau – ir ANK).

Nors ANK ir nėra savarankiškos normos, kuri tiesiogiai numatyta administracinę atsakomybę už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu, tačiau kitų, ANK įtvirtintų, normų turinys rodo, kad atitinkamas nusižengimas yra padaromas būtent dokumente pateikiant melagingą, tikrovės neatitinkančią informaciją, o tai ir yra intelektualus dokumento suklastojimas. Kaip pavyzdį galima išskirti tokias ANK normas: 158 str. (Prekių pardavimas be dokumentų ir dokumentų suklastojimas), 187 str. (Ataskaitų, deklaracijų ar kitų mokesčių administratoriaus funkcijoms įgyvendinti reikalingų dokumentų ir duomenų pateikimo tvarkos pažeidimas), 193 str. (Valstybinio socialinio draudimo įmokų ar išmokų apskaičiavimo ir jų mokėjimo tvarkos pažeidimas), 205 str. (Buhalterinę apskaitą reglamentuojančių teisės aktų pažeidimas ar neteisingos finansinės atskaitomybės pateikimas) ir kt. Visose šiose normose įtvirtinti nusižengimai yra susiję būtent su neteisingų duomenų įrašymu, melagingos informacijos pateikimu tam tikruose dokumentuose, t. y. šie nusižengimai, be kita ko, padaromi intelektualiai klastojant atitinkamus dokumentus. Taigi, matyti, kad už intelektualų dokumento suklastojimą gali būti baudžiama taikant tiek baudžiamąją, tiek administracinę atsakomybę, todėl kyla klausimas, kokią atsakomybės rūšį – baudžiamąją ar administracinę – ir kada taikyti, kitaip tariant, kuriai iš šių atsakomybės rūšių šiuo atveju turėtų būti teikiamas prioritetas?

ANK 5 str. 2 d. nustatyta, kad asmuo už padarytą teisės pažeidimą, atitinkantį ANK numatyto administracinio nusižengimo požymius, atsako administracine tvarka tik tuomet, jeigu padarytas teisės pažeidimas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. Tai bendra nuostata, padedanti spręsti ANK ir BK kolizijos problemas, reiškianti, kad „pirmiausia žiūrima, ar nėra pagrindo taikyti BK normų, ir tik neigiamo atsakymo atveju gali būti taikoma administracinė

²¹² “Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas,” TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/AeHdPKeMpU>

atsakomybė²¹³. Baudžiamosios teisės doktrinoje taip pat pažymima, jog „kai už analogišką veiką numatyta ir baudžiamoji, ir administracinė atsakomybė, sprendžiant teisinės atsakomybės rūšies nustatymo klausimus, pirmiausia svarstomi nusikaltimo sudėties ir baudžiamosios atsakomybės klausimai ir tik paskui, padarius išvadą, kad veikos pavojingumas nėra tokio lygio, kai veika tampa nusikaltimu, svarstomi administracinės atsakomybės klausimai“²¹⁴. Taigi, iš išdėstyto matyti, kad baudžiamajai atsakomybei yra teikiamas prioritetas prieš administracinę atsakomybę, dėl ko, vadovaujantis nurodyta ANK nuostata, sprendžiant asmens atsakomybės dėl intelektualaus dokumento suklastojimo klausimą, pirmenybė visuomet tarsi turėtų būti teikiama BK 300 str., numatančiam baudžiamąją atsakomybę už dokumento suklastojimą ir disponavimą suklastotu dokumentu. Visgi, manytina, kad baudžiamosios atsakomybės prioritetas prieš administracinę gali būti taikomas tik tuomet, kai įstatyme yra numatyti tam tikri šių atsakomybės rūšių atribojimo kriterijai. Tuo tarpu nei ANK ar BK, nei baudžiamosios teisės doktrinoje ar teismų praktikoje nėra numatyta jokių kriterijų, kurie leistų atskirti administracinę ir baudžiamąją atsakomybes už intelektualų dokumento suklastojimą. Todėl, manytina, visų pirma turėtų būti žiūrima, ar melagingų duomenų pateikimas dokumente neįeina į atitinkamo administracinio nusižengimo sudėtį ir nustačius, kad ne, tuomet taikyti baudžiamąją atsakomybę. Tokią poziciją galima sutikti ir kasacinio teismo praktikoje. Antai, vienoje byloje *V. B., be kita ko, buvo nuteistas pagal BK 300 str. 1 d., dėl melagingų duomenų pateikimo Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybai, siekiant nemokėti įmokų už nelegaliai dirbusius darbuotojus ir taip išvengti mokesčių. Kasacinis teismas, sutikdamas su V. B. kasacinio skundo argumentu, jog už tokius veiksmus taikytina ne baudžiamoji, o administracinė atsakomybė, ir nutraukdamas bylos dalį pagal šį V. B. pareikštą kaltinimą, nurodė: „Baudžiamosios atsakomybės taikymas už tokio pobūdžio veiksmus įmanomas tik išsprendus atribojimo nuo administracinės atsakomybės klausimą. Antai, administracinė atsakomybė numatyta už tyčinį darbo užmokesčio apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos pažeidimą [...], už neteisingų duomenų apie pajamas, turtą, pelną ir mokesčius pateikimą siekiant nuslėpti arba nuslepianč mokėsius [...], už apgaulingą buhalterinės apskaitos tvarkymą siekiant nuslėpti mokesčius [...], už valstybinio socialinio draudimo įmokų, išmokų apskaičiavimo ir jų mokėjimo tvarkos pažeidimą [...]*. Pastaroji norma, be kita ko, tiesiogiai numato ir atsakomybę už klaidingos informacijos, reikalingos draudžiamosioms pajamoms, socialinio draudimo įmokoms, išmokoms ir socialinio draudimo stažui apskaičiuoti, suteikimą, taip pat už veiką, dėl kurios neteisėtai buvo sumažintos valstybinio socialinio draudimo įmokos. Administracinė atsakomybė taip pat numatyta už nelegalų darbą [...], kuris paprastai susijęs su mokesčių slėpimu ir melagingos informacijos teikimu VMI ir

²¹³ Oleg Fedosiuk, “Mokesčių slėpimas kaip nusikalstama veika: sisteminė normų analizė ir aktualūs taikymo klausimai,” *Teisės apžvalga* 2, 16 (2017): 72.

²¹⁴ Vytautas Piesliakas, *supra* note 63: 163.

VSDFV. Jeigu visais atvejais išvardyti administraciniai teisės pažeidimai būtų pripažįstami dokumentų suklastojimu ir suklastotų dokumentų panaudojimu pagal BK 300 straipsnį, administracinės atsakomybės taikymas už juos būtų visiškai neįmanomas ir paneigtų pirmiau minėtų ATPK normų prasmę. Sisteminis įstatymų aiškinimas suponuoja išvadą, kad melagingų dokumentų surašymas ir jų pateikimas VMI ir VSDFV siekiant išvengti VSD įmokų ir kitų mokesčių inkorporuotas į pirmiau minėtų specialių ATPK [...] normų turinį“²¹⁵. Taigi, šioje byloje LAT konstatavo, kad tais atvejais, kuomet melagingų duomenų įrašymas į atitinkamus dokumentus yra inkorporuotas į ANK normų turinį, tuomet turi būti taikoma būtent atitinkama ANK norma, o ne BK 300 str. Kitaip tariant, dokumento suklastojimo koncepcija, įtvirtinta BK 300 str., neturi tapti išimtinai administracinio pobūdžio pažeidimo dirbtinio kriminalizavimo instrumentu²¹⁶. Tokiai pozicijai pritartina ir manytina, jog ANK numatytų teisės pažeidimų, kurie padaromi, be kita ko, intelektualiai suklastojant dokumentą – įrašant į jį žinomai melagingus duomenis, negalima kvalifikuoti kaip dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu pagal BK 300 str., kadangi toks kvalifikavimas būtų dirbtinis ir tik dar labiau išplėstų BK 300 str. taikymo ribas bei paneigtu administracinės atsakomybės prasmę. Juk, pavyzdžiui, kontrabandos veika, kuri taip pat neretais atvejais padaroma būtent atitinkamuose dokumentuose pateikiant melagingus duomenis, ir kuri nesiekia baudžiamosios atsakomybės ribų, nėra kvalifikuojama pagal BK 300 str. kaip dokumento suklastojimas ir disponavimas suklastotu dokumentu. Tokiu atveju yra taikoma ANK norma, numatanti administracinę atsakomybę už kontrabandą. Todėl, atsižvelgiant į tai, ir kiti ANK numatyti nusižengimai, kurie padaromi intelektualiai klastojant dokumentus, neturėtų būti kvalifikuojami pagal BK 300 str. kaip dokumento suklastojimas ir disponavimas suklastotu dokumentu. Priešingu atveju administracinei atsakomybei nebeliktų vietos, nes bet kurį teisės pažeidimą, kuris yra susijęs su intelektualiu dokumento suklastojimu, būtų įmanoma kvalifikuoti kaip dokumento suklastojimą ir disponavimą tokiu dokumentu²¹⁷.

Be to, šiuo atveju, reikia nepamiršti ir baudžiamosios atsakomybės, kaip kraštutinės, paskutinės priemonės (*ultima ratio*) idėjos, reiškiančios, kad baudžiamoji atsakomybė „naudojama saugomų teisinių gėrių, vertybių apsaugai tais atvejais, kai švelnesnėmis priemonėmis tų pačių tikslų negalima pasiekti“²¹⁸. Atkreiptinas dėmesys, jog kasacinio teismo praktikoje ne kartą pažymėta, kad „negali būti pritarta tokiai baudžiamojo įstatymo taikymo

²¹⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-429-788/2016,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1395867>

²¹⁶ Oleg Fedosiuk, *supra* note 213: 73.

²¹⁷ *Ibid.*, 72.

²¹⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-466-489/2016,“ Infollex, <https://www.infollex.lt/tp/1395958>

praktikai, kai asmens elgesys, esant išimtinai civiliniams, administraciniams ar drausminiams teisiniams santykiams, yra vertinamas kaip nusikalstamas²¹⁹.

Apibendrinant teigtina, jog nustatant, kurią atsakomybės rūšį – baudžiamąją ar administracinę – taikyti už intelektualaus dokumento suklastojimą – melagingų duomenų įrašymą į dokumentą, prioritetą turėtų būti teikiamas administracinei atsakomybei. T. y., visų pirma turėtų būti žiūrima, ar melagingų duomenų įrašymas į atitinkamus dokumentus nėra inkorporuotas į ANK normų turinį ir tik nustatant, kad ne, tuomet galima taikyti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 300 str.

²¹⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-942/2017,“ Infolex, <https://www.infolex.lt/tp/1462991>

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Ne bet koks rašytinis aktas gali būti laikomas dokumentu BK 300 str. prasme. Tam, kad tam tikras rašytinis aktas būtų laikomas dokumentu BK 300 str. prasme, jis turi atitikti bendrąją dokumento sampratą, kurią siūlytina apibrėžti vadovaujantis šiais dokumentą apibūdinančiais kriterijais: 1) dokumentas – tai bet kokia forma, tiek popieriuje, tiek elektroninėje erdvėje, tiek kompiuterinėje ar kitoje laikmenoje, padarytas įrašas; 2) tai įrašas, turintis visus nustatytus, būtinus ir privalomus rekvizitus; 3) tai įrašas įvirtinantis ir liudijantis juridinę reikšmę turinčius faktus, galintis sukelti teisiškai reikšmingus padarinius; 4) teisiškai reikšmingus padarinius galintis sukelti tiek valstybės, savivaldybės įstaigoms, institucijoms, tiek privatiems fiziniams ar juridiniams asmenims. Šių nurodytų kriterijų neatitinkantis dokumentas neturėtų būti laikomas dokumentu BK 300 str. prasme.

2. Identifikuojant BK 300 str. saugomą teisinį gėrį vadovautis vien BK XLIII skyriaus, kuriame įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma, pavadinimu nepakanka. Turi būti atsižvelgiama ir į dokumento sampratą BK 300 str. prasme, dokumento paskirtį visuomenėje bei į konkrečias nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes. Remiantis tuo, dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veikos objektas turi būti suvokiamas ne vien tik kaip valdymo tvarka ir normali valstybės ar savivaldos institucijų veikla, bet taip pat ir kaip dokumentų teisinės apyvartos teisingumas ir patikimumas.

3. BK 300 str. įtvirtintas dokumento skirstymas į tikrą ir netikrą nėra būtinas ir yra perteklinis, nes toks skirstymas nelemia nei baudžiamosios atsakomybės diferencijavimo, nei bausmės individualizavimo ar didesnio veikos pavojingumo, o praktikoje, nesant aiškios ribos tarp tikro ir netikro dokumento sampratų, apskritai vengiama nurodyti, ar dokumentas yra tikras ar netikras, šios sąvokos neretai painiojamos. Todėl siūlytina atsisakyti BK 300 str. įtvirtintų tikro ir netikro dokumento sąvokų bei kartu pakeisti ir BK 300 str. įtvirtintą veikų sąrašą, atsisakant pagaminimo veikos, bei dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normoje vartoti šiuo atveju visiškai pakankamas „suklastoto dokumento“ ir „dokumento suklastojimo“ sąvokas.

4. Nors tariamame ir apsimestiniame sandoriuose yra įtvirtinama tikrosios šalių valios, o tuo pačiu ir tikrovės neatitinkanti informacija, tačiau tariamo ir apsimestinio sandorių sudarymas, iš jų kylančios teisinės pasekmės visų pirma yra civilinės teisės reguliavimo dalykas. Todėl tariamo ir apsimestinio sandorio sudarymas neturėtų būti laikomas dokumento suklastojimo veika, priešingu atveju būtų paneigiama baudžiamosios atsakomybės, kaip kraštutinės priemonės (*ultima ratio*) idėja.

5. BK įtvirtinta ir šiuo metu galiojanti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma yra plačiai veikianti, dėl ko į jos taikymo sritį patenka tiek pavojingi, tiek visiškai nepavojingi dokumentų suklastojimo atvejai. Todėl BK 300 str. taikymas negali būti mechaninis ir, siekiant išvengti dirbtinio visiškai nepavojingų dokumentų suklastojimo atvejų kriminalizavimo, turi būti pagrįstas, patikrinus ir įvertinus konkrečios dokumento suklastojimo veikos pavojingumą, t. y. atsižvelgus į tai, ar dokumento turinyje yra įtvirtinta juridinę reikšmę turinti tikrovės neatitinkanti informacija, galinti sukelti teisiškai reikšmingus padarinius bei kelianti grėsmę BK 300 str. saugomoms vertybėms, ar žalingi padariniai gali realiai kilti suklastotą dokumentą panaudojus teisinėje apyvartoje.

6. BK 300 str. 1 ir 2 d. įtvirtinta dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu veika padaroma tik tiesiogine tyčia. Tačiau tyčios nustatymui neužtenka konstatuoti vien to, kad kaltininkas supranta, jog pagamina netikrą dokumentą, suklastoja tikrą dokumentą, ar tokį dokumentą laiko, gabena, siunčia, panaudoja ar realizuoja ir nori taip veikti. Taip pat būtina nustatyti ir tai, kad asmuo suprato, jog tokia jo veika yra realiai pavojinga, t. y., kad asmuo suvokė savo daromos veikos neigiamą reikšmę bei žalos BK 300 str. saugomoms vertybėms kilimo grėsmę.

7. Nei baudžiamasis įstatymas, nei baudžiamosios teisės doktrina ar teismų praktika nepateikia jokių universalių bei konkrečių kriterijų, kuriais remiantis būtų galima nustatyti BK 300 str. 3 d. įtvirtintų didelės žalos bei didelio kiekio požymių turinį, dėl ko kyla įvairių šių požymių interpretacijų bei lieka neaišku, kas laikytina didele žala bei dideliu kiekiu dokumentų suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu atvejais. Be to, didelės žalos požymis paprastai yra vertinamas ir atskleidžiamas aiškinant ne dokumento suklastojimo, bet su ja kartu iš sutapties inkriminuojamą veiką, o didelio kiekio požymis apskritai nėra analizuojamas. Visa tai rodo, kad BK 300 str. 3 d. įtvirtinti didelės žalos ir didelio kiekio požymiai yra pertekliniai ir nebūtinai, todėl siūlytina atsisakyti šių vertinamųjų požymių dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtyje, t. y. siūlytina pakeisti galiojantį BK 300 str., išbraukiant šio straipsnio 3 dalį.

8. Už intelektualų dokumento suklastojimą atsakomybė numatyta ne tik BK, bet ir ANK. Nors paprastai baudžiamajai atsakomybei yra teikiamas prioritetas prieš administracinę atsakomybę, tačiau nustatant, kurią atsakomybės rūšį – baudžiamąją ar administracinę – taikyti už intelektualaus dokumento suklastojimą – melagingų duomenų įrašymą į dokumentą, prioritetas turėtų būti teikiamas administracinei atsakomybei. T. y., visų pirma turėtų būti žiūrima, ar melagingų duomenų įrašymas į atitinkamus dokumentus nėra inkorporuotas į ANK normų turinį ir tik nustatčius, kad ne, tuomet galima taikyti baudžiamąją atsakomybę pagal BK 300 str.

9. Atsižvelgiant į šiame darbe pateikiamas išvadas, siūlytina dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normos pagrindinę ir kvalifikuotą sudėtis išdėstyti taip:

300 straipsnis. Dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu

1. *Tas, kas suklastojo dokumentą arba žinomai suklastotą dokumentą laikė, gabeno, siuntė, panaudojo ar realizavo, baudžiamas bauda arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.*
2. *Tas, kas suklastojo asmens tapatybės kortelę, pasą, vairuotojo pažymėjimą ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą arba žinomai suklastotą asmens tapatybės kortelę, pasą, vairuotojo pažymėjimą ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą laikė, gabeno, siuntė, panaudojo ar realizavo, baudžiamas areštu arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.*

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. "Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas." TAR. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/AeHdPKeMpU>
2. "Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas." *Valstybės žinios* 89, 2741 (2000).
3. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 300, 302 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 302¹ straipsniu įstatymas." *Valstybės žinios* 17, 605 (2006).
4. "Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas." *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).
5. "Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas." *Valstybės žinios* 107, 2389 (1995).
6. "Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Baudžiamasis kodeksas." *Valstybės žinios* 18, 147 (1961).
7. "Lietuvos vyriausiojo archyvaro 2011 m. liepos 4 d. įsakymas Nr. V-117 Dėl dokumentų rengimo taisyklių patvirtinimo." *Valstybės žinios* 88, 4229 (2011).

Specialioji literatūra

8. Abramavičius Armanas ir kt. *Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. Antrasis papildytas leidimas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
9. Abramavičius Armanas ir kt. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330 straipsniai)*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2010.
10. Aidukas, Marius. "Baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą, suklastoto dokumento panaudojimą arba realizavimą pagal kai kurių užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus." *Teisė* 59 (2006): 7-17.
11. Aidukas, Marius. "Baudžiamosios atsakomybės už dokumentų suklastojimą problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse." *Teisė* 48 (2003): 15-24.
12. Bieliūnas, E. *Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras*. Vilnius: Mintis, 1989.
13. Bikelis, Skirmantas. "Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo samprata ir jo baudžiamoji teisinė reikšmė." *Jurisprudencija* 7, 85 (2006): 57-63.
14. Bikelis, Skirmantas. "Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje." Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2007. <https://vb.mruni.eu/object/elaba:1948381/>.

15. Fedosiuk, Oleg. "Mokesčių slėpimas kaip nusikalstama veika: sisteminė normų analizė ir aktualūs taikymo klausimai." *Teisės apžvalga* 2, 16 (2017): 58-76.
16. Fedosiuk, Oleg. "Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė." *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 715–738.
17. Fedosiuk, Oleg. "Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso galiojimo dešimtmetis: pamąstymai apie nepasiteisinusius lūkesčius, esamą būklę ir tolesnę raidą." Iš *Globalizacijos iššūkiai baudžiamajai justicijai*, 27-42. Vilnius: Registrų centras, 2014.
18. Fedosiuk, Oleg. "Neformalus baudžiamojo įstatymo taikymas: poreikis, ribos, doktrinos." *Jurisprudencija* 21, 4 (2014): 1079–1101.
19. Limba, Tadas, Novikovienė, Lina. "Elektroninio parašo ir laiko žymos įtaka elektroninių sutarčių apsaugai." *Socialinės technologijos* 2, 2 (2012): 483–501.
20. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Baudžiamasis įstatymas ir baudžiamosios atsakomybės pagrindai. Antroji pataisyta ir papildyta laida*. Vilnius: Justitia, 2009.
21. Pranka, Darius. "Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu taikymo ypatumai Lietuvos baudžiamosios teisės jurisprudencijoje." *Jurisprudencija* 23, 1 (2016): 58-72.
22. Sinkevičius, Edvardas. "Dokumentų suklastojimo koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse." *Jurisprudencija* 45, 37 (2003): 99-105.
23. Tamašauskienė, Andžela. "Dokumento samprata ir jos reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui." *Jurisprudencija* 60, 52 (2004): 125-134.
24. Vaišvila, Alfonsas. *Teisės teorija, vadovėlis, Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas*. Vilnius: Justitia, 2004.
25. Vaitkevičiūtė, Valerija. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: „Žodynas“, 2007.
26. Veršekys, Paulius. "Nullum crimen sine lege principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema." *Teisė* 85 (2012): 196-212.
27. Veršekys, Paulius. "Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai." Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013. <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2027563/datastreams/MAIN/content>.
28. Veršekys, Paulius. "Vertinamieji požymiai nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai sudėtyse." *Teisės apžvalga* 2,14 (2016): 210-228.
29. Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt. *Kriminalistika. Teorija ir technika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

30. Vonsavičius, Bronislovas. “Dokumento ir jo sąvokos istorinė raida.“ *Jurisprudencija* 39, 31 (2003): 29-41.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija

31. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 29 d. nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos organizuoto nusikalstamumo užkardymo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. Birželio 26 d. Redakcija), 4 straipsnio (2001 m. Birželio 26 d., 2003 m. Balandžio 3 d. Redakcijos), 6 straipsnio (2001 m. Birželio 26 d. Redakcija) 3 dalies ir 8 straipsnio (2001 m. Birželio 26 d. Redakcija) 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.” Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta277/content>

Teismų praktika

32. “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-30-238/2014.” Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/823293>
33. “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-91-634/2015.” Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/1258365>
34. “Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. kovo 15 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-42-290/2016.” Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/1229011>
35. “Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. gruodžio 6 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-421-113-2007.” Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/243731>
36. “Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. birželio 16 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-283/2010.” Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/164477>
37. “Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. rugsėjo 30 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-542-307/2015.” Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/1142408>
38. “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo Olego Fedosiuko 2015 m. vasario 17 d. atskiroji nuomonė Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 17 d. nutarties baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-175-303/2015.” Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/1003899>

39. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 21 d. Teisės normų, reguliuojančių nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimą, taikymo baudžiamosiose bylose apžvalga Nr. 29." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/91332>
40. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. rugsėjo 7 d. Teismų praktikos sukčiavimo baudžiamosiose bylose (baudžiamojo kodekso 182 straipsnis) apžvalga Nr. AB-36-1." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/402830>
41. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2000 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-662." Infolex. <http://www.infolex.lt/tp/28459>
42. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. sausio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-101." Infolex. <http://www.infolex.lt/tp/19983>
43. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-870." Infolex. <http://www.infolex.lt/tp/20463>
44. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-726." Infolex. <http://www.infolex.lt/tp/20395>
45. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2001 m. balandžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-315." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/20183>
46. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2002 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-197." Infolex. <http://www.infolex.lt/tp/19473>
47. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2005 m. vasario 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2k-157." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/46551>
48. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-515/2006." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/67102>
49. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-745/2006." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/71056>
50. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2007 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-607/2007." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/81294>
51. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-200/2008." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/91054>

52. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-290/2008." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/87764>
53. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-30/2008." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/84208>
54. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-127/2008." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/83558>
55. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-114/2009." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/11342>
56. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-88/2009." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/118029>
57. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-516/2009." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/145973>
58. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2009 m. rugsėjo 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-300/2009." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/136646>
59. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-426/2010." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/173876>
60. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263/2010." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/160512>
61. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-401/2011." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/225918>
62. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-559/2011." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/332187>

63. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. liepos 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-302/2011." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/216597>
64. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230/2011." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/212477>
65. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-361/2012." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/381429>
66. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. gruodžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-600/2012." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/492819>
67. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. rugsėjo 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-428/2012." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/447584>
68. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-161/2012." Infolex.
<http://www.infolex.lt/tp/372441>
69. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-363/2012." Infolex.
<http://www.infolex.lt/tp/389227>
70. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. birželio 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-372/2012." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/386655>
71. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37/2012." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/368235>
72. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. balandžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-135/2012." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/373654>
73. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2012 m. spalio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-416/2012." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/449723>

74. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/730506>
75. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-404/2013.” Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/731043>
76. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2013." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/587141>
77. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-104/2013." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/503691>
78. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-508/2013." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/777788>
79. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-216/2013." Infolex.
<http://www.infolex.lt/tp/672749>
80. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2013." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/730869>
81. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-331/2014." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/872641>
82. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-231/2014." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/827872>
83. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-235/2014." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/822080>
84. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-590/2014." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/941869>

85. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-237/2014." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/828636>
86. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. birželio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-286/2014." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/828625>
87. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-210/2014." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/823282>
88. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-337/2014." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/832997>
89. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-175-303/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1004202>
90. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-515-976/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1158086>
91. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-32-696/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/993262>
92. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-574-693/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1163577>
93. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-469-648/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1158022>
94. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421-139/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1147075>
95. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-174-222/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/957332>

96. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-165-648/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1023323>
97. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-618-489/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1163760>
98. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-192-788/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1024258>
99. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-180-693/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/993277>
100. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-107-746/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1023325>
101. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. birželio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-354-511/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1067332>
102. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. vasario 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-648/2015." Infolex,
<https://www.infolex.lt/tp/1006665>
103. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591-303/2015." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1163765>
104. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-47-895/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1173577>
105. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-432-696/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1395859>
106. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-413-895/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1397494>

107. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-177-677/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1289165>
108. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-424-696/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1395959>
109. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-411-942/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1392508>
110. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-375-693/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1386359>
111. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. birželio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205-699/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1280960>
112. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-412-511/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1392498>
113. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-41-976/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1165664>
114. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-453-648/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1395957>
115. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. balandžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-95-511/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1241442>
116. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-314-699/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1359679>
117. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-306-895/2016." Infolex.
<https://www.infolex.lt/tp/1356035>

118. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-429-788/2016." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/1395867>
119. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-466-489/2016." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/1395958>
120. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/1410778>
121. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. balandžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-942/2017." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/1462991>
122. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-418/2008." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/89156>
123. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-387-415/2015." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/1056731>
124. "Vilniaus miesto 1 apylinkės teismo 2011 m. kovo 4 d. nuosprendis Nr. 1-241-203/2011." Infolex. <https://www.infolex.lt/tp/250569>

Internetiniai šaltiniai

125. "A. Staponkienė: mažinami dokumentų klastojimo pavojai." Lietuvos Respublikos Seimas. Žiūrėta 2017 lapkričio 15 d. http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3917&p_d=50382&p_k=1.
126. "Baudžiamojo kodekso įtaka asmens ūkinės veiklos laisvei ir iniciatyvai: baudžiamosios teisės normų turinio ir taikymo efektyvumo analizė (2004)." Žiūrėta 2017 lapkričio 15 d. <http://teise.org/wp-content/uploads/2016/10/BK-itaka-ukinei-veiklai-2004.pdf>.
127. "Criminal Code of the French Republic." Žiūrėta 2017 spalio 23 d. http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3316/file/France_Criminal%20Code%20updated%20on%202012-10-2005.pdf.
128. "Duomenys apie nusikalstamas veikas, padarytas Lietuvos Respublikoje (Forma_1G)." Informatikos ir ryšių departamentas. Žiūrėta 2017 spalio 15 d. <https://www.ird.lt/lt/paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr->

[paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=6396&datasource=15457](https://www.paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1/view_item_datasource?id=6396&datasource=15457).

129. "Forgery and Counterfeiting Act 1981." Žiūrėta 2017 spalio 23 d. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/45>.
130. "German Criminal Code." Žiūrėta 2017 spalio 23 d. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/criminal_code_germany_en_1.pdf.
131. "Lotynų Lietuvių žodynas." Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema. Žiūrėta 2017 spalio 16 d. http://lkiis.lki.lt/paieska?header=documentum&resourceId=1303&remoteRecordId=12378443&p_p_id=LKISearch_WAR_LKISearchportlet.
132. "The Criminal Code of the Republic of Latvia." Žiūrėta 2017 spalio 23 d. http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4795/file/Latvia_CC_a_m2013_en.pdf.
133. "The Criminal Code of the Republic of Poland." Žiūrėta 2017 spalio 23 d. <https://supertrans2014.files.wordpress.com/2014/06/the-criminal-code.pdf>.
134. "The Criminal Code of The Russian Federation." Žiūrėta 2017 spalio 23 d. http://legislationline.org/download/action/download/id/4247/file/RF_CC_1996_am03.2012_en.pdf.
135. Fedosiuk, Oleg. "Baudžiamoji teisė (specialioji dalis). Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai LR BK XLII SKYRIUS. (BK 291-297 str.)." Žiūrėta 2017 spalio 20 d. https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UYg_AnyTbwwJ:https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/katedros/audziamosios_teises_katedra/paskaitos/Nusik_vald_tvark.ppt+&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt.

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Anotacija

Baigiamajame darbe nagrinėjama dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties koncepcija, aiškinamasi, ar baudžiamajame įstatyme įtvirtinta ir šiuo metu galiojanti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma nėra pernelyg plačiai veikianti. Remiantis baudžiamosios teisės doktrina, teismų praktika, galiojančiu ir galiojusių teisiniu reguliavimu pateikiama bendroji dokumento samprata, įvertinamos įstatymo saugomo teisinio gėrio identifikavimo bei tyčinės kaltės nustatymo problemos. Atskleidžiama alternatyvių veikų pavojingumo nustatymo problema, išsamiai aptariamos kvalifikuotos dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties taikymo problemos, taip pat sprendžiami administracinės ir baudžiamosios atsakomybės už intelektualų dokumento suklastojimą atribojimo klausimai. Nustačius ir įvertinus iš dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties kylančias problemas, pateikiami jų sprendimo variantai bei pasiūlymai.

Reikšmingi žodžiai: *dokumentas, dokumento suklastojimas, baudžiamoji atsakomybė, pavojingumo nustatymo problema.*

Annotation

The Master thesis focuses on the conception of forgery and possession of a forged document, clarifies whether the norm of forgery and possession of a forged document, indicated in the Criminal Code of the Republic of Lithuania, is not too broad. On the basis of the doctrine of criminal law, relevant case law, valid and previously valid legal regulation, the general concept of the document is presented, problems of identification of the legal worth and determination of the intentional fault are elucidated. Moreover, this paper reveals the problem of establishing the gravity of alternative acts, comprehensively discusses problems of the use of qualified composition of forgery and possession of a forged document. Furthermore, the thesis resolves the issues of separation of administrative and criminal responsibility for the intellectual falsification. Finally, having determined and elucidated the problems arising from the concept of forgery and possession of a forged documents, their possible solutions and proposals of resolving the problematic aspects are presented.

Keywords: *document, forgery, criminal liability, problem of gravity identification.*

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Dokumento suklastojimas ir disponavimas suklastotu dokumentu kaip nusikalstama veika:
doktrina ir teismų praktika

Dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu kaip nusikalstamos veikos sudėties koncepcijai mokslinėje literatūroje dėmesio skirta nedaug, o kompleksinių, gilesnių tyrimų šia tema taip pat neaptinkama. Tuo tarpu teismų praktikos analizė rodo, kad teismai skirtingai traktuoja baudžiamajame įstatyme įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu normą, neretai mechaniškai taiko šią normą, dėl ko visiškai nepavojingi dokumento suklastojimo atvejai yra dirbtinai kriminalizuojami, o asmenys dėl visiškai nepavojingų dokumento suklastojimo atvejų yra patraukiami baudžiamojon atsakomybėn. Dėl to šio darbo tikslas – remiantis teisės doktrina, teismų praktika, galiojančių ir galiojusių teisiniu reguliavimu, iširti ir įvertinti Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtintą dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties koncepciją ir jos taikymo ribas, nustatyti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties probleminius aspektus ir pateikti jų sprendimo variantus.

Šiame darbe pirmiausia pateikiama bendroji dokumento samprata, kuria turi būti vadovaujamasi sprendžiant, ar tam tikras rašytinis aktas laikytinas dokumentu BK 300 str. prasme. Nustatoma ir įvertinama įstatymo saugomo teisinio gėrio identifikavimo problema. Analizuojamos tikro ir netikro dokumento sampratos, prieinama prie išvados, kad baudžiamajame įstatyme įtvirtintas dokumento skirstymas į tikrą ir netikrą nėra būtinas ir yra perteklinis. Aptariamos dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėtyje įtvirtintos alternatyvios veikos, nagrinėjamos Lietuvos teismų praktikoje pasitaikančios šių veikų pavojingumo nustatymo problemos. Išanalizavus teisinį reguliavimą ir įvertinus teismų praktikos probleminius aspektus, pateikiama išvada, kad šiuo metu galiojanti dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu norma yra plačiai veikianti, dėl ko į jos taikymo sritį patenka tiek pavojingi, tiek visiškai nepavojingi dokumentų suklastojimo atvejai. Taip pat įvertinama tyčinės kaltės nustatymo problematika. Toliau sprendžiamos kvalifikuotos dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu sudėties taikymo problemos, siūloma atsisakyti BK 300 str. 3 d. numatytų didelės žalos ir didelio kiekio vertinamųjų požymių bei pakeisti BK 300 str., išbraukiant šią straipsnio dalį. Galiausiai aptariami baudžiamosios ir administracinės atsakomybės už intelektualų dokumento suklastojimą atribojimo klausimai.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Summary

Forgery and possession of a forged document as a crime: doctrine and case law

There is no much attention given to the conception of forgery and possession of a forged document as a crime under the doctrine of criminal law and complex and deeper researches on this topic are not detected too. Meanwhile, the analysis of the case law shows that courts treat differently the norm of forgery and possession of a forged document, indicated in the Article 300 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, and often apply this norm mechanically, therefore non-dangerous cases of forgery are criminalized artificially and individuals are prosecuted due to completely non-dangerous cases of forgery. Thus, the aim of this thesis is to disclose and assess the conception of forgery and possession of a forged document indicated in the current Criminal Code of the Republic of Lithuania, determine limits of its practical implications in the light of relevant doctrine of criminal law, case law, valid and previously valid legal regulation. It also aims to assess and discuss problems arising from the conception of forgery, and to present the proposals and possible solutions to the issues at hand.

First of all, this paper reveals the general concept of a document which should be used in deciding whether a certain written act is to be regarded as a document in the scope of the Article 300 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. The thesis determines and estimates the problem of identification of the legal worth protected by the Article 300 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania. Moreover, the thesis analyses the concept of true and false document and makes the conclusion that such categorisation of a document is not necessary and excess. Furthermore, the thesis discusses alternative acts indicated in the Article 300 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, analyses problems of the identification of gravity of the mentioned acts under the case law of Lithuania. Taking into account legal regulation and having assessed problematic aspects of case law, current norm of forgery and possession of a forged document is too broad. That is why this norm includes both dangerous and non-dangerous cases of forgery of a document. Furthermore, this thesis estimates the problematic of identification of the intentional fault. Hereinafter, the thesis deals with problems of practical implication of qualified composition of forgery and possession of a forged document, proposes to refuse evaluative features of large damage and large quantity, indicated in the Article 300 part 3 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania, and to change mentioned Article by deleting this part of the Article. All in all, this paper resolves the issues of separation of administrative and criminal responsibility for the intellectual falsification.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2017-11-29

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas) Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir proceso instituto, baudžiamosios teisės ir kriminologijos programos studentė Simona Šlerpaitė patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Dokumento suklastojimas ir disponavimas suklastotu dokumentu kaip nusikalstama veika: doktrina ir teismų praktika“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)